

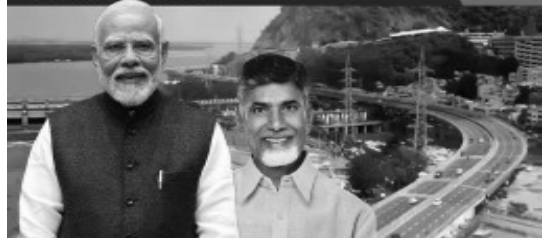


यस अङ्कमा

१. युवा किसान मञ्च काठमाडौं घोषणा अर्थपूर्ण :
अध्यक्ष, दाहाल, राष्ट्रिय सभा ३
२. नार्कमा पूर्व कार्यकारी निर्देशकहरूसँग ७
३. अबको कृषि युवाहरूको काँधमा ८
४. नेपाल केरा खेतीबाट आत्मनिर्भर बन्छ
: किसानहरू १४
५. मान्छे र जंगली जनावरबिच द्वन्द्व बढ्दै १५
६. राष्ट्रिय महत्वको बाली बन्दै, कोदो १६
७. भूमिसम्बन्धी संशोधन विधेयक :
भ्रम र यथार्थ १७
८. राष्ट्रिय खाद्य बैंकले ३० करोडको
आईपिओ निस्काशन गर्दै २०
९. किसानको खेतबाट कसले चोर्छन् ट्रान्सफर्मर ? २१
१०. भूमि विधेयकमा अस्पष्ट भाषा प्रयोग
भएको भन्दै सांसदहरू असन्तुष्ट २३
११. अमरावतीका किसानहरूले प्रधानमन्त्री
मोदीलाई अमेरिकी दबावप्रति कडा हुन.... २४
१२. रैथाने कृषि उत्पादन गाउँ-गाउँमा बढ्यो
जागरण २५
१३. दूध किसानको बक्यौता भुक्तानी गराउन
डिडिसी कार्यालयमा किसान महासंघको धर्ना २६
१४. वार्षिक प्रगति विवरण सार्वजनिक २७
१५. अब नेपालमा एन्टीबायोटिक रहित अण्डा
उत्पादन गर्ने ३०
१६. नित्यराज राउत :पेपिनो मेलोन उत्पादनमा
सक्रिय, के हो पेपिनो मेलोन ? ३१
१७. केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघले गन्यो
आन्दोलनको घोषणा ३३
१८. नेपालमा भेडा, च्याङग्रापालन र पशिमना
उत्पादनका असल अभ्यासहरू ३४



PM MODI TO RELAUNCH AMARAVATI CAPITAL PROJECTS NDTV



व्यक्तिगत मूल्य रु.१००/-
संस्थागत मूल्य रु.२००/-

प्रकाशक : कृषि सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रकाशन प्रा.लि

सल्लाहकार : कृष्ण कोपिला, छविन्द्रराज कँडेल

प्रधान सम्पादक : धनबहादुर मगर, सह-सम्पादक : वैरागी जेठा, बजार व्यवस्थापक : रमेश श्रेष्ठ

मुख्य कार्यालय : बागबजार २८, टोखेल मच्छेगाउँ ९, चन्द्रागिरी नगरपालिका

फोन : ०१४२८८७४३, मोबाईल नं. ९८४१४४५७५३, मुद्रण : प्रिन्ट स्काई, भुरुङ्खेल, काठमाडौं

website : www.krishijournal.com.np, इमेल : krishijournal@yahoo.com

जेनजी युवा पुस्ताको वलिदान र दूध किसानको भुक्तानीसम्म

सम्पादकीय



सरकार र निजी क्षेत्रले लामो समयदेखि बाँकी रहेको दूध किसानहरूको भुक्तानी अझै दिएको छैन। अवश्य पनि यही भाद्र २३ र २४ गते भएको जेनजी युवा पुस्ताको आन्दोलनका कारण देशको अर्थतन्त्रमा केही असहज भएको छ। नेपालीहरूको ठूलो चाड दशैं, तिहार लगत्तै छठ पर्व आएको छ। सरकार सम्बन्धित निकायसँग भएको सम्झौता अनुसार भुक्तानी व्यवस्था मिलाउने भनेर पूर्व कृषि मन्त्री रामनाथ अधिकारीले भन्नु भएको थियो। तर पनि दुइदिनको आन्दोलनले देशको अर्थतन्त्रमा ठूलो क्षति पुगेको छ। हाम्रो माग छ जसको कारण किसानहरूलाई दिने भुक्तानी रोकिनु हुन्न।

त्यसको साथै संसद विघटन र पूर्व न्यायधीश शुशीला कार्कीको प्रधानमन्त्रीत्वमा अन्तरिम सरकारको घोषणा भएको छ। पुरानो सरकार छैन। तर पनि नयाँ सरकारले प्राथमिकता हेरेर भुक्तानीको व्यवस्था मिलाउनु जरुरी छ।

त्यही भाद्र महिनाको तेस्रो साता दुइदिने जेनजी आन्दोलन अघि भुक्तानी नपाएका कारण देशभर दूध किसानहरू संघर्षमा उत्रनु परेको थियो। केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघले वाध्यात्मक परिस्थिति भएको भन्दै उक्त निर्णय गर्नु परेको भनेका थिए। र आन्दोलन अगाडि बढाएको थियो निर्धारित कार्यक्रम अनुसार भुक्तानी नदिएकाहरूको कार्यलयहरूमा यही भाद्र १८ गतेदेखि भाद्र २० गते धर्ना बस्न पुगेका थिए।

यही भाद्र २३ गते यही भाद्र २९ सम्म भुक्तानी उपलब्ध गराउने फेरि सम्झौता भएको छ। खुशिको कुरा थियो।

सरकार लगायत उद्योगीहरूले पनि विगतमा भएको सम्झौता कार्यन्वयन गर्नु पर्ने कुरामा जोड दिँदै ११ बुँदे माग राखेर आन्दोलन गर्न लागेको किसानहरूलाई भुक्तानी दिने सम्झौता भयो।

सरकारले पनि समयमा भुक्तानी नदिने र उद्योगीहरूको पनि विभिन्न बहाना बनाएर भुक्तानी दिन आलताल गरेको कारण अत्यन्तै दुखित बनेको किसानहरू आफ्नो पेशा व्यवसायबाट पलायन हुने हो कि भनेर चिन्तित थिए।

दुग्ध विकास संस्थान हाम्रो पनि संस्था हो

भनेर संस्थानलाई जोगाउने काम गर्नु पर्ने बताएका थिए।

आन्दोलन नगरेसम्म नहुने भयो। आन्दोलनमा उभिनै पर्छ। अब केन्द्रीय तहमा मात्र होइन देशभर धर्ना दिने भनेर लागेको किसान सम्झौता गरे पछि आशावादी भएर बसेका छन्।

२०८२ भाद्र १५ गतेसम्म भुक्तानीको व्यवस्थापन नभए उद्योगीहरूको संघ-संगठनमा धर्ना दिन्छौं। आशा छ त्यहाँसम्म उभिनु पर्ने अवस्था आउन दिनुहुन्न। साथै सहकारी संघका अध्यक्ष अमरबहादुर कँवरले सरकार र निजी उद्योग सहितको साँढे ३ अर्ब बाँकी रहेको जनाएको छ।

दूधजन्य उत्पादन निर्यात गर्ने व्यवस्था गरियोस्। उद्योगीहरूले हामीसँग स्टक सामान छन् भनेर घुर्की लगाएको छ। स्टक छ कि छैन सरकारको विज्ञ टोली गएर सम्बन्धित निकायमा छानविन गरियोस्। दूध विकास संस्थान किसानसँग जोडिएको संस्था हो। केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघको प्रतिनिधीत्वमा पुनर्संरचना गरियोस् भनेर माग राखिएको छ। चिलिङ सेन्टरहरूलाई सुधार योजनाहरू अघि सारियोस्।

सरकारले बजेट र कार्यक्रम नै बनाएर खोरेत मुक्त देशको घोषणा गरियोस्।

कृषि मन्त्रीज्यूले भुक्तानीको लागि पहल गर्नु भएन कि भन्ने के गर्नु हुन्छ भन्ने पत्रकारहरूको प्रश्नमा 'त्यति धेरै उग्र हुने अवस्था आएको छैन। कृषि मन्त्री रामनाथ अधिकारीले गतवर्षको ९० करोड दूधको भुक्तानी दिलाउन पहल गर्नु भएको थियो। पशु बीमा प्रति राखेको प्रश्नमा, बीमा कम्पनीहरूले पशु बीमा गर्न छोड्दै गएको र सरकारले अब सहकारी संघलाई विगतमा जसरी अख्तियार दिएको थियो त्यसरी नै दिनु पर्ने कुरा उठाएको छ। त्यसरी गरियो भने किसानको बीमा कार्यक्रम अगाडि बढ्ने सम्भावना बढेको छ। हामीलाई अख्तियार दिनु पर्‍यो। विगतमा पनि यो काम कृषि बैंक मार्फत गरेको थियो।

हालसम्म देशभर ६ लाख दूध किसान रहेको र ३० लाख आश्रित परिवार रहेको छ। किसानहरूले समस्यामा मात्र राखेका छैनन् समाधान पनि दिएका छन्। निजी डेरीलाई पनि सुझाव दिएका छन्।

केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघले ११ बुँदे मागहरू राखेको थियो। तर सरकारलाई न्यूनतम मागहरू समेत पूरा नगरेको देख्दा सरकार कृषि प्रति त्यति जिम्मेवार देखिँदैन भन्ने किसानहरूको आरोप छ।

नेपाल सरकारसँग केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ नेपाल मिति २०८१ असार १६ गते ११ बुँदे माग पुरा गर्न सम्झौता भएकोमा उक्त माग कार्यान्वयन नभएकोले विगतमा ११ बुँदे माग यथासिद्ध पूरा गरियोस भनेर माग राख्दै आएको छ।

दुग्ध किसानहरूको स्वामित्वमा रहेको डिडिसी लगायतका अन्य डेरी उद्योगीहरूले विगत ३ देखि ५ महिना अघिसम्म रहेको ३.५ अर्ब भन्दा बढीको भुक्तानी बक्यौता यथासिद्ध उपलब्ध गराउनु पर्ने र किसान कोषको व्यवस्था गर्न माग गरिएको छ।

किसानले भोगिराखेको मिल्क होलिडे तुरुन्त रोकिनु पर्ने, सिमा नाकाबाट भित्रीने अवैध दूध तथा दुग्धजन्य पदार्थ पूर्ण रूपमा रोक्नु पर्ने, दुग्धजन्य पदार्थ नेपाल सरकारको कूटनीतिक पहलद्वारा अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा अविलम्ब विस्तार गर्नु पर्ने।

नेपाल सरकारले तोकेको न्यूनतम कृषक समर्थन मूल्य रु.६५ भन्दा कमीमा दूध खरिद गर्ने कार्यलाई रोकी न्यूनतम मूल्य नदिने उद्योगीहरूलाई अविलम्ब कारवाही गर्नुपर्ने। दूध किसानहरूलाई यस पेशामा जोगाइ राख्ने, कृषि कर्जा, अनुदान कार्यक्रम विगतका वर्षहरूमा भैँ यथासिद्ध उपलब्ध गर्नु पर्ने।

लागत मूल्य घटाउने कार्यक्रम विगतमा दिइँदै आएको प्रतिलिटर प्रोत्साहन अनुदान कम्तीमा पनि रु.५ सबै पदशमा लागु गर्ने र पशुआहार, पशु औषधी लगायत पशुपालनसँग सम्बन्धित विषयमा वस्तुको मूल्य राज्यले अविलम्ब नियन्त्रण गर्नु पर्ने। विमा कार्यक्रमलाई सहकारी मार्फत गर्न गराउन प्राथमिकतामा राख्ने नीति नै बनाएर कार्यन्वयन गर्नपर्ने छ त्यसको कार्यन्वयन गर्न माग गरेको थियो।

सरकार नेपालको किसान र कृषि प्रति त्यति बाँकी १३ पृष्ठ

युवा किसान मञ्च काठमाडौं घोषणा अर्थपूर्ण : अध्यक्ष, दाहाल, राष्ट्रिय सभा

काठमाडौं साउन ५, कार्यक्रमका प्रमुख अतिथि तथा राष्ट्रिय सभाका अध्यक्ष नारायणप्रसाद दाहालले नेपालमा पहिलोपटक किसान युवा कृषकहरूको सहभागीताले कृषि क्षेत्रलाई नयाँ मोड दिने विश्वास रहेको बताउनु भएको छ।

कृषिलाई आधुनिकीकरण किसानको आन्दोलन, नयाँ उत्तराधिकारी चयन गर्ने,

अघिल्लो पुस्ताका पुर्खाहरूले यो भूमिको रक्षा गर्‍यो। व्यवस्थित ढंगले निरन्तर इतिहासलाई सम्पन्न गर्न अब तपाईंहरूले पूरा गर्नुहोस् भनेर आग्रह गर्न चाहन्छु। कहाली लाग्दो अवस्थामा विश्व जगत गुञ्जेको छ। आधुनिकताको नाममा अस्तित्व समाप्त गर्दै छ।

समर्थन मूल्य तोकिएपनि समयमा भुक्तानी पाउन सकेको छैन। नक्कली विउविजन र

नयाँ भूमि अधिकार ऐन कार्यन्वयन गर्न दबाव सिर्जना गर्नु पर्छ।

सिँचाई मल, उन्नत विउविजन, वितरण गर्नु, विश्व बजारमा लैजानु, नेपाली कृषि बजारलाई व्यवस्थित गर्नु, आत्मनिर्भर कृषिमा जोड दिनु, आत्मनिर्भर भएका पशुपन्छ पालन, कुखुरा, अण्डा, चिया, दूध, लगायत वस्तुलाई निरन्तरता कायम गर्न, सबैले आ-आफ्नो ठाउँमा भूमिका खेल्नु पर्छ।

मधेशको अन्न भण्डार जोगाउन चुरेको संरक्षण जरुरी छ।

एग्रिलम्पक्सले युवा किसानहरूको ज्ञान आदान प्रदान गर्न। युवा किसान मञ्च काठमाडौं घोषणा अर्थपूर्ण हुने छ भन्ने विश्वास लिएको छ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)का अध्यक्ष चित्रबहादुर श्रेष्ठले यो अभियान सामान्य अभियान नभएको बताउनु भएको छ। अभियान निरन्तर अगाडि बढ्छ। यो देश युवाहरूले काँध थान्ने बेला आएको छ।

५ सय वर्षपछि पनि धर्तीको अवस्था समाप्त नभएसम्म मानव अस्तित्व समाप्त हुँदैन। मानव सिर्जित प्राकृतिक रूपमा जमीन सकिँदै गएको छ। जमीनको अस्तित्व जोगाउनु पर्छ।

अघिल्लो पुस्ताका पुर्खाहरूले यो भूमिको रक्षा गर्‍यो। व्यवस्थित ढंगले निरन्तर इतिहासलाई सम्पन्न गर्न अब तपाईंहरूले पूरा गर्नुहोस् भनेर आग्रह गर्न चाहन्छु। कहाली लाग्दो अवस्थामा विश्व जगत गुञ्जेको छ। आधुनिकताको नाममा अस्तित्व समाप्त गर्दै छ। आत्मनिर्भर भएको मुलुकको हामी, बाँच्ने मात्र होइन हामीले बचाउनु पनि पर्छ। हाम्रो सभ्यता आज परनिर्भरता तर्फ बढ्दै गएको छ।

तपाईं युवाहरू जागु पर्छ। यो मुलुकको सार्वभौमिकताको रक्षा गर्न तपाईंहरू उठ्नु पर्छ। भोली विदेशीको गुलाम हुनु पहिले आजैदेखि देशलाई हराभरा बनाउन जुटौं। आज सामान्य युवाहरूको उपस्थिति भएको



नेपाली युवाहरूलाई कृषिमाफर्त मानव जातिको सेवा गर्ने अवसर जुटेको छ। कृषि मानव जातिको लागि जीविकोपार्जन गर्ने प्रमुख माध्यम हो। कृषि मानव जातिको जीविकोपार्जन गर्ने पुँजी पनि हो। अवलोकन गर्ने अवसर र अर्थतन्त्रको आधार पनि हो। औद्योगिक अवसर अर्थतन्त्रको आधार, देशको प्रमुख आधार कृषि प्रधान देश नै हो।

आम रूपमा साना आकारको कृषि भएपनि नेपालको कृषि व्यवसायिकरणतर्फ उन्मुख छ। भौगोलिक विविधताले भरिएको देश उष्ण, उपोष्ण, शितोष्ण, समशितोष्ण हावापानीले भरिएको छ। जैविक विविधता र जलस्रोतको धनी देश हो। संसारको सबैभन्दा ठूला दुई देशहरूको बीचमा रहेको हाम्रो सानो देशमा अझै पनि हाम्रा देशको किसानहरूले उचित सम्मान पाउन सकेको छैन।

किसानले आफ्नो उत्पादनको मूल्यका तोकन सक्दैन। श्रमिक किसानहरूले उचित सम्मान पाउन सकेन। श्रम गर्ने किसानसँग जमीन छैन। उन्नत नश्लका पशुपन्छी विउविजनहरू विकास गर्न सकेको छैन। बिक्री गर्ने प्रयाप्त पूर्वाधार छैन। न्यूनतम

रासायनिक मल विगविगी छ, बढ्दो छ।

वर्षेभरि ४० प्रतिशत भू-भागमा सिँचाई गर्ने सिँचाई छैन। भूमिहीन किसान, मुक्त कर्मैया र सुकुम्वासी, अव्यवस्थित बसोवासी छन्। नौजवान युवाहरूका लागि कृषिमा सुनिश्चितता हुन सकेन। युवाहरू अत्यन्तै कठिन अवस्थामा पनि विदेश गएर काम गर्न तयार भएका छन्। कृषि क्षेत्रको रूपान्तरण गर्न आवश्यक र रूपान्तरणको कुरामा सामाजिक न्याय सहितको कृषि क्रान्तिको कुरा गर्नु जरुरी छ। व्यवसायिक कृषि, जलवायु परिवर्तन, नयाँ योजना, कृषि उद्योगको विकास गर्नु पर्छ। संविधान प्रदत्त किसान हक अधिकार, कृषि ऐन २०७६, भू-उपायोग ऐन २०७५, लागु गर्न सकेको छैन। राष्ट्र संघको प्रतिवद्धताहरू लागु गराउनु सरकारलाई दबाव दिनु पर्छ।

नेपालको मुक्ति आन्दोलनमा विभिन्न कालखण्डमा भएको सशस्त्र संघर्षहरूले प्राप्त सवैधानिक अधिकार संविधानतः कार्यन्वयन गर्न समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्र, समाजवादी अर्थतन्त्रका लागि समाजवादसम्म पुग्न व्यवस्थित गर्नु पर्छ। राज्य पक्षलाई पुरानो भूमि ऐन कार्यन्वयन भइरहेको अवस्थामा

FAO Nepal and Bhutan Chief Representative Ken Shimizu has said, The FAO Nepal continue collaboration with various Nepalese peasant organization. FAO working in innovation program as likes peasant's capacity building in Agriculture sector. Also food transform-ation systems and young people engament in Agriculture sector.



Ken Shimizu FAO Nepal

Even challenges has remaining youth migration from Nepal.

We know that National Youth peasant coalition has collaboration in various organization to unite the common program since long time. collaboration for our food system. Various organization has been effectively. Participation of youth leadership, Yet we have many challenges in Nepal to reforms the Nepal's agriculture. The chapter has being a actionable in agrobiodiversity, Capacity building, program design and development of agroecology. Preliminary, Nepalese farmers role had dynamic in agri-food sector, officially we are continue campaigning with agrifoods stakeholders.

I want to just give a justify occupying program in agri-food systems. Strengthening the youth agri business hub for youths through the agri-food systems to implementing with national peasant collaboration, Trying to intervention, trying empowerment in technology transformation in Nepal. Food focus stakeholders and organization, specially organization. Nepal's food forum for combine action with them to engagement to make the environment in agriculture. Also promotion of policy, rule and regulation. We are facing the challenges youths collaboration in front us. Also we taught to about youth, women, and various organization as a producer value chain innovation intelligence. Finally peoples have to involve in agri innovation. Finding waiting to output of results. You know we come out from china's farming arrangement where many peoples playing dynamic role in agriculture's value chain. Chatgpt is a tool of young people comparative, competitiveness, meaningful artificial intelligent agri-smart farming. We need to make sure gap of the generation to enhance agriculture sector.

होइन, विचार सहितको युवाहरु उपस्थिति भएका छन्। देशलाई नेतृत्व गर्न सक्छ। नयाँ नेतृत्वको फर्मेसन गरि राष्ट्रिय रुपमा विचार र योजना सहितको युवाहरु भेला भएका छौं। यो भेलाले युवाहरुको भुमिका, राष्ट्रिय मात्र होइन, अन्तर्राष्ट्रिय रुपमा पनि अगाडि बढ्ने प्रेरणा मिल्नेछ।

अखिल नेपाल किसान महासंघका महासचिव, राष्ट्रिय किसान सञ्जालका संयोजक नहेन्द्र खड्काले नेपालको कृषिमा युवाहरु पलायनको अवस्था छ। युवाहरुलाई

कृषिमा आउने बातावरण बनाउन, युवा पलायन रोक्न, कृषिमा बौद्धिकताको प्रयोग गर्न जरुरी छ। युवाहरु कृषिमा आएन भने किसान आन्दोलन र कृषिको भविष्य समाप्त हुनसक्छ। त्यसकारण अभियान स्वरुप पहिलो पटक राष्ट्रिय युवा किसान मञ्चको गठन गर्न गइरहेको छ। धेरै संघ-संगठनहरु छन्। आ-आफ्नै विचार राख्छन्। किसान संगठन एकला-एकलै हुँदा कृषिलाई प्राथमिकता दिन सकेको छैन। २०६८ सालदेखि राष्ट्रिय किसान सञ्जालबाट

किसानको हक, अधिकारका लागि एकताबद्ध भएर अगाडि बढिरहेका छौं।

२०६८ सालदेखि औचारिक रुपमा किसान सञ्जालको गठन भएपछि यो कार्यक्रम निरन्तर भइरहेको छ। हामीले आग्रह पूर्वाग्रह विना कार्यक्रम कार्यक्रमहरु गरिरहेका छौं। यूएन एजेन्सीहरु आइफाइड, एफएओ, यूरोपियन यूनियनको सहयोगमा एन्फाको केन्द्रीय कार्यालयबाट सोभै कार्यक्रम गर्दै आएका छौं।

भरखरै मात्र संयुक्त राष्ट्र संघको प्रतिवद्धताहरु कति कार्यन्वयन भयो भएन भन्ने विषयमा सरकार, किसान, यूएन एजेन्सीहरुको बीचमा कार्यक्रम गरेको छ। २० वर्षे कृषि रणनीति हुँदै मिलेर काम गरिरहेका छौं। भू-उपयोग ऐन, नियमावली सम्बन्धी निरन्तर कार्यक्रम गरिरहेका छौं। शुरुमा आइफाइडले कार्यक्रम गर्न सहयोग गरेको थियो। पछि यूरोपियन यूनियनले सहयोग गरिरहेको छ। आइपिसी मार्फत नेपालमा राष्ट्रिय किसान सञ्जालले विभिन्न कार्यक्रम गर्दै आएको छ। आर्थिक पाटो केन्द्रीय कृषि सहकारी संघले गरिरहेका छन् भने कार्यक्रमको पाटोमा राष्ट्रिय किसान सञ्जाल गर्ने गरेको छ।

नेपाल तथा भुटानका लागि एफएओ प्रमुख केम सिमिचोले

खाद्य प्रणालीमा युवाहरुको भूमिका के हुन्छ। भन्ने कुरा बुझ्नु पर्छ। युवा नेताहरु कसरी लाग्नु भएको छ। एआईको जमाना डूनको प्रयोगमा नेपालको ग्याप छ। कृषि क्षेत्रमा क्षमता विकास गर्नु पर्ने बताउनु भएको छ।

आइफाइड कन्ट्री डाइरेक्टर कमल गैरले किसान सञ्जालमा अन्तर्राष्ट्रिय कृषि विकास कोष जोडिनु पाउँदा खुशी लागेको छ। मुख्य कुरा नेपालको युवा किसानहरुको मनस्थिति बुझ्नु पर्छ। कृषि नीतिको बारेमा विश्वव्यापी रुपमा नै चासो छ। साना किसानको अवस्था कमजोर छ र कस्तो नीति लिने भनेर सोच्नु पर्छ। नेपाली किसानले ठूलो प्रतिस्पर्धा गर्नु परेको छ। आइफाइडले कृषि विकास बैकसँग मिलेर किसानको लागि भिटा परियोजनामार्फत ८० मिलियन डलर ऋण प्रयोजनको लागि सहजीकरण गरेको छ। २६ मिलियनको परियोजना लुम्बिनी प्रदेश र सुदूरपश्चिम प्रदेशमा कार्यन्वयन भएको छ। उच्च मूल्य श्रृंखला कार्यक्रम लागु गरेको छ। पर्यावरणीय कृषिलाई माथि उठाउन त्यस

परियोजना मार्फत काम भइरहेको छ । सम्भावना हुँदा-हुँदै मधेश सबभन्दा कमजोर देखिएको छ । २५ प्रतिशत गरिव मधेश प्रदेशमा भएकाले उनीहरूको जीविकोपार्जन कार्यक्रम सशक्तिकरण परियोजना कार्यक्रमन्वयनमा छ ।

यू एन ह्याविटेटका कन्ट्री डाइरेक्टर राजाराम छत्कुलीले कृषि गर्ने, बास बस्ने, पशुपन्छि चराउने सबैभन्दा महत्वपूर्ण साधन जमीन हो । छत्कुलीले आफू ३५ वर्ष भूमि सूधार मन्त्रालयमा बसेर कामगर्दाको अन्तर निकै फरक पाएको बताउनु भयो । यो फार्मले धेरै काम गरेको छ । अहिले १४ लाख भूमिहिन सुकुम्वासी र अस्थायी बसोवासीहरू छन् । २ लाख भूमिहिन किसान छन् । भूमि नै नहुने हो भने किसानले के गर्ने ? नभए मलेशिया लगायत अरु देशमा जाने विकल्प छैन । खेती गर्ने किसानको हातमा जमीन छैन । भएका जमीनलाई सदुपयोग कसरी गर्ने ।

भूमिहिन सुकुम्वासीहरूलाई कसरी भूमि उपलब्ध गर्ने । अर्को समस्या जमीन बाँझो छ । शब्द अपाच्य हुनसक्छ । भूमि बैंक भनेको छ । त्यसैलाई बैंकमा राखेर पैसा लिने र काम गर्ने भनेर बुझिन्छ । शर्तमा सम्झौता गरेर भूमिमा पहुँच पुऱ्याउन सक्छ । दाङ्ग, देउखुरी लगायत ४ पालिकासँग मिलेर यूएन ह्याविटेटले काम गरिरहेकोको छ । जग्गा धनीबाट सम्झौता बमोजिम उपलब्ध गराउने, ह्याविटेटले स्थानीय सरकारसँग मिलेर दाङ्गको देउखुरीको २७ हेक्टर जमीनमा कार्यक्रम गरिरहेको छ । जलवायू स्मार्ट कृषि, भूमिको उपलब्धता भू-उपयोग कार्यक्रमलाई सँगै जोडेर लानुपर्छ । जलवायू परिवर्तनबाट परेको असरलाई न्यूनिकरण गर्न जरुरी हुनु छ । समस्तीगट व्यवस्थापन गरि, असर नहुने गरि भूमिलाई उपयोग गर्नु पर्छ । यसका लागि स्थानीय सरकारले सहकार्यमा काम गर्नु पर्छ ।

-भूमि माथिको पहुँच

-उपयोग

-जीविकोपार्जन लगायत कार्यक्रमलाई कार्यक्रमलाई लाग्नु पर्छ । कार्यक्रमका लागि युवाको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । सरकारको तर्फबाट राष्ट्रिय कृषि अनुसन्धान परिषद्का कार्यक्रम अधिकृत समय गैरेले नेपालमा समय अनुसार प्रविधिको विकास गर्न परिषद् अगाडि बढेको बताउनु भएको छ ।

गैरेले कृषिमैत्री प्रविधिको विकास आजको

भूमिहिन सुकुम्वासीहरूलाई कसरी भूमि उपलब्ध गर्ने । अर्को समस्या जमीन बाँझो छ । शब्द अपाच्य हुनसक्छ । भूमि बैंक भनेको छ । त्यसैलाई बैंकमा राखेर पैसा लिने र काम गर्ने भनेर बुझिन्छ ।

आवश्यकता रहेको बताउँदै धेरै देशहरू प्रविधिको माध्यमबाट आफ्नो देशको कृषिलाई अगाडि बढाईरहेको सन्दर्भमा नेपालले पनि त्यसतर्फ जोडिनु पर्ने बताउनु भएको छ ।

प्रतिनिधी सभा सदस्य तथा अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)की उपाध्यक्ष मीना तामाङले नेपालको युवा किसानलाई कृषिमा जोड्न आवश्यक भएको बताउनु भएको छ । आज गरेको कार्यक्रम असाध्यै महत्वपूर्ण छ ।

हामीले युवा किसानलाई सशक्त बनाउने काम गरेको छ । अहिले कृषिमा धेरै चुनौतीहरू आएका छन् । कृषिमा आफ्नो भविष्य देख्न सक्छौं कि सक्दैनौं । नेपाल सरकार कृषि तथा पशुपन्छि विकास मन्त्रालयको भ्रष्टाचार विरुद्ध खबरदारी गर्न युवाहरू सडकमा आउनु परेको छ । केन्द्र, प्रदेश, स्थानीय तहसम्म यो संयन्त्र सक्रिय बनाउन सके देश समृद्ध हुनसक्छ ।

किसानहरू खेतबारीमा टुटेका, फुटका लुगा लगाएर होइन । टाईशर्ट लगाएर पुग्नु पर्छ । यसको सन्देश, देश भित्र मात्र होइन, अन्तर्राष्ट्रिय रुपमा पनि विस्तार हुनु पर्छ । अहिले कृषि र भूमि सम्बन्धी ठूलै वहस चलिरहेको छ । किसान परिचय पत्र दिनु पर्छ । सफ्ट लोन, अवस्था हेरेर वास्तविक किसानहरूलाई भूगोल अनुसारको खेती प्रणालीमा सहयोग पुऱ्याउनु पर्छ । भूगोल अनुसार प्रविधि ल्याउनु पर्छ । प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना निर्माण तहमा अहिले सञ्चालनमा छ । बजेट बढाएर त्यो परियोजनालाई ठूलो स्तरमा अगाडि लानु पर्छ । नाम जस्तै काम हुनु पर्छ । परिणाम आउने गरि हुनु पर्छ । देशमा विकृति र विसंगतिलाई परास्त गर्न जरुरी छ । कृषिलाई माथि उठाउन पहिलो प्राथमिकता युवालाई दिनु पर्छ ।

संधिवान सभा सदस्य तथा अखिल नेपाल किसान महासंघका उपाध्यक्ष रामकुमार ज्ञावलीले २०४८ सालदेखि कृषि क्षेत्रको विकास हुनु पर्छ भनेर निरन्तर लागिरेको छ । कुराले मात्र होइन, काम गरेर देखाउने बेला आएको छ । युवा किसान कार्यक्रममा

धेरै युवाहरू वर्षा र बाटाघाटोका अवस्थाले गर्दा आउन सकेनन् ।

कृषक युवा युवतीहरूमा नेताहरूबाट केही पनि हुँदैन भन्ने वितृष्णा जागेको छ । बाटो खर्च कसरी पऱ्याउने, धान, दूध खेतीपाती बढीभन्दा बढी उत्पादन कसरी उत्पादन गर्ने, कैलाली जिल्लामा धेरै किसान थारुहरूले जमीन भाडामा लिएर कृषि गर्नु भएको छ । विजुली सर्टभएर बँगुर, कुखुराहरू मरे । क्षतिपूति पाउनु भएन । अनुदान कुरागर्दा अधिकारिक व्यक्तिलाई खलितामा नपुऱ्याएसम्म केही पाउँदैन । ठूलो सञ्चालकहरू जो अनलाईन पठाएको भरमा सहयोग पाइन्छ ।

हामीलाई किसानहरूको बारेमा सिकाइएन । सुदुपश्चिममा, वामदेव गौतमको नेतृत्वमा पार्टी कमिटी गठन भयो । हामीले किसानको कुरा त्यतिबेला देखि उठाउँदै आएका छौं । मैले उहिल्यै देखि चिनेको वामदेव, भूमिगतकालमा सेल्टरमा पुऱ्याउने काम मात्र सिकाएन । त्यति सरल स्वभावका नेताहरू अहिले दर्शन पाइदैन । नेताहरू अहिले कामचोर भएका छन् । अब हामीले के गर्ने ? अब युवालाई उत्साहित हुने गरि काम गरौं ।

युवा परिषद्का उपाध्यक्ष सुरेन्द्र बस्नेतले युवा नीति २०७२ ले १६-४० वर्षका युवाहरूलाई युवा मानिदै आएको छ । अहिले देशमा ४२.६ प्रतिशत युवाहरू छन् । विचार समेतको युवा संगठनले धेरै कामहरू गर्न सक्छ छ । किसान भने पछि तर्केर तर्सेर भाग्ने गरेको छ ।

कृषि उद्यमी भनेर कमाउनेहरूको संख्या थोरै छन् । कृषि उद्यम प्रवर्द्धन गर्ने कुरा यतिबेला हो । नवप्रवर्द्धन कार्यक्रम मार्फत युवाहरूलाई हामीले पनि सहयोग पुऱ्याईरहेको छ । युवाहरूसँग मिलेर कृषि उद्यम अगाडि बढाउन सके देशको अर्थतन्त्र बलियो हुन्छ । सहकार्यको लागि युवा परिषद् सधैं तयार रहेको छ ।

अखिल नेपाल किसान महासंघका उपाध्यक्ष प्रा.डा.केशव खड्काले देश टिप्पणी र आदेशमा चलेको देश हो । टिप्पणी र आदेशको भरमा सिधै सदर भएर आउँछ । मेरो किसान सञ्जालसँग पुरानो सम्बन्ध छ । म आफै पनि किसान गर्ने व्यक्ति, विकट परिस्थिति आएको बेला थियो । के गर्ने, के नगर्ने भन्ने अवस्था थियो । एउटा साथीहरू जंगलमा युद्धको विभिषिकामा होमियो । तपाईंहरू एमालेसँग नजिक रहेछ । छलफल गर्दा तपाईंहरूसँग काम नगर्ने भन्नु

भयो । राजनीतिक अधिकारको लागि मतदान गर्ने अधिकार छ । जतिबेला किसान अधिकार भन्ने आइफाइको कार्यक्रम आयो । सन् २००६ मा युवाहरुको बैंककमा सम्मेलन भएको थियो । आइफाइ भनेको पुँजीवादी देशहरुको संस्था हो भन्ने भयो । हामीले प्रत्येक ५ वर्षमा ५ लाख डलर राष्ट्र संघको लागि छुट्याउँछौं । हामीले दिएको पैसा हाम्रो करबाट दिएको हो । यो पैसा लिएर सही अवस्थामा कसरी उपयोग गर्ने भन्ने कुरा आयो । त्यसपछि किसानको कार्यक्रम गर्ने निधो भयो र निरन्तर गर्दै आएको अवस्था छ ।

सन् २००४ तिर हामी सडक आन्दोलनमा थियौं । किसान संघ-संगठनले के मुद्दा लिएर जाने भन्ने भयो ।

२००७/२०६३-६६ त्यसैको आन्दोलन स्वरूप संविधानमा खाद्य सम्प्रभुत्ताको अधिकार लेखियो । अहिले २० वटा किसान संगठन जोडिनु त्यसैको एउटा मुख्य परिणाम हो । हामी अहिले यसै सञ्जालभित्र संगठित भएर आएका छौं ।

पछि दिगो कृषि भनेर थपियो । हाम्रो एकता देख्दा विदेशबाट आएको एक्सपोर्ट काप्यो । अहिले पर्यावरणीय कृषिमा लागेका छौं । लाभिया क्याम्पासिना १९९३ देखि शुरु भएको थियो । यो एउटा आन्दोलन हो । यसले विश्वव्यापी रूपमा काम गरिरहेको छ ।

अखिल नेपाल किसान महासंघका सचिव तथा राष्ट्रिय किसान सञ्जालको सह-सचिव शर्मिला पौडेलले राज्यले नेपालीलाई गरिखाने व्यवस्था गरिएको भए मनासिव कुरा हुन्थ्यो । हामीले छुट्टै आवाज उठाउनु पर्दैनथ्यो । नवीन सोचले युवाहरु रचनात्मक साहसिक काम गर्न सक्छ । यो वातावरण तयार गर्ने पहिलो दायित्व राज्यको हो । पहिलो कुरा राज्यले किसानलाई कसरी लिएको छ ? राज्यले युवालाई कसरी जिम्मेवार बनाउनु सक्थे कि सकेन ।

विक्रम सम्बत् २००७ साल देखिको इतिहासमा युवाहरुलाई कृषिमा फर्काउन सक्ने बनाउनु पर्छ ।

प्रकृतिकसँग जुध्नु पर्ने हामीले भूमिका खेलिदिनु पर्छ । वास्तविक किसान पहिचान हामीले गरिदिनु पर्छ । किसानहरु जबसम्म एक भएर उठ्न सक्दैन । तबसम्म यो धर्तीलाई अड्याउने सक्दैन । धर्ती अड्याउन सक्ने किसान नै हुन् । युवा भनेको महत्वपूर्ण हिस्सा हो । सरकारलाई सञ्जाल मार्फत महशुस गराउनु पर्छ ।

अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी

केन्द्र)का उपमहासचिव तथा युवा किसान संघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)का संयोजक निर्दोष तिमिल्सिनाले सातै प्रदेशमा भएको अन्तर्क्रिया कार्यक्रम देशभरबाट युवा साथीहरु आउनु भएको छ । यसले युवाहरु जुमुराएको छ । तर पनि युवाहरु त्यति आशावादी छैनन् । थोरै जमीन बैंकमा धितो राखेर विदेशिनु परेको छ । धेरै युवाहरु कमाउन भनेर जान्छन् तर बाकसमा प्याक भएर फर्कनु परेको अवस्था छ । गाउँमा जमीन बाँभो छ । वृद्धाश्रम बढेको छ । युवाहरुले कृषिमा काम गर्न जमीन चाहियो भनिरहेको छ । देशमा भ्रष्टाचार छ । युवालाई कृषिको लागि जमीन उपलब्ध गराउनु अनिवार्य भएको छ । कृषिमैत्री औजारको खाँचो छ । कर्मचारी साथीहरु स्थायी सरकार हो । देशलाई बचाउने भनेको कर्मचारी तन्त्रको हो । नेता इमान्दारी भयो भने १० वर्षमा कायापलट हुन्छ । कृषिमा युवालाई आकर्षित गर्ने जरुरी छ ।

राष्ट्रिय किसान सञ्जाल अगाडि बढाउने यो कार्यक्रम गरेको छ । यसले युवा पुस्तालाई राम्रोसँग बुझाउने काम गर्छ भन्ने विश्वास लागेको छ ।

अखिल नेपाल किसान महासंघको युवा किसान नेता यादव पोखरेलले आफू कुखुरा पालक किसान भएको र युवा र महिला लक्षित कार्यक्रम नआएसम्म देशको कृषि उभो नलाने बताउनु भएको छ । हामी युवाहरुले सहूलियत कृषि ऋण कहिले पाउने ? नीतिमा मात्र सीमित भयो । सरकार कार्यन्वयन गर्नेतर्फ ध्यान दिएको छैन ।

चुनौतीहरु :

स्थानीय तहमा काम गर्न सकेका छैनौं । कृषि बजेटको सन्दर्भमा ५७ अर्ब छुट्याएको छ । यदि युवा आउनु भयो भने कृषि हुन्छ । होइन भने भूमि बैंक जस्तो संस्था आएर हाम्रो जमीन सकिन्छ ।

राष्ट्रिय भूमि अधिकार मञ्चका नेता तथा भूमि अधिकारकर्मी प्रेमप्रकाश नेपालीले “भूमि अधिकार किन” विषयक कार्यपत्र प्रस्तुत गर्दै किसानको लागि भूमि अधिकार जरुरी भएको बताउनु भयो । सामाजिक रूपमा जीउनको लागि भूमि अधिकार जरुरी छ । वृद्ध हुँदा पनि म सँग भूमि छ भन्ने आभाष हुन्छ ।

नेपालमा भूस्वामित्व कस्तो छ भनेर हेर्दा सामन्तवादको अवशेष पाउँन सक्छ । वैज्ञानिक भूमि सुधार, क्रान्तिकारी भूमि सुधार जे भने पनि भूमि चाहिन्छ । पञ्चायतकालमा भूमिलाई शिलिङ्गमा राखेर

भू(स्वामित्व लुकाइने काम भयो । सरकारी जमीनहरु रैकर, ऐलानी, गुठी, मन्दिर, धर्मको नाममा ऐलानी अनौपचारिक, व्यवस्था छ । जनजातिको प्रथाजनित स्वामित्व रहेको छ ।

विक्रम सम्बत् २०६३ को तथ्याङ्क अनुसार १३ लाख भूमिहीन, सुकुम्वासी र अव्यवस्थित बसोवासीहरु रहेका छन् ।

वित्तिय पहुँच बढाउन भूमि अधिकार जरुरी छ । सामुदायिक विकास पूरा गर्न समावेशी सहभागीता, ज्ञान र प्रविधिमा आधारित हुनु पर्छ । भूमिहीनताको समस्या बढेको छ । कृषि भूमि खण्डिकरण बढेको छ । जलवायु परिवर्तनको कारण कृषिमा संकट आएको छ । सिँचाईको पूर्वाधार नभएका कारण कृषि अगाडि बढ्न सकेको छैन । कृषिमा महिलाहरुको सहभागीता बढाउनु पर्छ ।

चुनौतीहरु र भूमिका :

कृषिमा युवा सहभागीता र नीतिगत चुनौतीहरु :

युवाका लागि भूमि अधिकारको विषयमा जोडदिएको देखिँदैन । युवा लक्षित कार्यक्रम प्रभावकारी बनाउने सकेको छैन । अहिलेको परिवेशमा युवाहरु कृषिमा आउने त्यति सजिलो देखिँदैन ।

१९९२ मा पृथ्वी सम्मेलन कोष सम्मेलन भएको थियो । “जलवायु, जैविक विविधता २” अब अर्को सम्मेलन २०२५ मा ब्राजिलमा हुन गइरहेको छ । युवाहरुलाई जलवायु उत्थानशीलता कायम गर्न जलवायु परिवर्तनमा कृषिको भूमिका के रहन्छ भन्ने तर्फपनि आउनु पर्छ ।

-दिगो भू-उपयोग

-नवप्रवर्द्धन

-प्राविधिक रूपमा समुदायको सहकार्य र लैगिक समानता आदि ।

निष्कर्ष :

भूमिहीनताको अन्त्य र खेतीयोग्य जमीनको सुनिश्चितता

भूमि बैंक समुदायको स्वामित्वको सम्बन्धमा आफै जोडिने अभ्यास गर्न सक्छौं ।

नेपालको संविधान २०७२ले ३ वर्ष भित्र भूमि र आवासको लागि व्यवस्थित गर्ने भन्ने थियो । अहिलेसम्म पूरा भएको छैन । युवामैत्री परिभाषा खोज्नु पर्छ ।

युवाहरुलाई सरकारको कार्यक्रमहरुमा सहभागीता गराएको छैन ।

वित्त प्रविधिमा उत्पादकत्व, उत्थानशीलता, स्थानीय र परम्परागत रूपमा गर्न जरुरी छ ।

हाम्रो पुर्खाले गरिराखेको रैथानी कृषिलाई निरन्तरता दिनु पर्छ ।

-दिगो कृषि

-संरक्षित कृषि र सुरक्षित बजारमा जोड दिनुपर्छ ।

-भूमि अधिकार नभएसम्म परिवर्तन गर्न सक्दैनौं ।

कार्यपत्र प्रस्तुत:

प्रज्वल थापा : युवा किसानको आवश्यकता र औचित्य

अखिल नेपाल किसान महासंघ युवा किसान संघ २०६१ सालमा स्थापना भएको,

-सिद्धान्त र नीतिहरू

-उद्देश्य तथा कार्यक्रम

-युवा किसानको औचित्य

-प्रतिनिधी कृषि

-व्यवसायिक कृषि

-सम्भाव्यता : रोजगारीको सिर्जना

-स्टार्टअप प्रवर्द्धित निर्यात सम्भावना ।

-युवा किसानका चुनौती र समस्याहरू ।

मूल्य निर्धारण विचौलियाले गर्छ ।

परम्परागत सीमा र कृषि छाड्ने प्रवृत्ति बढेको छ ।

-बजार पहुँच र मूल्य निर्धारण किसानले गर्न सक्दैन ।

जलवायु परिवर्तन र युवाको अभाव खड्केको छ ।

अब के गर्न सकिन्छ ?

युवा अनुकूल नीति :

-कृषि शिक्षा र प्रशिक्षण ।

-सरकारी समूह, नेटवर्क सञ्जाल गठन

-नेपालको कृषिमा युवाहरूको उर्जा, नविनतम् प्रविधिको समन्वय गर्नु पर्छ ।

-कृषि नै भविष्य हो । युवा नै किसान हुनु पर्छ ।

निष्कर्ष :

क) नेपालको कृषिको सम्भावना छ । उत्पादनका साधनहरू कमी रहेको छ । अनुदानमा अनियमितता छ ।

ख) युवा किसान कृषिमा आउन चाहँदा पनि आउन सकेको छैन । मूल्य श्रृंखला व्यवस्थित छैन ।

ग) कृषि फार्महरू छोड्नु पर्ने अवस्था छ ।

घ) कृषि आत्मनिर्भर बनाउने तर्फ कसैको ध्यान गएको छैन ।

ङ) युवाहरूलाई कृषिमा जोड्ने वातावरण बनाउनु पर्छ ।

च) उत्पादनको नयाँ पुस्ता तयार गर्ने विषय छ ।

छ) युवा नीति निर्माणको खाँचो छ ।

ज) नियमित रूपमा बैठक छलफल हुनुपर्छ ।

नार्कमा पूर्व कार्यकारी निर्देशकहरूसँग अन्तरक्रिया

काठमाडौं साउन ४, नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् (नार्क) ले पूर्व कार्यकारी निर्देशकहरूसँग अन्तरक्रिया गरेको छ। हालै नियुक्त कार्यकारी निर्देशक डा. कृष्ण प्रसाद तिमिसनाको नेतृत्वमा आयोजित उक्त कार्यक्रममा परिषदलाई उत्कृष्ट अनुसन्धान संस्था (Excellent Research Organization) बनाउने उद्देश्यसहित पूर्व नेतृत्वसँग

मानव संसाधन व्यवस्थापन, नीतिगत सुधार, कृषि शिक्षासँग समन्वय, वैज्ञानिक वातावरण निर्माण, प्रोत्साहन तथा प्रविधि हस्तान्तरण जस्ता विषयमा स्पष्ट योजना प्रस्तुत गर्दै परिषदलाई कृषि अनुसन्धानको केन्द्रविन्दु बनाउने आफ्नो दृष्टिकोण व्यक्त गरेका थिए ।

अन्तरक्रियामा नार्कका पूर्व कार्यकारी



अनुभव र सुझाव आदानप्रदान गरिएको हो ।

कार्यक्रममा कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्री माननीय रामनाथ अधिकारी विशेष अतिथि थिए। मन्त्री अधिकारीले भने, 'अनुसन्धान विना विकास सम्भव छैन । पूर्ववत निर्देशकको अनुभव सुन्ने अवसरलाई आफूले अत्यन्त मूल्यवान मानेको छु । परिषद्को सुदृढीकरणका लागि आफू निरन्तर प्रतिवद्ध रहेको छु ।'

गत बैशाख ३१ गते मन्त्रिपरिषद्को निर्णयबाट गठित नार्क पुनर्संरचना समिति अहिले पूर्ण सक्रिय रहँदै कार्यसम्पादन गरिरहेको छ। उक्त समितिका संयोजक प्रा.डा. गोविन्दराज पोखरेल कार्यक्रमका प्रमुख अतिथि थिए । उनले समितिको उद्देश्य, कार्यक्षेत्र र भावी रणनीतिबारे जानकारी दिँदै परिषद्को संरचनात्मक सुधारमा उल्लेखनीय योगदान हुने विश्वास व्यक्त गरे ।

कार्यक्रमको अध्यक्षता कार्यकारी निर्देशक डा. तिमिसनाले गरेका थिए । उनले परिषद्ले सामना गरिरहेका वर्तमान चुनौती, सम्भावना र समाधानका उपायहरूसहित अनुसन्धान प्राथमिकता र कार्ययोजना प्रस्तुत गरेका थिए । प्रविधि विकास र दर्ता प्रक्रिया,

निर्देशकहरू पुरुषोत्तममान अमात्य, शिवबहादुर नेपाली, जगदीशचन्द्र गौतम, युवराज जोशी, रघुनाथ सापकोटा, डा. रामप्रताप साह, डा. सूर्य लक्ष्मी मास्के, डा. नन्द प्रसाद श्रेष्ठ, डा. भारतेन्दु मिश्र, डा. टेकबहादुर गुरुङ, डा. वैद्यनाथ महतो, डा. दीपक भण्डारी, डा. युवराज भट्टराई, डा. सुरेन्द्रलाल श्रेष्ठ र डा. दोजराज खनालको उपस्थिति थियो।

पूर्व कार्यकारी निर्देशकहरूले परिषद्को संरचनात्मक मोडेल, प्रविधि विकास, सेवा निवृत्त वैज्ञानिकहरूको उपयोग, मौजुदा ऐन तथा विनियमहरूको सुधार, कृषि शिक्षासँगको समन्वयजस्ता विषयमा सुझाव प्रस्तुत गर्दै संस्थागत सुधारमा पूर्ण सहयोग गर्ने प्रतिवद्धता व्यक्त गरे। उनीहरूले पुनर्संरचना प्रक्रियालाई तीव्र गतिमा अघि बढाउन र सुधारलाई निरन्तरता दिन जोड दिएका थिए ।

यस अन्तरक्रियाबाट नार्कको भविष्यदृष्टि, नेतृत्वको संकल्प र विगतको अनुभवबीच समन्वय भएर अनुसन्धान र पुनर्संरचनाको दिशामा ठोस प्रगति हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

अबको कृषि युवाहरूको काँधमा : किसान नेताहरू

धनबहादुर मगर

चित्रबहादुर श्रेष्ठ माननीय संविधान सभा सदस्य, राष्ट्रिय किसान आयोगका पूर्व अध्यक्ष, अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र) :

अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)का अध्यक्ष चित्रबहादुर श्रेष्ठले युवा सम्मेलन सम्बोधन गर्ने क्रममा माओले यो संसार तपाइहरूको हो भन्नुभएको स्मरण गराउनु भयो । भनाई एउटा सम्मेलनमा

नेपालको युवा सञ्जाललाई उत्पादनमा केन्द्रीत गरेर कृषि क्रान्ति गर्न जरुरी छ ।

कृषि विकास मन्त्रालयका कार्यक्रम अधिकृत राजेन्द्रप्रसाद प्रसाईले एग्रिम्बलमिक भाग लिनु भएका प्रतिनिधीहरूले समुह क्षेत्रमा प्रस्तुत गर्नु भएको अनुभवहरू एका अर्कामा आदानप्रदान गर्नु पर्ने बताए ।

आधारित भएर अधि बढाऔं । संसारको युवाहरूले नयाँ चिजको खोज गरिरहेको छ ।

बनाउँदा दुई महिना लगाएर बनाउनु पर्छ । आज हामी जहाँ छौं ।

-योजना के हो ?

-हाम्रो रणनीति के छ ? कसरी बनाउँदा सबैको लागि राम्रो हुन्छ भनेर सोच्नु पर्छ ।

-सानो बारीदेखि ठूलो उद्योगसम्म व्यवसाय हाम्रो रणनीति, व्यवसायिक छनौट, पहिचान कस्का लागि किन ?

छुटाउन नहुने छनौट पहिचान कस्का लागि किन ? छुटाउन नहुने विषय जलवायु परिवर्तन पनि हो ।

निर्मल भट्टराई : केरा कृषक :

चितवन जिल्ला जिनाइन भेराइटी केरा व्यवसायी, जिनाइन केरा कृषक, भारतबाट ४० हजार विरुवा १ लटरमा आयो । एक लटका विरुवा मरे । टिस्यू कल्चर विरुवा यही गर्न सके त्यस्तो समस्या आउदैन होला । उन्नत बीउ, मल आवश्यकता पर्छ । चितवन र नवलपरासी जिल्लामा उन्नत जातको केराको खेती हुन्छ कि हुँदैन ।

किरण रायामाझी : सुन्तला कृषक : प्रश्न : म सुन्तला कृषक काभ्रे, शंका लाग्यो भने र परिक्षण गर्न सकिन्छ कि सकिदैन ?

उत्तर : दिनेश गौतम प्रमुख, कीर्तिपुर बागवानी केन्द्र : कतिपय विरुवा दिनै सक्दैन । सुन्तला पालिकाबाट सिफारिस आउँछ । हाम्रो क्षमता भन्दा बढी भयो भने सम्पर्क दिदैनौं । केरा हाम्रो म्याण्डेडमा पर्दैन । हाम्रो फलफूल मात्र हो । प्रधान मन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना सबै जिल्लामा प्याउनु हुँदैन । हामी पहिले फलफूलमा पनि आत्मनिर्भर थियो ।

स्थानीय एग्रोभेट बढ्दै गए । सरकारको नीति निजी क्षेत्र, सक्षम हुने ठाउँमा प्रवृद्धन गर्नु पर्छ भन्ने हो र राम्रो जात, स्रोत उपलब्ध गराउने, काठमाडौं सिँचाईको समस्या छ । हिजोको बागमती र आजको फरक छ । पानी तान्नको लागि ३०० मिटर गहिराईमा जानु पर्छ । अभाव भएको बेलो खाने पानीसँग समन्वय गर्छौं । भारतबाट जथाभावी सिड स्टोरेज आएको छ ।



भनेका थिए । हामी आज उत्पादन प्रक्रियामा गएर समाजवादको रुपान्तरणमा जाने हो । यसमा युवाहरूलाई बढी भन्दा बढी कसरी जोड्ने सकिन्छ । हाम्रो देशको भविष्य माओले भने जस्तै तपाईहरूको हातमा छ ।

खेमबहादुर पाठक अध्यक्ष, केन्द्रीय कृषि सहकारी संघ लि. :

केन्द्रीय कृषि सहकारी संघका अध्यक्ष खेमबहादुर पाठकले सर्जनशीलताको कुरो सन्ने सरकारसम्म किसानको पहुँच पुग्दैन । खेती गर्ने किसानले सरकारलाई भेट्न सक्दैन । अबत किसान खोज्दै सरकार आउनु पर्छ । अब सैद्धान्तिक कुरा भाषाणमा भन्दा पनि व्यवहारमा जानु जरुरी छ । अभ्यासमा जाने मान्छेको जरुरी छ ।

५ वटा कुरा जनचेतना, शिप, प्रविधि, उत्पादन, प्रशोधन, बजार, जरुरी हुन्छ । एशिया प्रसन्न कार्यक्रम अखिल नेपाल किसान महासंघ नीतिगत, संस्थागत सहभागिता ।

पाठकले भन्नु भयो अब काम गर्नेहरूको हातमा पुगेको छ । हामीसँग भएको जमीन हो, त्यही जमीनलाई हराभरा बनाएर मात्र भविष्य निर्माण गर्न सक्छौं । ढिलो भयो दुइचार वर्ष अधि नै सम्मेलन अगाडि बढाउनु पर्छ । विना आग्रह, पूर्वाग्रह एक ठाउँमा आएर गर्नु पर्छ । देशको युवालाई उत्पादनमा

नेपालको युवा सञ्जाललाई उत्पादनमा केन्द्रीत गरेर कृषि क्रान्ति गर्न जरुरी छ । राजेन्द्र प्रसाद प्रसाई : कार्यक्रम प्रस्तोता : कृषि विकास मन्त्रालयका कार्यक्रम अधिकृत राजेन्द्रप्रसाद प्रसाईले एग्रिम्बलमिक भाग लिनु भएका प्रतिनिधीहरूले समुह क्षेत्रमा प्रस्तुत गर्नु भएको अनुभवहरू एका अर्कामा आदानप्रदान गर्नु पर्ने बताए । हामीले गरेको अभ्यास कसरी व्यवसायिक व्यापार योजनामा ढाल्ने, ति कुराहरूको अध्ययन गरेर नै कृषिको व्यवसायिक योजना निर्माण र कार्यन्वयन गर्न सक्छौं ।

-योजना शुरुदेखि अन्त्यसम्म गरिने गतिविधिनै योजना हो ।

-योजना तपाईहरूको सोच अनुसार बनाउनु भएको गतिविधि नै योजना हो ।

-योजना निर्माण गर्न के तपाईहरूले साँच बनाउनु भएको छ ?

गाउँमा एउटा पिड हालीदिनु भनेर माग आएको छ । योजना आयो । यस्तो पिड दिनु । हामीले गर्नु डिजाइन भयो । परामर्शदाता सोभो देखेर जनताले मागेको दियो होला ?

हाम्रो योजना वास्तवमा जनताले यस्तो मागेका थिए । मलाई भन्दा त्यही बस्नेलाई बढी थाहा हुन्छ । यही बसेर नीति बनाउने, त्यही बसेर योजना र वास्तविक कुरा योजना

सिन्धुपाल्चोक, सिन्धुलीमा बागवानी फार्महरू छन् । केमीकल महँगो पर्छ ।

आगामी दिनमा पिसिआर मेशिन राख्नु पर्छ । पालिका स्तरमा पिसिआर मेशिनहरू छैनन् । ट्राइफिलियट मुख्य स्रोत केन्द्र हो ।

हिक्मतकुमार श्रेष्ठ प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजन प्रमुख :

परियोजनाले गाली र ताली सबै पाइन्छ, चर्चा पनि पाइन्छ । युट्यूवहरूमा पनि पाइन्छ । यो के तातो केकको रूपमा बदलिदैछ । नेपालमा यो परियोजना सबैभन्दा सफल परियोजना बनेको छ । भित्री कुरा राम्रो छ ।

प्रस्तुतीकरणमा प्रमको ठाउँमा राष्ट्रिय कृषि आधुनिकीकरण कार्यक्रममा नाम परिवर्तन हुनेछ ।

प्रधानमन्त्री राष्ट्रिय भनेको दोस्रो चरणमा प्रवेश गराउने हो । परियोजना अवधि ९ वर्ष भयो २०७२ /०८३

१० वर्षसम्म हुन्छ । अब १ वर्ष बाँकी छ । सरकारको लगानी छ । यो विदेशी परियोजना होइन । विदेशी सहयोग पनि छैन ।

स्वदेशी स्रोत : प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना नेपाल सरकारको स्वदेशी लगानीको परियोजना हो । यसको उद्देश्य कृषिलाई औद्योगिकीकरण, विशिष्टकृत, बनाई लग्ने रहेको छ । यसको संरचनाहरू पकेट, ब्लक, जोन, सुपर जोन रहेका छन् । कृषिलाई नाफामूलक र समानजनक पेशाको अवसर सिर्जना गर्नु हो ।

-सुनिश्चित गर्ने बहुसरोकार वालाहरूसँग मिलेर कृषिमा १५ वटा बालीमा अवसर सिर्जना गर्ने । १५ वटा बालीलाई सुनिश्चितता गर्ने बहुसरोकार राख्ने राष्ट्रिय राष्ट्रिय बालीहरूलाई प्राथमिकताका अगाडि बढाउने हो । केही नयाँ बाली रवर, सुपारी, जैतुन, किवी बाली थप भएका छन् । प्रदेशमा १५ वटा बाली मध्ये ३ बालीलाई वर्गीकृत गरेका छन् ।

मुख्य लक्ष्य आयत प्रतिस्थापन हो । यसको कार्यक्रम हरियो मकै निर्यात, विशिष्टकृति सुपर जोन । १५ सय ब्लक, ३ सय जोन छन् । २१ वटा सुपर जोन छन् ।

गाईभैसी पशुपालनको संख्याको मेरिट वर्गमा पकेट ब्लक जोन छैन । परियोजना विस्तार गर्ने योजना थियो तर स्रोत केन्द्रको सुनिश्चता नहुँदा यतिकैमा सीमित रहेका छन् ।

३ सय जोन । काम गरेको २१ सुपर जोन रहेको छ । अलैंची ७ वटा जोन छन् ।

परियोजनाको लगानी खर्च वर्ष ३० अर्ब अनुमानित खर्च छ । यसरी कार्यक्रम अगाडि बढाउन सक्यौं भने कृषिबाट देश धनी हुन्छ भन्ने लागेको छ ।

सबैभन्दा बढी तरकारी जोनहरू छन् । चारवटा सम्बाहकमा परियोजना कार्यन्वयन इकाई ४८ वटा छ । ७९/८० सम्म ९ वटा ब्लको लक्ष्यमा पूरा भएको छ ।

परियोजना निर्देशनालय समिति स्तरको विशेष समितिमार्फत सिफासि हुन्छ । वडा पालिका र प्रदेश स्तरबाट आउनु पर्छ । समन्वय समितिको काम परियोजना प्रवाह सूचारु गर्ने, नयाँ क्षेत्र विस्तार गर्न ३ महिना समय लाग्छ ।

परियोजनाका रणनीतिरु :

भूमिको वैज्ञानिक उपयोग, आधुनिक कृषि प्रविधिहरू विस्तार ।

नीति अनुसन्धान प्रतिष्ठानले गरेको अध्ययन प्रतिवेदनमा कृषि परियोजना लाम ग्राही वर्गहरू उपभोक्ता समिति समूह निजी क्षेत्रको, कम्पनी सीमान्तकृतहरू सबै सहभागी भएको छ ।

रणनीतिक रूपमा प्राविधिक भएकोले मोडाललिटी २ प्रकरको छ । उत्पादनमा काम गर्ने, उद्यमी व्यक्तिहरूलाई सहयोग गर्ने रहेको छ ।

कार्यन्वयन प्रक्रिया साउन भाद्रसम्म सूचना प्रकाशित गरि लाभग्राहीहरूको सूचीकरण गर्ने काम हुन्छ । प्रस्ताव आव्हान गरिन्छ । एउटै जिल्लामा ३ पटकसम्म सूचना प्रकाशित हुन्छ । सूचना थाहा पाएनभन्ने कम छ । कार्यक्रम सार्वजनिकीकरण गरिन्छ । ५० देखि ८५ प्रतिशत सुविधा दिएका छन् ।

त्यसमो निजी सहकारी, सरकार सहभागी हुन सक्छन् ।

-यसको लागि निजी क्षेत्रको कम्पनी संस्थालाई ५० प्रतिशत

-समूह सहकारीलाई ८५ प्रतिशत अनुदान प्रवाह ।

-प्राविधिक सहयोग १०० प्रतिशत अनुदानको व्यवस्था गरेको छ ।

प्रविधि प्रवर्द्धनमा निजी क्षेत्रको लागि राइस् ट्रान्सप्लान्टर महँगो पर्छ । निजी क्षेत्रको लागि ५० प्रतिशत, समूह सहकारीका लागि ८५ प्रतिशत अनुदानको व्यवस्था छ भने डोन प्रयोगमा ८५ प्रतिशत सुविधा छ ।

जापानी मोनो रेलको अवस्था बनाएको थियो । उनीहरूकहाँ सुरड मार्ग प्रयोग भएको

छ । मोनोरेल कृषि सामग्री ओसार प्रसार गर्न सबैभन्दा उपयोगी छ ।

डा.भानेश्वर पोखरेल डेनमार्कबाट पिएचडी :

कृषि वार्षिक १००० देखि १५०० जना तालिम दिन डेनमार्क जानुहुन्छ । डलरकै हिसाबले तलबको व्यवस्था गरेको थाहा भएको छ । फार्म डेकोडिङको रूपमा सम्मान गरेको छ । मोवाइल र डिजीटल सिस्टमका लागि पनि ८५ प्रतिशत अनुदान दिएका छौं ।

परियोजनाको लगानी खर्च वर्ष ३० अर्ब अनुमानित खर्च छ । यसरी कार्यक्रम अगाडि बढाउन सक्यौं भने कृषिबाट देश धनी हुन्छ भन्ने लागेको छ ।

धान राप्न मधेश प्रदेशमा यसपाली पानी नपरे पछि, सरकारले मधेशमा सुख्खा क्षेत्र घोषणा गर्न लागेको छौं । प्रतिवेदन आएपछि के गर्ने भन्ने छलफल छ ।

५३ अर्ब बजेटमध्ये संघको ७० प्रतिशतमा ३५ अर्ब खर्च भएको छ ।

अनुमानित खर्चमा जम्मा ४३ प्रतिशत मात्र खर्च भएको छ । ३६ अर्ब खर्च प्रदेश र स्थानीयले गर्छ ।

कृषि विकास मन्त्रालयमा कुल बजेट मध्ये ३ प्रतिशतको हाराहारीमा यो परियोजनाको लागि बजेट खर्च हुन्छ भने । मन्त्रालयलाई प्राप्त बजेटको कुल ५७ प्रतिशत बजेट रसायनिक मलमा खर्च हुन्छ ।

४८ अर्ब प्राप्त भएकोमा ३६ अर्ब खर्च भएको छ ।

प्रगति शुरुको वर्षहरूमा भन्दा ७० प्रतिशत बढी छ । अरु वैदेशिक सहयोग तथ्याङ्कमा आधारित रहेको जिल्लामा बाँकी रहेकोमा कम्पाइल गरेको छ ।

२२,८०० भन्दा बढीलाई निर्वाहर भत्ताको व्यवस्था छ । तराईमा १४ हजार पहाडमा १८ हजार लाई परियोजनाले सहयोग गर्छ । यो परियोजनाले किसान, विद्यार्थी, उद्यमीलाई मिलाएर गएको एक मात्र परियोजना हो । यो परियोजनाबाट राष्ट्रिय उत्पादनमा योगदान बढी योगदान दिएको छ ।

परियोजनाको उपलब्धी :

आशिक रोजगारी सिर्जना गर्ने काममा सहयोग गरेको छ । राष्ट्रिय उत्पादकत्व धेरै छ । १५ औं योजना गेम चेञ्जरमा रुपान्तरण गर्न यो परियोजनाले पनि सहयोग गर्छ । १६ औं योजनामा कृषिमा व्यवसायिकरण, आधुनिकीकरण र किसानलाई उद्यमीकरण गर्नु पर्छ । ९ वर्षमा ५० लाख मेट्रिक टन प्रतिवर्ष साँढे पाँच लाख मेट्रिक टन उत्पादन गर्छ । साँढे दुईलाख

प्रत्यक्ष रूपमा रोजगार सिर्जना गरेको छ। नीति अनुसन्धान प्रतिष्ठानले गरेको अध्ययनअनुसार रोजगार सिर्जना सकेको छैन। यतिबेला सम्म परियोजनाले १४ लाख ७० हजारले परियोजनाबाट लाभ लिईसकेको छ, भन्ने लागेको छ।



स्रोत के हो। रजिष्ट्रेशन गर्न समस्या भएको छ। नेपालमा विश्वविद्यालयबाट दिने प्रविधि प्रयोग गर्न सक्छौं। आयत गरेर भएपनि ल्याउनु पर्‍यो। यस्तो प्रविधिको भारत र चिनमा गरिएको छ। हामी भन्दा तपाईं किसानहरु अगाडि हुनुहुन्छ। सबैले नयाँ

बिक्री गर्दा

२२ करोड फाइदा लिएको छ।

परियोजनाको सबल पक्ष :

परियोजनाको सबल पक्ष कृषिसँग जोडिएको छ। ग्रास रुटसम्म परियोजना पुगेको छ। तिनवटै निकायले उक्तिकै महत्व दिएर कार्यक्रम सञ्चालन गरेको छ। सहकारी क्षेत्र, केरा कृषक, निजी क्षेत्रको व्यवसायी कृषक, उद्यमीहरु खेतीमा परियोजनासँग केन्द्रीत छ।

हामीले मल, विउ सिँचाई, प्रविधि, विरुवा किसानलाई भने जसरी पुऱ्याउन दिन सकेनौं।

अब मलाई डिजिटलाईज सिस्टममा किसानले जानु पर्छ।

माननीय मन्त्रीबाट उद्घाटन भएको छ। नार्क र निजी क्षेत्रसँग मिलेर मकै, धान(८, मकै १०, को उन्मोचन गरि प्रमाणित गरेर सिफारिस गर्ने तयारीमा छौं।

कृषि विकास मन्त्रालयले कमजोरीहरु औल्याएको छन्। कृषिका मुद्दाहरुलाई लागु गर्न सिएन सीडले धानको बीउमा जोड दिएको छ। सामुदायस्तरमा कृषि प्रसार सेवा र स्थापना गर्ने सकेनौं।

कृषि गुणस्तर कायम गर्न दक्ष जनशक्ति उत्पादन सकेनौं। हाम्रो उत्पादनले खुला बजारसँग मुकावला गर्न सकेन, केरा, माछामा रहेका समस्या लागत बढी देखिएको छ। यहाँको लागत मूल्य भन्दा आधा कम मूल्यमा अन्यत्रबाट आउँछ।

म्याचिङ्ग फण्ड नहुँदा काम अगाडि बढ्न सकेको छैन। दुई लाखसम्म दिन सरकार तयार भयो। किसानले १ लाख जुटाउन नसक्ने अवस्था रथ्यो। सफ्ट लोन, सहूलिन ऋण र सस्तो व्याजमा दाने व्यवस्था आइएमवी बैंकल शुरु गरेको थियो। वस्तु धितो राखेर पनि त्यतातिर जानु पर्छ कि भनेर सोचीरहेका छौं।

कृषि विकास बैंकले भिटा परियोजनामार्फत कार्यक्रम अगाडि बढाएको छ। सहूलिय ऋण उपलब्ध गराउने भनेको छ। काम गर्दा जिल्लामा ब्लक, पकेट, जोन, सुपर जोनबाट पूरा गर्दै जानेछ।

केही राजनीतिक स्वार्थको कारण जहाँबाट थाल्नु पर्ने थियो। र पूरा गर्नु पर्ने थियो। कार्यक्रमको मोडल तलमाथि भयो। प्रयास प्रशासकीय पहल भयो। एकचोटी पकेट, ब्लक, जोन र सुपर जोन जन्मियो त्यसैले चाहेजति अगाडि बढ्न नसकेको हो। अनुगमन र रिपोर्टिङ्ग गर्ने प्रणाली छैन। कति बजेट खर्च भयो भनेर जानकारी

१५ औं योजनाहरुमा २० मेट्रीक टन पुऱ्याउने लक्ष्य राखेकोमा अरु योजना भन्दा माथि नै छ। वार्षिक ३१ अर्ब खर्च मध्ये ३ अर्ब लगानी गर्दा १८ अर्ब मेट्रीक टन बरबरको आयआर्जन गर्न सफल भएको छ, यो अध्ययन नीति अनुसन्धान प्रतिष्ठानले गरेको हो।

प्रविधि प्रसार :

हुप्सेकोट नवलपरासी पूर्व भक्तपुरे लोकल काँक्रो लगाएको छ। २ वर्ष पहिलो ५ रुपैयाँ प्रति किलोमा पनि मूल्य पाउन्न थियो। अहिले राम्रो मूल्य पाउनु भएको छ। गत आर्थिक वर्ष चैते धानले न्यूनतम समायोजन मूल्य पाउन सकेन। १ हप्ता पनि होल्ड गर्न सकेनौं। भ्रापा, मोरङ, मकै, धान बिक्री हुन्थ्यो। कतिपय निजी व्यापारीलाई दिने गरेको छ।

कृषि भनेको कम्प्लेक्स रहेछ। यो कुरा बुझेर अगाडि बढ्नु पर्छ। कृषि क्षेत्रमा फाइदा छ। जोमिख मोलेर अगाडि बढ्नु पर्छ। जीनाइन केरा बढी प्रचारप्रसार भयो। जस्तै अधिले स्याउको छ। बढी घनत्व कसले गर्‍यो। पिएमपिएले गर्‍यो। पिएमपीले १ लाख विरुवा मुक्तिनाथ कम्पनीबाट लियो। १ लाख विरुवा ल्याउने सक्ने उहाँहरूसँग ल्याव भएन। हामीले केरालाई टिस्यू गर्न सक्छौं, कि सक्दैनौं।

सातै प्रदेशमा च्याउहरु स्तरीकरण गर्न गरेको छ। केरामा पनि मदर कल्चर पहिले कहाँबाट ल्याए भन्ने खोजिरहेका छौं। त्यसको आमा

५८ वटा कार्यालयबाट ४८ वटामा ल्याउन निकै सकस परेको थियो। यस अर्थमा सबै जिल्लामा छैनन् भन्ने होइन, प्राविधिक टिम ७७ जिल्लामा छन्।

प्रविधि गरिरहनु भएको छ। गर्नु पर्ने चाहिँ सरकारले हो।

चितवन, भ्रापा, मोरङमा विकास गर्ने भनेको थियो तर हामीले भूगोल अनुसार प्रविधि ल्याउन सकेको छैनौं। गोरुले जोत्छन् १० चोटी फाली भाँचिन्छ। त्यस्तो ठाउँमा मेशिनको आवश्यकता छ। हामीले प्रविधिको प्रयोग गर्दै यान्त्रीकरणमा जाने हो।

जुन जोनमा काम गर्छन् त्यही जोन भित्रै कायन्वयन गर्ने हो। काम गर्दा सहयोग नगर्नेलाई कारवाही गर्नु भन्छौं। हाम्रा कर्मचारी साथिहरुलाई घर-घर गएर चिया पनि नखाउ भन्छौं। ५८ वटा कार्यालयबाट ४८ वटामा ल्याउन निकै सकस परेको थियो। यस अर्थमा सबै जिल्लामा छैनन् भन्ने होइन, प्राविधिक टिम ७७ जिल्लामा छन्।

फलफूल, तरकारी वालीमा सबैभन्दा बढी फ्रुट प्लाई लागेर नोक्सान गर्ने गरेको छ। यसको नियन्त्रण कसैले गर्न सकेको छैन।

आर्थिक सर्वेक्षण :

मकैमा छर्दा खर्च आधा कम भएको छ। खर्च आधा कम भएको छ। ५० करोडको

पाउँदैनौं । संघ, प्रदेश, स्थानीय निकायबाट कति काम गरे भन्ने जानकारी हुँदैन । प्रदेश र स्थानीयमा उत्पादन भएकोमा सहयोग गर्नु पर्छ, भन्ने हो । नार्कको नयाँ कार्यदल तयार गर्न योजनामा छ । परियोजना २०८३/८४ देखि कसरी जान्छ, थाहा छैन । दक्ष जनशक्ति विदेश पलायन भएको अवस्थामा ब्रेन स्ट्रोमका कुरा आउन बाँकी अबै बाँकी छ ।

सनीस लगेजु च्याउ किसान, भक्तपुर सहकारी संघका अध्यक्ष, :

भक्तपुर सहकारी संघका अध्यक्ष सनीस लगेजुले आफ्नो सूर्यविनायक सीड ल्याव नेपाल प्रा.लि २०५५ साल देखि निरन्तर सञ्चालन गर्दै आएको बताए । लगेजुले भन्नु भयो म च्याउको खेती गर्छु । नेपालमा टिस्यु कल्चरमार्फत अनुसन्धान विकासमा फडको मारेको बताए । लगेजुले विस्तारै अन्तर्राष्ट्रिय गुणस्तरको च्याउ नेपालमै उत्पादन गर्न सकिने बताउँदै आफूले च्याउको बिउको विकास गरेको बताउनु भयो । देशभर च्याउ किसानहरूको जीवन परिवर्तन भएको छ ।

व्यवसायिक किट निर्देशनालय खुमलटारबाट २०५५ सालमा तालिम गर्ने अवसर पाएका बताउँदै । च्याउ खेतीमा सफल भएको सुनाउनु भएको छ । लगेजुले २०७२ सालमा भुकम्पको कारण ३५ लाख क्षति भयो । फेरि कोभिड आयो । हाल आफ्नो कम्पनीमा २२ जना कामदार तथा कर्मचारीहरूले काम गरिरहेको बताए । नेपालमा सम्भावना छैन भनिन्छ । २०६२/६३ पछि भन्नु कृषिमा सम्भावना बढेको छ ।

खण्डीकरण जति भयो भनेर चिन्ता गरिन्छ, तर खण्डीकरणकै विचमा त्यतिनै सम्भावना बढ्दै गएको छ ।

प्रद्युम्नराज पाण्डे कार्यपत्र प्रस्तोता :

कालीमाटी फलफूल तथा तरकारी बजार विकास समितिका कार्यकारी प्रमुख प्रद्युम्नराज पाण्डेले कालीमाटी बजारको व्यवसायिक भुमिका निकै बढेको छ । कालीमाटी, चोभार, धार्के, नौविसे, बालालुमा बजार विस्तारका साथ नयाँ नयाँ चुनौती र अवसरहरू पनि सिर्जना हुँदैन गएका बताउनु भएको छ । वस्तुका गुणस्तर अनुसार खरिद विक्री, बढ्दै गएको छ । कालीमाटी बजार गठन आदेश २०५८ अनुसार स्थापना भएको हो । बजारको क्षेत्रफल ४० रोपनी क्षेत्रमा रहेको छ । यो बजार संघीय बजार हो । यसको काम स्टल वितरण, मूल्य निर्धारण प्रक्रिया सँग पनि सम्बन्ध छ ।

बजारमा १७ वटा खाद्य विक्री केन्द्र, बजारको सुरक्षा सेवा, फोहरमैला संकलन तथा व्यवस्थापन, त्रिज चार्ज, विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण परिक्षण प्रयोगशाला आदि रहेका छ ।

आर्थिक रूपमा बजार आत्मनिर्भर छ । नेपाल सरकारको पैसा लिनु परेका छैन । दैनिक कारोवार २,२४,१८३ मेट्रिक टन फलफूल तरकारीको कारोवार हुन्छ ।

आर्थिक रूपमा दैनिक ४ करोडको व्यापार हुन्छ । अन्यत्रा पनि निजी क्षेत्रबाट पसलहरू सञ्चालन भएकाले कारोवार कम भएको छ ।

कुन समयमा बढी उत्पादन भयो ? कुन समयमा बढी मूल्य पाइन्छ, भन्ने भन्दा पनि कृषि वस्तुहरूको मूल्य श्रृंखलामा लाभान्वित वर्गले त्यसको उपभोग गर्न पायो कि पाएन भन्ने हो ।

कृषक, उपभोक्ता, व्यवसायी, संकलन र मध्यस्तकर्ता, यातायात व्यवसायी, मजदुर, अध्ययन तथा अनुसन्धानकर्ता आदिले यस बजारसँग समन्वय राख्छ ।

उपलब्धीहरू :

बजार व्यवस्थापनमा धेरै प्रकारका चुनौतीहरू छन् । रोजगार, व्यवसाय, समाजिक सुरक्षा, योजना, संरचनात्मक, सूचना आदानप्रदान आदि उपलब्धीमूलक काम भएका छन् । कालीमाटी बजार वैकल्पिक परियोजनाको विकास भने हुन सकेको छैन । मनोहरा क्षेत्रमा बनाउने योजना भएपनि त्यसको विस्तार गर्न समय लाने देखिन्छ ।

चुनौतीहरू :

सबैको स्वास्थ्यमा ध्यान पुऱ्याउन, कृषि जन्यवस्तुमा विषादी बढी प्रयोग भएको देखिन्छ । स्वास्थ्य बन्न विषादीरहित खानेकुराको आवश्यकता पर्दछ । तर मुख्य काम विषाडी भएको कृषिवस्तु रोक्नु पर्ने थियो, रोक्न सकेको वस्था छैन ।

उपभोक्ता, उत्पादनकर्ता अध्ययनकै प्रक्रियामा छौं । विषादी भेटियो भने अव विषादी प्रयोग नगर्नुहोला भनेर किसानलाई जानकारी दिने गरेका छौं । विषादी विश्लेषणबाट खान अयोग्य भयो भने तरकारी लगायत फलफूललाई डम्पिङ्ग गर्छौं ।

भात्री योजनाहरूमा संरचनात्मक सुधार, मास्टर प्लान निजी बजारको समन्वय, कृषक बजारको व्यवस्थापन, कृषक बजारको सञ्चालन, पोष्ट हार्भेष्ट व्यवस्थापन, नवपर्वद्धन बजार अभ्यास, निजी क्षेत्र सँगको सम्बन्धमा समस्या, सहकारी क्षेत्रहरू विस्तार

सुन्दर नेपाल, तवुर्जा कृषक :

कालीमाटी फलफूल तथा तरकारी बजार विकास समितिले बजार मूल्य तोकेको भए सहज हुन्थ्यो । कृषकहरूले तोकेको सहज नहोला । हाम्रो बजारमा पहिलो हाम्रो उत्पादन हुनपत्थो ।

उत्पादन गरेको वस्तुको मूल्य पहिलो प्राथमिकता हुनु पर्ने थियो त्यसो हुन सकेको छैन । कहाँ लगेर बेच्न सकिन्छ, भने भनि दिनहुँ हामी आफ्नै देशमा उत्पादन बढाउनु सक्छौं ।

बाहिरको उत्पादन लागि ठाउँ छुट्टै तोकिदिनुहोस ।

मञ्जु सापकोटा तरकारी किसान :

अर्गानिक तरकारी बेच्न पनि छुट्टै स्टल हुनु पर्छ । विषादी नराखीकन उत्पादन गरिन्छ । पहिले सम्भौता गर्नुहोस् । कुन किसानले कति तरकारी बेच्ने भनेर मूल्य तोक्नु पर्छ

चन्द्रमान तामाङ ओखलढुंगा :

कालीमाटी बजारमा कृषक बजार छ भनेर भन्नु मात्र भएको छ । भित्र निश्चित व्यापारीले बेच्न दिदैन । भित्र फूल बेच्ने निश्चिन ठाउँ छैन । बाहिर महानगरले बेच्न दिदैन ।

निर्दोष तिमिल्सिना अध्यक्ष अखिल नेपाल युवा किसान संघ (क्रान्तिकारी केन्द्र) :

नेपालमा उत्पादन भएको जति पनि तरकारी तथा फलफूलहरू छन् बेच्नको ठाउँ पाउँदैन । भारतबाट आउने तरकारी फलफूलले मूल्य पाउँछ, ठाउँपनि पाउँछ । नेपालमा उत्पादन गरेको काउली २/३ रुपैयाँ किलोमा पनि विक्री नभएर फालिन्छ । फालिसके पछि भारतको सय डेढसयमा किलोमा विक्री हुन्छ ।

किरण रायमाझी सुन्ताल, कागती किसान :

म सुन्ताल र कागती किसान । यो सिजनमा हरियो कागती आयो । हाम्रो कागति राम्रो भयो यसलाई कतिपयले यो नेपाली कागति भनेर बेच्दैनौं भन्नु भयो । अनुरोध गर्दा २० रुपैयाँ किलोमा बेच्नु पर्छ भनेर अपमान र अभद्र व्यवहार भएको छ कसरी बेच्ने ?

राजेश दनुवार गाइघाट :

कालीमाटी बजार नेपाली किसानको बजार हुनसक्छ कि, सक्दैन ?

म पनि कृषि विषयमा पढेको कृषकको छोरो । म कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन कार्यक्रममा विभिन्न देशमा गएको थिए ।

नेपाली कै बजार हो मूल्य नियन्त्रण गर्ने

निकाय होइन । उत्पादन गर्नेले भन्ने अधिकार छ । सरकारले भन्न सक्दैन । सुभाब दिन सक्छ । सरकारको नीति कालीमाटी बजार त्यो कार्यक्षेत्र भित्र पर्दैन । पहिलो ५० प्रतिशत बाहिरको आउँथ्यो अहिले भन्ने नेपाली उत्पादन घट्दै गएको छ ।

त्यस्तो अभद्र व्यवहार भएपनि हामी सहजीकरण गर्छौं । होलिडङ्ग मगाएर बस्न सकिन्छ । कृषि सहकारी कृषिवस्तु विक्री गर्न पाइन्छ ?

प्रद्युम्न राज पाण्डे कार्यकारी प्रमुख कालीमाटी बजार :

किसानको कार्यक्रम छ न्यून विषादी कार्य गर्न कार्यक्रम छ । सहजीकरण गर्न समिति तयार छ । खुल्ला बजार अर्थतन्त्रमा उत्पादन र बजारलाई यो गर त्यो गर भन्न सक्दैनौं । सहजीकरण गर्न तयार छौं ।

आगामी दिनमा धेरै व्यवस्था हुँदै जान्छ । अप्सन यार्डमा बेच्न सक्छौं ।

लक्ष्मण गुरुङ कृषि अर्थ विज्ञ अखिल नेपाल किसान महासंघ :

कृषिमा युवाहरूको भूमिका विषयक कार्यपत्र प्रस्तोता : पर्यावरणीय कृषिमा युवाहरूको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ ।

पर्यावरणीय कृषिको सिद्धान्त कहाँबाट, कसरी आयो भन्नु भन्दा पनि जब मानव सभ्यताको शुरु भयो त्यही बेलादेखि शुरु भएको हो ।

ऐतिहासिक उत्पत्ती :

विश्वव्यापी रूपमा पर्यावरणीय कृषिमा अगाडि बढेको छ । पर्यावरणीय कृषि सैदान्तिक गाइड लाइनको रूपमा आएको छ । यसका ३ वटा फ्याक्टरहरूलाई फाओ, लायिभा, क्यम्पासिना किसानमहासंघले अगाडि ल्याएको छ ।

जबसम्म गुणस्तरीय खानाको रूपमा आउदैन तबसम्म मानिसहरू स्वास्थ्य रहन सक्दैन । पर्यावरणविद् भिन्सनले सिद्धान्तको यसलाई प्रतिपादन गरेको थियो । नेपालको सन्दर्भमा महासंघले नै खाद्य सम्प्रभुता अधिकारभित्र पर्ने गरि यसको वहस गरिरहेको छ । यसलाई सरकार, स्थानीय निकायले पनि प्रवर्द्धन गरेको छ । सैदान्तिक तरिका कार्यन्वयन गर्ने भनेको अध्ययन नै हो ।

मकै रोपेको बारीमा सिमि पनि रोप्छ । त्यसबाट हामीलाई बाली मात्र दिँदैन । प्राकृतिक रूपमै पोषण तत्व पनि दिने काम गर्छ ।

अर्गानिक फर्टिलाइजर भने पनि इमोशनल एग्री इकोलजी, लोकल सिड हामीले के गुमायौं भन्ने हो । धान, मकै छोडनाले एग्री इकोलजीकल अवधारणा, एकीकृत

आइपीएम विधि अपनाउदा कृषकहरूले राम्रो खानाको साथै आम्रदानी पनि गर्न सकिन्छ । हेर्दा यो विधिबाट आर्थिक रूपमा नोक्सान जस्तो देखिन्छ । स्वास्थ्यको दृष्टिकोणले फाइदामूलक छ । पहिले प्राकृतिक नियन्त्रण भयो, अहिले मानवीय नियन्त्रण भएको छ । पर्यावरणीय कृषिले जलवायु चक्र घटाउन बातावरणीय प्राकृतिक भूमिका खेल्छ । जलवायु परिवर्तनलाई घटाउन बिउको अधिकार सुरक्षित गर्नु पर्छ । यतिबेला हामीले पोषणको अधिकार मात्र गुमाएको छै, बिउको अधिकार पनि गुमायौं ।

जलवायु परिवर्तन र पर्यावरणीय कृषि :

मानिसलाई बाँच्नको लागि पनि खानु पर्छ । भावी पुस्ताको जीवन पनि जोडिन्छ । पर्यावरणीय कृषि विप्रीयो । स्वास्थ्य पनि विप्रीयो । आवश्यकताको लागि स्वास्थ्य खाना खाने पहिलो अधिकार हो । खाना जीवन जिउने आधार हो । पर्यावरणीय कृषिमा कृषि र सशक्तीकरण प्रमुख मुद्दा भएर आयो । सिद्धान्तले प्रतिपादन गरेको कुरालाई कार्यन्वयन गरेन भने प्राकृतिक रूपमा असफल हुन्छ । क्षेत्र, भूगोल परिवेश, जमीन स्वास्थ्य नभईकन खाना पनि स्वास्थ्य हुँदैन । विषादी साधान हो । अन्तिम साधान होइन । जमीनबाटै पानी निस्कन्छ । मानिसको जीवन जमीनसँग जोडिएको छ । युवा नै देश, युवा नै भविष्य हो । हाम्रो देशको पर्यावरणीय कृषिमा राज्यको भूमिका छैन ।

सामाजिक न्याय :

पर्यावरणीय असन्तुलनका भन्नु पर्यावरणीय कृषिको आवश्यकता परेको छ । परम्परागत भन्ने धेरै छन् । छ सात सयवर्ष अघिको हाम्रो कोदाली, दोको, जुनेलो, अहिले कोरियाबाट आयत हुन्छ । पर्यावरणीय कृषिको सम्भाव्यता स्थानीय ज्ञानलाई जोड्न एकदमै आवश्यक छ । हाम्रो मात्र देश होइन । पृथ्वी हामी सबैको देश हो ।

निष्कर्ष:

पर्यावरणीय कृषिमा युवाको धेरै महत्व छ । पर्यावरणीय कृषिको विकल्प छैन । साँस्कृतिक, आर्थिक, मानसिक, प्राविधिक, आर्थिक रूपमा धेरै भन्नु बढी महत्व छ । उत्पादन धेरै आउँछ भनेर विषादी प्रयोग गर्दा मानव स्वास्थ्यमा कति हानी पुऱ्याउँछ त्यसको लेखाजोखा छैन ।

रैथानी बाली संरक्षण गर्नुपर्ने कुरामा ध्यान दिनुपर्छ । नेपालमा जैविक विविधता असाध्यै

धेरै छन् । जोगाउने काम हामी युवारुले गर्नुपर्छ ।

रितु रुपाखेती अनुगमन अधिकृत राष्ट्रिय **किसान सञ्जाल :**

असार ३२ देखि साउन २ सम्म कोशी, मधेश, लुम्बिनी, कर्णाली, सुदूरपश्चिम, बागमती लगायत सातै प्रदेशमा भएको युवाहरूको कृषिमा महत्व विषयक भर्चुवल बैठकमा छलफल हुँदा युवा किसानको मुद्दा पहिचान गरियो । किसान संगठनहरूबीचमा लिडरसिप विकास गर्न छलफल भयो ।

-नेपाली कृषिलाई सम्मानित पेशाको रूपमा खोज्ने मुख्य उद्देश्य थियो ।

-कोशी प्रदेश १ चियाको युवा किसान, सुदूरपश्चिम खेती गर्न चाहने युवा किसानहरूको भूमिका, कृषिमा लगानी, कृषि डुबेर फेरि विदेशमा नै जानु पर्ने अवस्था देखियो ।

-मधेश प्रदेश तरकारी उत्पादन, विषादीको बढी प्रयोग, खानपानको ध्यानदिनु, सतहमा पाउने पानी ग्राउण्ड लेवलबाट तल गएको कुरा छलफलमा उठ्यो ।

-कर्णाली प्रदेशको जैविक विविधता जोगाउनु र उच्च मूल्य पर्ने फलफूल उत्पादनको लागि सम्भावना भएको पाइयो ।

-गण्डकी प्रदेशमा भारतको सस्तो तरकारी तथा गोलभेडाबाट स्थानीय रूपमा कृषि गरिरहेका कृषकहरूलाई प्रत्यक्ष असर भोग्नु परेको र पहाडी क्षेत्रमा माछापालापन गर्न सक्ने सम्भावना भएको पाइयो ।

-लुम्बिनी प्रदेशमा कृषि अनुदान विचौलियाको प्रभावबाट मुक्त गर्नु पर्ने समस्याहरू धेरै भएको पाइयो ।

-बागमती प्रदेशमा स्थानीय किसानले खर्जुजाको मूल्य नपाएको, कोल्ड स्टोरमा सुरक्षित गरेर राख्न नसकेको पाइयो ।

-प्रदेश कृषि मन्त्रालयबाट युवाका लागि भनेर कुनै पनि कार्यक्रम नराखेको, युवा किसान नै नभएको भनेर विषय उठ्यो । युवा लक्षित कार्यक्रम नराखेको र अन्य मन्त्रालयको तुलनामा बजेट कमी रहेको । कृषिमा लाग्ने युवाहरूलाई निरन्तर लाग्न प्रेरित गर्नु पर्ने देखियो ।

निष्कर्ष :

जलवायु परिवर्तन दिगो कृषिको कुरा -अनुभव : फिलिपिन्स गएका युवाहरूले प्राप्त गरेको ज्ञान माफूत अरुलाई पनि ज्ञानको आदान प्रदान गर्नु पर्ने देखियो ।

-बोट विरुवाहरूको संरक्षण, आर्थिक सशक्तीकरण, कृषिका लागि सहूलियत ऋण, प्रविधिहरू सहयोग गर्दै अगाडि बढाउनु पर्ने

देखियो ।

सोम आचार्य केन्द्रीय चिया सहकारी संघ : जलवायु परिवर्तनको असरले उत्पादनमा हास आएको छ । चियामा समेत जलवायुको असर परेको छ । चिया उत्पादन घट्दै गएको छ ।

कृषिलाई धेरै देशको सरकारहरूले प्राथमिकतामा नराखेको अनुभव प्राप्त भयो । कृषि सञ्चारलाई सशक्त सूचना प्रसार गर्ने साधन बनाउनु पर्ने महशुस भयो ।

चिया पिउनुहोस् तब तपाईं १० वर्ष बढी बाँच्नु सक्नु हुन्छ भन्ने सन्देश पनि दिनु पर्छ । आजको युवाहरू डिजीटलाइजका युगमा प्रवेश गरेका छन् । उनीहरूलाई डिजीटलाइजेशनको माध्यमबाट कृषि आकर्षण बढाउनु योजनाहरू बनाउनु पर्छ । बन्द सत्रमा आइएनजिओ, एनजिओसँग मिलेर काम गर्न सक्छौं भन्ने सन्देश प्रवाह भयो । हाम्रा देशको २/३ हजार प्रजातिका धानहरू क्लोन गरेर राखेको थाहा पाइयो । युवा किसानहरूले प्रविधि हस्तान्तरण गर्न सकिन्छ भन्ने कुरा देखाएको थियो । सिर्जनशिल र राम्रा काम गरेका किसानहरूको अनुभव पनि सुनियो ।

कसरी जैविक विविधता संरक्षण गर्दा रहेछ भन्ने कुरा पनि सिर्कियो । धानवाली अनुसन्धानमा केन्द्र

(इरी)को अवलोकन गर्ने अवसर प्राप्त भयो लिलाराज राउत

यो कार्यक्रम हामी युवाहरूका लागि एकदमै ठूलो उपलब्धीमूलक हो । किसानलाई हेर्ने दृष्टिकोणमा परिवर्तन आउनु पर्छ । कोरोना कालमा सबै बन्द भएको बेला हामी किसान सँगै बारीमा थियो ।

परशु कोइराला नेतृ अखिल नेपाल किसान महासंघ (अप्फा) :

मत्स्यापालन किसानको तर्फबाट २०२२ मा चेयर पर्सनको रूपमा निर्वाचित हुन पाएको थिएँ । ब्राजिलमा किसानको समस्या राज्यको समस्याको रूपमा लिएको पाइयो । आर्थिक रूपमा पनि ब्राजिलका युवा किसानमा फरक भएको अनुभव भयो । हामी किसान हौं । हामी कृषिबाट अगाडि बढ्छौं भन्ने प्रतिवद्धता भएको पाएँ ।

प्रकाश नेपाली : राष्ट्रिय भूमि अधिकार मञ्च :

राष्ट्रिय भूमि अधिकार मञ्च ७ वटै प्रदेशमा युवाको समस्या लिएर अगाडि बढेका मञ्च हो । सरकारी क्षेत्रको विचार पनि सुन्यौं । कृषि, भूमि, जलवायु परिवर्तन, युवा किसानबाट अब केही हुन्छ जस्तो लागेको

छ । हाम्रो मुख्य लक्ष्य युवा लक्षित कृषि कसरी बनाउने भन्ने रह्यो ।

शर्मिला पौडेल सचिव अखिल नेपाल किसान महासंघ, सह-संयोजक राष्ट्रिय किसान सञ्जाल :

राजनीतिमा दोस्रो पुस्ता जान नसक्नु हाम्रो कमजोरी छ । कृषिमा परिवर्तन गर्न सक्ने शक्ति युवा शक्ति नै हुन् ।

बुद्धहाङ्ग नेम्वाङ्ग केन्द्रीय चिया सहकारी संघ :

केन्द्रीय चिया सहकारी संघका युवा प्रतिनिधी बुद्धहाङ्ग नेम्वाङ्गले युवाहरू मौसम र बाटोको कारण सोचे जसरी आउन सकेन । अब यस्तो अवस्था आउन दिनुहुँदैन ।

रामप्रसाद भुसाल किसान नेता अखिल नेपाल किसान महासंघ (अप्फा) :

जेनजी

गम्भीर नभएकाले नेपालको कृषिमा किसानले धेरै दुखः भोग्नु परेको किसानहरूको छ । हालै देशमा जेनजी युवा पुस्ताको भ्रष्टाचार र सुशासनको माग राखेर गरेको आन्दोलनले अकल्पनिय रूपमा जनधनको क्षति भएको छ । जेनजीको नाममा घटेको घटनामा अहिलेसम्म ७५ जनाले अकालमा ज्यान गुमाउनु परेको छ । किसान हो किसानलाई हिजो निराश बनाउने काम हुँदै आएको छ । देशमा किसानले कृषि बढाएन भने देशमा आर्थिक मात्र नभई खाद्यान्नको संकट आउन नदिने गरिसरकारको अग्रसरता हुनु पर्छ । किसानको भुक्तानी यथासिद्ध व्यवस्था गरिनु पर्छ ।

अन्तमा नेपाली जेनजी पुस्ताको आन्दोलन नेपाली दूध किसानसम्म परेको छ । यतिसम्म कि सरकार र निजी क्षेत्रले भुक्तानी गर्नु पर्ने किसानहरूको भुक्तानी राफिएको छ । दूध किसानको भुक्तानी उधारो होइन । दूध उपलब्ध गराएकै दिनमा उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाइयोस् ।

नेपालमा लोकतान्त्रिक गणतन्त्र र संविधान लेखिएको १० औं वर्ष भएको छ । व्याप्त भ्रष्टाचार अन्याय, अत्यचार रोफिएको छैन । यिनै मागहरू राखेको युवा पुस्ताको आन्दोलनको क्रममा वलिदान भएको छ । त्यसक्रममा खर्बौंको क्षति देशको ऐतिहासिक सम्पदाहरू आगोले जलेर खरानीमा परिणत भएको छ ।

भरखरै तडरिन लागेको देशको अर्थतन्त्र सुचाइकहरू क्रमशः सकारात्मक विन्दुमा आईपुगेको तथ्याङ्क बाहिरिदा यही भाद्र

अखिल नेपाल किसान महासंघ (अप्फा)का किसान नेता रामप्रसाद भुसालले सरकारको युवा लक्षित कार्यक्रमहरू केही पनि आएन । सञ्जालले अब बाध्य पार्ने कार्यक्रमहरू गर्नु पर्छ । श्रम शिविर गरौं कि ।

नहेन्द्र खड्का अखिल नेपाल किसान महासंघका महासचिव, राष्ट्रिय किसान सञ्जालका संयोजक :

अखिल नेपाल किसान महासंघका महासचिव, राष्ट्रिय किसान सञ्जालका संयोजक नहेन्द्र खड्काले व्यवसायिक कृषिबाट मात्रै अधि बढ्न सक्छ । किसान बहुवर्ग हुने भएकाले पारिवारिक किसानहरूको संरक्षण गर्ने, धनी किसानहरूलाई औद्योगिकरण तिर लैजाने, र वर्ग पक्षधरता बिसर्नु नहुने बताउनु भयो

२३ र २४ गते भएको आन्दोलनले फेरि २०७२ सालको माघ १० गते गएको महाभुकम्पले भन्दा ठूलो क्षति जेनजी युवा पुस्ताले गरेको आन्दोलनबाट भोग्नु परेको छ ।

देशको सम्पदा, अड्डा अदालत, संसद भवन, राष्ट्रपति भवन, प्रधानमन्त्रीको कार्यालय, कैयौं मन्त्रालयहरू खण्डहरमा परिणत भएको छ । यसो भन्दैमा नेपालीलाई सुखः छैन । अब देशलाई मिलेर पुनसंरचानामा तर्फ अगाडि बढाउनु पर्छ । सबैभन्दा पहिले देशमा युवा रोजगारको ग्यारेन्टी गरिनु पर्छ । देशमै बसेर शान्तिपूर्ण जीवनयापन गर्नु पाउने अवस्था सिर्जना गरि सुखी र समृद्ध नेपालको कल्पना गरेर हामी सबै अगाडि बढ्नु पर्छ । युवाले नयाँ देशको कल्पना र बुढापाकाले परम्परावादी सोचभन्दा माथि उठेर एकले अर्कालाई आरोप प्रत्यारोप लगाउन छोडेर हामी नेपाली हो । यो क्षति राज्यको तर्फबाट सिर्जित विगतमा क्रियाकलापकै कारण भएको हो भनेर सचिनु पर्छ स्वीकार पनि गर्नु पर्छ । नेपालमा आउन र सञ्चालन गर्न चाहने सामाजिक सञ्जालले पनि नेपालको नियम कानूनको दायरामा आएर सञ्चालन हुनु पर्छ ।

यो घटना कुनै बाहिरिया शक्ति आएर खेलेर गराएको होइन देशभित्रै सिर्जना भएको भएको समस्या हो । आरोप प्रत्यारोप कसैलाई लगाउनु पाउँदैन । छुट पनि छैन । किनकी पहिलो हाम्रै परिवार, हामी बलियो भयो भने बाहिरिया शक्ति होस् वा देशभित्रको अशान्ति मच्चाउनु शक्ति उनीहरूको केही जोड चल्दैन ।

नेपाल केरा खेतीबाट आत्मनिर्भर बन्छ : किसानहरु

टीकापुर नगरपालिका-४ का किसान टेकेन्द्र धामीले गत वर्ष तीन विघा सात कामा केराखेतीबाट रु १५ लाख मुनाफा कमाएका छन् ।

धामीले १९ विघामा केराखेती गर्दै थोपा सिँचाइ प्रविधि र पावर टिलरको सहयोग पाएका छन् ।

रानीजमरा कुलरिया सिँचाइ आयोजना कृषि कार्यक्रमले कैलालीका ६८७ किसानलाई केराखेतीमा सहयोग गरेको छ ।

कैलाली । टीकापुर नगरपालिका-४ का किसान टेकेन्द्र धामीले गत वर्ष केराखेतीबाट रु १५ लाख मुनाफा कमाएका छन् । उनले गत वर्ष तीन विघा सात कामा गरिएको केराखेतीबाट रु ४७ लाखको केरा बिक्री गरेका थिए । जसमा १५ लाख रुपैयाँ मुनाफा कमाएको उनको भनाइ छ ।

‘समयमै उत्पादन हुँदा रु ४७ लाखको केरा बिक्री गर्ने, फुटकर बिक्री गरेको हिसाब राखेको छैन’, उनले भने, ‘एक विघामा रु. १५ लाखसम्म कमाएको छु ।’

धामीले १९ विघामा केराखेती गर्नुभएको छ । यसका साथै तीन विघामा उखु, अन्य जमिनमा धान र केराको टिस्यु कल्चर बेना उत्पादनको काम गरिरहेका छन् ।

चौध वर्षदेखि केराखेतीमा संलग्न उनले थोपा सिँचाइ प्रविधिबाट खेती गर्दै आएका छन् । यसरी केराखेतीमा लागेका धामीलाई रानीजमरा कुलरिया सिँचाइ आयोजना कृषि कार्यक्रम कार्यान्वयन एकाइले साथ दिएको छ ।

‘आयोजनाले थोपा सिँचाइ, पावर टिलर, अटो सहयोग गरेको छ, मैले उत्पादन गरेका केराका बेना अन्य किसानलाई वितरण गर्न सहयोग गर्ने गरेको छु’, धामीले भने ।

केराखेतीबाट मनग्य आम्रदानी हुने गरेको थाहा पाएपछि स्वदेशमै भविष्य बनाउन र रोजगारीका अवसर सिर्जना गरिरहेका धामीलाई यो पेसाबाट सन्तुष्टि मिलेको छ ।

‘आफ्नो जमीन सदुपयोग र बाँकी जमीन भाडामा लिएर खेती गरिरहेको छु’, उनले भने, ‘मल, पोषक तत्व सहजै पाउन भने कठिन हुने गरेको छ । लागतअनुसार बजार नपाउँदा कहिलेकाहीँ समस्या हुन्छ ।’

किसानले असारमा केरा रोप्ने गर्दछन् । वर्खा याममा केरा अभाव हुन्छ । धामी

उचित मूल्य पाउन किसानको सोचमा पनि परिवर्तन आउनुपर्ने बताउनुहुन्छ । ‘हरेक किसानले असारमा केरा रोप्ने चलन छ । यसपटक मैले मडिसरमा केरा रोपे, यो



केरा साउनमा उत्पादन हुन्छ, तर मल नपाएर समस्या भएको छ”, धामी भन्नुहुन्छ, ‘वैशाखमा रोपेको केरा अहिले बजारमा गइरहेको छ ।’

धामीले केरा खेतीमा बहुबाली खेती गरिरहेका छन् । ‘केराभित्र तोरीखेती गरेर २४ क्विन्टल फल्यो, अहिले केराबारीमा खुर्सानी लटरम्म फलेको छ”, उनले भने, ‘कामदार अभावले टिप्न सकेको छैन । केरासँगै अन्य बाली लगाएर फाइदा लिन सकिन्छ ।’ धामीसँग नियमित १२ कामदारले रोजगार पाएका छन् । त्यसबाहेक अन्य याममा ज्यालादारीमा कामदार लगाउने गरिएको छ ।

‘प्राकृतिक प्रकोपबाट बच्ने र बजार ग्यारेन्टी भएमा केरा जति आम्रदानी अरु बालीमा छैन’, उनी भन्छन्, ‘बाली विमामा समस्या छ । तोकिएका कम्पनी विमा गर्न मान्दैनन् । विमा गरेका किसानले क्षतिपूर्ति नपाएको अवस्था छ । अहिले मैले रु ५० लाखको मात्र विमा गरेको छु । निकै अनुरोध गरेपछि थोरै बालीको विमा भएको छ । बाली विमामा किसानलाई सहज वातावरण बनाइदिनुपर्छ ।’

अहिले कैलालीका किसानले वारीमा प्रतिदर्जन रु ४० देखि रु ४५ मा केरा बिक्री गरिरहेका छन् । तर बजारमा रु ८० भन्दाबढीमा बिक्री हुन्छ । केरा उत्पादक किसानले पनि मूल्य पाएका छैनन् भने उपभोक्ता महँगोमा

परिरहेका छन् ।

मूल्य बीचका विचौलियाले पाइरहेको अवस्था छ । नेपालमै केराखेतीको उर्वर भूमिका रूपमा चिनिने टीकापुरमा केराखेती गर्न चाहने किसानले यसवर्ष भने समयमै बेना पाएनन् ।

आयोजनाका कृषि अधिकृत आकृति ठाकुर आयोजनाले केराखेती गर्ने किसानलाई

प्रोत्साहन गर्न थोपा सिँचाइ प्रविधि जडानमा सहयोग, बेनामा ५० प्रतिशत, सूक्ष्मपोषक तत्वमा ७५ प्रतिशत र प्रविधिमा सघाउने गरेको बताउँछन् ।

‘आयोजनाले कृषिका अन्यबाली जस्तै केरा किसानलाई सघाइरहेको छ । बजारीकरणका लागि आवश्यक क्यारेटलगायत सामग्री उपलब्ध गराउने गरेको छ’, कृषि अधिकृत ठाकुर भन्छन्, ‘आयोजनाको दोस्रो चरणमा दुई सय ५० हेक्टर जमिनमा केराखेती गर्न सघाएको छ । यसमा सय हेक्टर जमिनमा थोपा सिँचाइ प्रविधि जडानमा सघाएको छ ।’

आयोजनाले आयोजना क्षेत्रका छ सय ८७ किसानलाई केराखेतीका लागि सघाएको छ । आयोजनाले पहिलो चरणमा किसानलाई केराखेतीमा सघाएको थियो । आयोजनाको सहयोगपछि कैलालीको टीकापुर र जानकी क्षेत्रका सयौँ किसान केराखेतीमा आकर्षित भएका छन् । आयोजना प्रमुख भरत कँडेल सरकारको युवालाई कृषिमा संलग्न गराउने नीतिअनुसार आयोजनाले पनि युवा किसानलाई प्रोत्साहन गरिरहेको बताउँछन् ।

‘युवा कृषिमा लाग्नु राम्रो पक्ष हो । किसान केरामा आत्मनिर्भरतातर्फ गएको देखिन्छ’, उनी भन्छन्, ‘केराबाट पर्याप्त आम्रदानी लिन सकिन्छ । केराका लागि कैलालीको माटो र हावापानी राम्रो छ ।’

मान्छे र जंगली जनावरबिच द्वन्द्व बढ्दै

प्राकृतिक स्रोत एउटै भएको हुनाले पनि द्वन्द्व भएको हो । आगलागी भएको समयमा जंगली जनावर मानव वस्ती नजिकै आउँछ र फर्केर जाँदैन । वस्तीको नजिक खानाको स्रोत धेरै हुन्छ र फर्केर जाँदैन ।

ललितपुर भाद्र १४, दक्षिण एशियामा खाद्य सुरक्षा र कुपोषण अन्त्य गर्न सबै सदस्य राष्ट्रको साभेदारी अपरिहार्य रहेको विज्ञहरूले बताएका छन् ।

घनश्याम अधिकारी (वैरागी जेठा)

काठमाडौं भाद्र १४, हिमाली अनुसन्धान केन्द्रको आयोजनामा 'मानिस र वन्यजन्तुको सह-अस्तित्व : चुनौती र समाधानका उपायहरू' विषयक अनुसन्धान छलफल कार्यक्रम आयोजना गरेको छ ।

उक्त कार्यक्रममा त्रिभुवन विश्वविद्यालयका सह-प्राध्यापक तथा प्राणीशास्त्री हरिप्रसाद शर्माले मान्छेमा जंगली जनावरप्रति नकारात्मक धारणा विकास हुँदा मान्छे र जंगली जनावर बिच द्वन्द्व बढ्दै गएको बताउनु भएको छ ।

शर्माले जनावरले मात्रै द्वन्द्व निम्त्याएको नभइ मान्छेले पनि द्वन्द्व निम्त्याएको र संरक्षण सूचीमा भएका जंगली जनावर पनि मारिएको बताए । शनिवार काठमाडौंमा आयोजना गरिएको एक अनुसन्धान छलफल कार्यक्रममा जङ्गली जनावर र मान्छेको द्वन्द्वको विषयमा छलफल गरिएको हो । शर्माले जंगलको मूलबाट पूरै पानी पाइपमार्फत ल्याउँदा जंगली जनावरलाई खाने पानी नहुने हुनाले जंगली जनावर वस्तीमा आउने शर्माले बताए । मान्छेको आनीबानी परिवर्तन गर्नुपर्ने आवश्यकता छ ।

रेड पाण्डाको अनुसन्धानमा विद्यावारिधि गर्नुभएका प्राणीशास्त्री शर्माले भने, 'जंगली जनावरलाई मान्छेले खुवाउनु हुँदैन । जंगली जनावर वनमै बस्ने र खाने हो । जंगली जनावर र मान्छेले प्रयोग गर्ने प्राकृतिक स्रोत एउटै भएको हुनाले पनि द्वन्द्व भएको हो । आगलागी भएको समयमा जंगली जनावर मानव वस्ती नजिकै आउँछ र फर्केर जाँदैन । वस्तीको नजिक खानाको स्रोत धेरै हुन्छ र फर्केर जाँदैन ।'

बाँदर, बँदेल र दुम्सीको बारेमा ४४ वटा गाउँपालिकामा अध्ययन गरिएको बताउँदै गाउँमा बाँदर घपाउने जनशक्ति नहुँदा पनि समस्या भएको उल्लेख गरे ।

खेती गर्न छोडेका कारण बाँदरलगायत जनावर निश्चित ठाउँमा केन्द्रित भएको हो, सबै ठाउँमा खेती हुँदा यो समस्या कम हुन्छ भन्दै नेपालमा बाँदर, दुम्सी र बँदेलको संख्या धेरै भएको हुनाले "डिजाइन हन्टिङ"



गर्नुपर्ने हुन्छ, राज्यले नै निश्चित समय र स्थान तोकेर शिकार गर्न दिनुपर्ने बताए । जनावरसँग द्वन्द्व बढेको खण्डमा निश्चित संख्यामा विभिन्न ढंगले नियन्त्रण गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको अवस्था बताउँदै समाजमा पनि अपराध गर्ने व्यक्तिलाई थुन्ने, कारवाही गरिन्छ, त्यसैले जनावरसँगको द्वन्द्व घटाउन नियन्त्रण गर्नुपर्नेमा जोड दिए । सबै जनावरलाई पूरै हटाउँदा मान्छेको पनि अस्तित्व पनि संकट पर्न सक्छ । राजनीतिक नेतृत्वले जंगली जनावरको बारेमा नकारात्मक भावना फैलाउने काम गरेको पनि बताए ।

हिमाली अनुसन्धान केन्द्र, काठमाडौंको आयोजनामा 'मानिस र वन्यजन्तुको सह-अस्तित्व : चुनौती र समाधानका उपायहरू' विषयक अनुसन्धान छलफल कार्यक्रममा शर्माले समुदायबाट बँदेल, दुम्सी र बाँदर मार्ने, सार्ने, जंगल व्यवस्थापन गर्ने, बन्ध्याकरण गर्ने, मेडिकल उद्देश्यको लागि निर्यात गर्न सकिने जस्ता छलफल चल्ने गरेको बताए ।

जनचेतना जगाउने र सरोकारवाला निकायको ध्यानाकर्षण गर्नको लागि कार्यक्रम आयोजना गरिएको अनुसन्धान केन्द्रका अध्यक्ष विमल पोखरेलले जानकारी दिए ।

दक्षिण एशियामा कुपोषण अन्त्य गर्न सबैकै साभेदारी आवश्यक: सार्क कृषि केन्द्र

ललितपुरमा सार्क कृषि केन्द्र, युनिसेफको क्षेत्रीय कार्यालय तथा संघीय कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयले संयुक्त रूपमा आयोजना गरेको कार्यक्रममा बोल्दै कृषि विज्ञ तथा सार्क सदस्य राष्ट्रका अधिकारीहरूले जलवायु परिवर्तनका कारण खाद्य सुरक्षामा चुनौती थपिएको भन्दै अनुकूलनका कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्नेमा जोड दिएका थिए ।

सार्क कृषि केन्द्रका निर्देशक डा. मोहम्मद हरुनुर रसिदले खाद्य प्रणाली रूपान्तरणमा सबै देशले सक्रिय भूमिका खेल्नुपर्ने आवश्यकता औल्याउँदै, सदस्य राष्ट्रबीच प्रविधि र ज्ञानको आदानप्रदानलाई प्राथमिकता दिनुपर्ने बताए ।

कार्यक्रममा सहभागी विज्ञहरूले अझै पनि दक्षिण एशियाली मुलुकहरूमा धेरै बालबालिका कुपोषणबाट ग्रस्त रहेको उल्लेख गर्दै, गुणस्तरीय खाद्यान्नको पहुँच सुनिश्चित गर्न सरकारले विशेष ध्यान दिनुपर्नेमा जोड दिए ।

खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभागकी पूर्व महानिर्देशक जीवनप्रभा लामाले कुपोषण अन्त्यका लागि सार्कका सबै देशले संयुक्त पहल गर्नुपर्ने बताइन् ।

विज्ञहरूले कृषि उत्पादन लागत घटाउने, युवालाई कृषिमा आकर्षित गर्ने नीतिहरू अवलम्बन गर्ने तथा क्षेत्रीय साभेदारीमार्फत रोग-किराको नियन्त्रण गर्ने सुझाव पनि

पंचकाजी श्रेष्ठ

नेपालमा धान, मकै र गहुँपछि सबैभन्दा महत्वपूर्ण खाद्यान्न बालीको रूपमा कोदोलाई लिइन्छ। पहाडी भेगमा मकैपछि दोस्रो प्रमुख बालीको रूपमा कोदोको खेती गरिन्छ। कागुनो, चिनो, जुनेलो जस्ता बालीहरू पनि यसै वर्गमा पर्दछन्। विशेषगरी विपन्न परिवारको आहारको मुख्य हिस्सा बन्ने कोदो वर्षेनी उत्पादनमा सीमित भए पनि पोषण, औषधीय गुण र वातावरणमैत्री विशेषताका कारण यसको महत्व दिनप्रतिदिन बढ्दो छ।

कोदो सामान्यतया कम उत्पादन हुने, रूखो, पाखो जमिनमा, आकाशो पानीको भरमा, रसायनिक मल प्रयोग नगरी सिमान्त क्षेत्रमा खेती गरिन्छ। रोगको प्रकोप न्यून हुने, वातावरणअनुकूल हुने र अर्गानिक खेतीमा उपयुक्त भएकाले पनि कोदो जलवायुमैत्री बालीका रूपमा चिनिन्छ। यसको बीउ १५ वर्षसम्म सुरक्षित रूपमा भण्डारण गर्न सकिन्छ।

यसै विशेषताका आधारमा संयुक्त राष्ट्रसंघको महासभाले भारतको अगुवाइमा सन् २०२१ मार्चमा सन् २०२३ लाई अन्तर्राष्ट्रिय कोदो वर्षको रूपमा मनाउने घोषणा गरेको थियो। त्यसयता नेपाललगायत ७० भन्दा बढी राष्ट्रहरूले कोदोको महत्वबारे जनचेतना फैलाउने कार्यमा सक्रियता देखाएका छन्। खाद्य तथा कृषि सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय निकायले सन् २०२३ लाई अन्तर्राष्ट्रिय कोदोजन्त बाली वर्षको रूपमा मनाउँदै कोदोमा पाइने फाइबर, एन्टिअक्सिडेन्ट, प्रोटीन र मिनरललाई मानव स्वास्थ्यका लागि अत्यावश्यक पोषक तत्वका रूपमा प्रचार गर्‍यो।

तर नेपालमा कोदोको वास्तविक महत्व, गुण र विशेषताप्रति अपेक्षित ध्यान नदिइने गरेको पाइन्छ। किसान र नीति निर्माताले यसको महत्व बुझ्न नसक्दा कोदो अझै पनि 'गरीबको खाना' भनेर हेपिएको छ। त्यसले उत्पादन र प्रवर्द्धनमा नकारात्मक असर पुऱ्याइरहेको छ। हाल कृषि तथा पशुपन्छि मन्त्रालयका अनुसार नेपालमा २ लाख ६५ हजार हेक्टर क्षेत्रफलमा कोदो खेती हुन्छ र करिब ३ लाख २७ हजार मेट्रिक टन उत्पादन हुने गरेको छ।

नेपालका ७७ वटै जिल्लामा कोदोको खेती हुने भए पनि पहाडी र मध्यपहाडी जिल्लाहरूमा यसको उत्पादन उच्च रहेको छ। खोटाङ, सिन्धुपाल्चोक, बागलुङ, स्याङ्जा,

राष्ट्रिय महत्वको बाली बन्दै, कोदो

कास्की, ओखलढुङ्गा, गोरखा र सिन्धुली मुख्य उत्पादन केन्द्र हुन् भने मनाङ र मुस्ताङमा यसको खेती कम हुने गर्दछ। हाल कोदोले देशको कुल खाद्य उत्पादनको ७.७ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ, जसमध्ये ९५ प्रतिशत उत्पादन पहाडी क्षेत्रमै केन्द्रित छ। समुद्री सतहदेखि ३,१०० मिटर उचाइसम्म कोदो खेती गर्न सकिने भएकाले उच्च हिमाली भेगमा समेत यसको सम्भावना छ।



कोदोको पोषण र औषधीय गुणका कारण यो शिशु, वृद्ध तथा सबै उमेर समूहका लागि उपयुक्त मानिन्छ। तर कोदोका परिकार बनाउने ज्ञानको अभाव, स्वादप्रतिको गलत धारणाका कारण यसको प्रयोग सीमित छ। त्यसैले परिकार निर्माण सीपको हस्तान्तरण, जनचेतनामूलक कार्यक्रम, तथा पोषण सुरक्षामा यसको उपयोगबारे गहन जानकारी आवश्यक छ। अनुसन्धान र प्रविधिको विकासमार्फत उत्पादन वृद्धि, कोदोमा आधारित उद्योगको प्रवर्द्धन, राष्ट्रिय नीतिमा सम्बोधन गरी मदिरा उद्योगको कच्चा पदार्थको रूपमा समेत प्रयोग गर्न सकिने सम्भावना रहेको विज्ञहरू बताउँछन्। जलवायु परिवर्तनको न्यून असर पर्ने भएकाले दीर्घकालीन जलवायुमैत्री कृषि प्रणालीका लागि कोदो उपयुक्त बाली हो। नेपालमा पछिल्ला वर्षहरूमा कोदोको माग बढ्दो क्रममा छ। आ.व. २०७९/८० मा ७३ करोड २० लाख रुपैयाँ बराबरको १ करोड ८४ लाख केजी कोदो आयात भएको थियो। त्यसपछिको वर्ष २०८०/८१ मा आयात बढेर ७५ करोड ४४ लाख रुपैयाँ बराबरको १ करोड ५२ लाख केजी पुग्यो। मुख्यतया भारत र चीनबाट आयात हुने



कोदोको मागले आयात बढाएको देखिन्छ। उदाहरणस्वरूप, गत वर्ष मात्र भारतबाट १

करोड ५२ लाख ९८ हजार केजी कोदो नेपाल भित्रिएको थियो भने चीनबाट १२५ केजी कोदो आयात गरिएको छ। यद्यपि नेपालले कोदो निर्यात पनि गर्दै आएको छ। आ.व. २०६८/६९ मा व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्रका अनुसार ३ हजार

५ सय केजी कोदो १ लाख ५ हजार रुपैयाँमा निर्यात गरिएको थियो। निर्यात क्रमशः बढ्दै गएको देखिन्छ। आ.व. २०८०/८१ मा नेपालले अष्ट्रेलिया, क्यानडा, हङकङ, इटाली, जापान, कोरिया, बेलायत र अमेरिकामा ४६ हजार ७५८ केजी कोदो ६१ लाख ९६ हजार रुपैयाँमा निर्यात गरेको छ।

कोदोको उत्पादन यद्यपि विगतमा केही घट्दो अवस्थामा

थियो, हाल यसको विशेषता र उपयोगिताबारे जनचेतना विस्तारसँगै खेती विस्तारको क्रम पनि बढ्दो छ। राष्ट्रिय कृषक समूह महासंघ नेपालले २०७३ सालदेखि नै कोदोको महत्वबारे संवाद, बहस र सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ। एसोसिएसन अफ नेपाली एग्रिकल्चरल जर्नालिस्ट्स (अनाज) र महासंघले २०७७ साउन १५ बाट राष्ट्रिय बहस शुरू गरेसँगै प्रत्येक वर्ष साउन १५ मा कोदो दिवस मनाउने गरिएको थियो। हाल नेपाल सरकारले साउन १६ गतेलाई 'राष्ट्रिय कोदो दिवस' को रूपमा घोषणा गरिसकेको छ। जैविक विविधताको दृष्टिले समेत महत्वपूर्ण मानिने कोदो अब राष्ट्रिय महत्वको बालीको रूपमा स्थापित हुँदै गएको छ। यसको व्यवसायिक उत्पादन, प्रशोधन र उपभोग विस्तारका लागि स्थानीय पालिकाहरूको नीति तथा कार्यक्रममार्फत स्थानीयकरण गर्दै राष्ट्रिय अभियानको रूपमा लैजान जरुरी देखिन्छ। यसका लागि महासंघले आफ्ना संरचनाहरू परिचालन गर्दै सबै तहका सरकारसँग सहकार्य गरिने जनाएको छ। लेखक राष्ट्रिय कृषक समूह नेपालका अध्यक्ष हुनुहुन्छ।

भूमिसम्बन्धी संशोधन विधेयक : भ्रम र यथार्थ

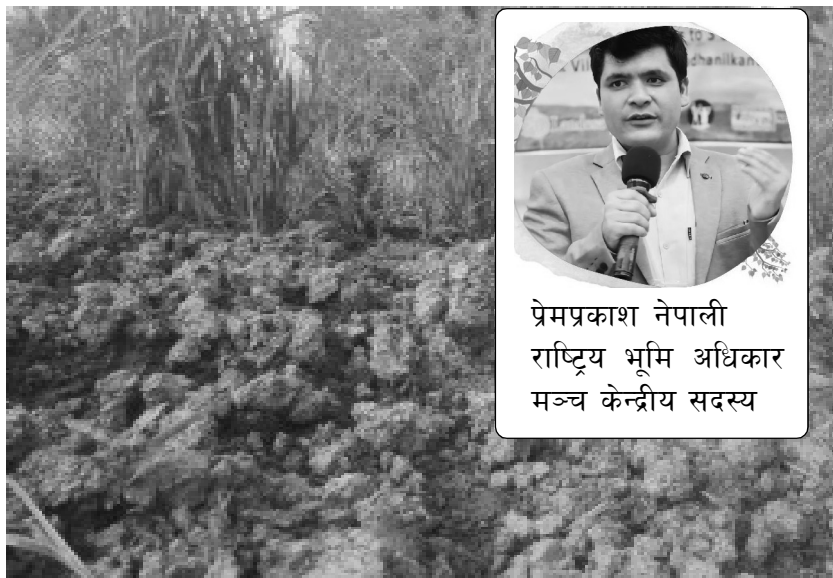
दोहोरो स्वामित्व अन्त्य गर्दै किसानको हितलाई ध्यानमा राखी वैज्ञानिक भूमिसुधार गर्ने, अनुपस्थित भूस्वामित्वलाई निरुत्साहित गर्दै जग्गाको चक्लाबन्दी गरी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने प्रावधान उल्लेख गरेको छ ।

२००७ सालपछिका सबै राजनीतिक परिवर्तनले सम्बोधन गर्न चुकेको सवाल थियो तर कार्यान्वयन भने १० वर्षसम्म पनि ज्यूँ का त्यूँ छ ।

अहिले भूमिसम्बन्धी केही नेपाल ऐन संशोधन गर्न बनेको विधेयक २०८२ निकै चर्चामा छ । संसदको समितिमा छलफलका क्रममा रहेको विधेयक संसद्मा मात्र नभएर सार्वजनिक क्षेत्रमा, मिडियामा र सामाजिक सञ्जालमा पक्ष र विपक्षमा प्रशस्तै समर्थन र विरोधहरू भइरहेका छन्। विधेयक मूलतः घरजग्गा कारोबारलाई सहजीकरण गर्ने र भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको व्यवस्थापन गर्न उद्देश्यले ल्याइएको भए तापनि सरकारले गरेको प्रक्रियागत हतारले सन्देह उत्पन्न भएको छ ।

भूमि व्यवस्थापन सम्बन्धमा दलहरूका आ-आफ्ना राजनीतिक मान्यता, जग्गा कारोबारी र केही स्वार्थ समूहको प्रत्यक्ष सरोकारले गर्दा विधेयकको चर्चा, विरोध र समर्थन भइरहेको हो । हाल हदबन्दी छुट जग्गाको बेचबिखनसम्बन्धी शंकास्पद प्रावधान विवादको केन्द्रमा छ । राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन २०२९ र वन ऐन २०७६ संशोधनका लागि विधेयकमा रहेका केही अस्पष्ट प्रावधानले विवाद बढाइरहेको छ । यसले संशोधनको महत्वपूर्ण पक्ष भूमिहीन दलित, सुकुम्बासीको अधिकार स्थापना र अव्यवस्थित बसोबासीको व्यवस्थापनका बारेमा चर्चा हुनै सकेन । वर्षौंदेखि भूमिहीनताको कष्टकर जिन्दगी भोगेकाहरू यस्तो एकपक्षीय बहसबाट दिक्दार छन् । संविधानले तीन वर्षभित्र भूमिहीन दलितलाई एकपटकका लागि जग्गा उपलब्ध गराउने र आवासविहीन दलितलाई बसोबासको व्यवस्था गर्ने राज्यको दायित्वलाई कहिले पूरा हुने बेखबर छन् । दर्जनौं पटक बनेका आयोग र समितिले समेत सम्बोधन गर्न नसकेको र वर्षौंदेखि जेलिएर रहेको भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीको जग्गा प्राप्ति र अव्यवस्थित बसोबासीको व्यवस्थापन असफल हुने हैन भन्ने शंकामा छन् ।

फेरि पनि भूमिहीनको मुद्दा कतै राजनीतिक दलका लागि चुनावदेखि चुनावसम्मको हुने त होइन भनी आक्रोशित छन् । किनभने भूमिहीनहरू सधैं जोखिमपूर्ण बसोबास,



प्रेमप्रकाश नेपाली
राष्ट्रिय भूमि अधिकार
मञ्च केन्द्रीय सदस्य

मर्यादित जीवन र उठिवासको चपेटामा छन् । उनीहरूको आर्थिक सामाजिक हैसियत सधैं हेर र तिरस्कारको दर्जामा छ । यस आलेखमा भूमिसम्बन्धी केही नेपाल ऐन संशोधन विधेयक २०८२ मा भएका प्रावधान, यसका सकारात्मक पक्ष, छिद्र र सार्वजनिक बहसमा आएका प्रश्नहरूको समीक्षा गरी विकल्प सुझाउने प्रयास गरिएको छ ।

नेपालको संविधान २०७२ ले राज्यका नीतिअन्तर्गत धारा ५१ (ड) मा कृषि र भूमि सुधारसम्बन्धी नीतिमा भूमिमा रहेको दोहोरो स्वामित्व अन्त्य गर्दै किसानको हितलाई ध्यानमा राखी वैज्ञानिक भूमिसुधार गर्ने, अनुपस्थित भूस्वामित्वलाई निरुत्साहित गर्दै जग्गाको चक्लाबन्दी गरी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने प्रावधान उल्लेख गरेको छ । यसैगरी सोही धाराको (ज) मा मुक्त कर्मैया, कमलरी, हरवाचरवा, हलिया, भूमिहीन सुकुम्बासीको पहिचान गरी बसोबासका लागि घरघडेरी तथा कृषिका लागि जमिन र रोजगारीको व्यवस्थापन गर्दै पुनर्स्थापना गर्ने उल्लेख छ ।

२०७२ को संविधानले मौलिक हकअन्तर्गत पहिलोपटक दलितको हकमा भूमिहीन दलितलाई एकपटकका लागि राज्यले जमिन उपलब्ध गराउने र आवासविहीन दलितलाई बसोबासको व्यवस्थापन गर्ने भनेर दलित भूमिहीनतालाई स्वीकार गरेको छ। जुन

नेपालको संविधानको यही मूल मर्मलाई कार्यान्वयन गर्न भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको व्यवस्थापनका लागि ऐनमै व्यवस्था गरी भूमि आयोग गठन गरी नेपाल सरकारले भूमि समस्या समाधानको प्रयास गरिरहेको छ । यसका लागि सरकारले २०७५ मा भूमिसम्बन्धी ऐन २०२९ सातौं पटक संशोधन गरी दफा ५२ (क) मा भूमिहीन दलितलाई एकपटकका लागि तोकिएबमोजिम तीन वर्षभित्र जमिन उपलब्ध गराउने व्यवस्था राख्यो ।

२०७६ माघ २८ गते आठौं संशोधनमार्फत दफा ५२ (ख) मा भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने र दफा ५२ (ग) मा अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थापन गर्ने प्रावधान संशोधन पास भयो। ऐन संशोधनपछि अहिलेसम्म तीनवटा आयोग बनि सके । यी आयोगले हालसम्म ७५० स्थानीय तहसँग सम्झौता गरी ११ लाख २९ हजारभन्दा धेरै लगत प्रविष्ट गरेको छ भने सात हजारभन्दा धेरै जग्गाधनी पुर्जा वितरण गरेको छ। जसमा ८९ हजार भूमिहीन दलित, करिब एक लाख ६८ हजार भूमिहीन सुकुम्बासी र आठ लाख ७२ हजारभन्दा धेरै अव्यवस्थित बसोबासी छन् । अहिले पनि आयोगले काम गरिरहेको छ तर आयोगको प्रभावकारी काममा कानुनी जटिलता छन् । यही जटिलता

सम्बोधन गर्न भूमिसम्बन्धी ऐन संशोधन गर्न अहिलेको विधेयक ल्याएको सरकारको दाबी छ ।

भूमिसम्बन्धी केही नेपाल ऐन संशोधन विधेयकमा के छ ?

सरकारले ल्याएको भूमिसम्बन्धी केही नेपाल ऐन संशोधन गर्न बनेको विधेयकले घरजग्गा व्यवसाय गर्न हदबन्दी छुटको अनुमति लिएका कम्पनीले तोकेको सूचित आदेशभित्रको जग्गा घरघडेरी वा आवास एकाइ बनाई बिक्रीवितरण गर्न सहजीकरण गर्न तथा भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउन र अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थापन गर्ने उद्देश्य लिएको देखिन्छ ।

विधेयकले भूमिसम्बन्धी ऐनको दफा १२, (छ) संशोधन गर्ने प्रस्ताव गरेको छ। ऐनको दफा १२ मा अहिले अधिकतम हदबन्दी छुट पाउने सर्तहरू, हदबन्दी छुटलाई नियमन गर्ने व्यवस्था, बिक्रीवितरण र सट्टापट्टा गर्न नहुने व्यवस्था, लिज र भाडामा दिन नहुने व्यवस्था, यसको अनुगमन तथा निरीक्षणसम्बन्धी संयन्त्र, कर्जा सुरक्षण भएको जग्गा लिलाम भएमा सकार गर्नेले बिक्रीवितरण गर्नुपर्ने र हदबन्दीभन्दा धेरै जग्गा राख्न विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन र वातावरणीय प्रभाव मूल्यांक प्रतिवेदन स्वीकृत गराउने प्रावधान छन् ।

ऐनको दफा १२ (छ) मा रहेको अहिले रहेको प्रावधानमा हदबन्दीभन्दा धेरै जग्गा राख्न अनुमति प्राप्त गर्नुअघि कुनै सार्वजनिक संस्था, उद्योग, कम्पनी, प्रतिष्ठान, शैक्षिक संस्था, आयोजना वा संघसंस्थाले जग्गा उपयोगसम्बन्धी विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन (डीपीआर) र वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गरी स्वीकृत गराउनुपर्ने उल्लेख छ । विधेयकले यो व्यवस्थालाई हटाएर यसको सट्टामा नयाँ शीर्षक घरजग्गा व्यवसायको जग्गा बिक्रीसम्बन्धी व्यवस्था प्रस्ताव गरेको छ । दफा १२ को खण्ड (ड १) बमोजिम हदबन्दी छुट लिएको जग्गालाई बिक्रीवितरणमा स्पष्ट कानुनी व्यवस्था गर्ने उद्देश्य लिइएको छ । जसअनुसार प्रचलित कानुनमा जेसुकै लेखिएको भए तापनि खण्ड (ड १) बमोजिम घरजग्गा व्यवसाय गर्न हदबन्दी छुट लिएको जग्गा विकास गरी घरघडेरी र आवास एकाइ (अपार्टमेन्ट) निर्माण गरी बिक्रीवितरण गर्न सकिने उल्लेख छ ।

शंका र विवादको गाँठो यही रहेको छ। विधेयकले एकातिर १२ (छ) मा हाल कायम

रहेको हदबन्दीभन्दा धेरै जग्गा लिन पूर्वविस्तृत परियोजना प्रतिवेदन र वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन प्रतिवेदन पेस गर्नुपर्ने प्रावधान किन हटाउन परेको हो भन्नेबारेमा व्याख्यात्मक टिप्पणीमा स्पष्ट पारेको छैन भने अर्कोतर्फ आठौँ संशोधनबाटै थपिएको खण्ड (ड १) अनुसार लिएको जग्गालाई सहजीकरण गर्ने भनिएकाले कानुनी व्याख्याअनुसार यसको सम्बन्ध खण्ड (ड १) अधिको खण्ड (ड) मा समेत जोडिने निश्चित छ ।

स्मरण रहोस् आठौँ संशोधनबाट थपिएको ऐनको (ड १.) खण्डमा 'सम्बन्धित निकायबाट अनुमति लिएका कम्पनीले आवासीय क्षेत्रमा घरजग्गा व्यवसाय गर्ने प्रयोजनका लागि नेपाल सरकारको सूचित आदेशद्वारा तोकिएको सर्तको अधीनमा सोही आदेशमा तोकिएका हदसम्मको जग्गा' हदबन्दी छुट हुने उल्लेख छ भने यससँग जोडिएको खण्ड (ड) मा 'नेपाल सरकारले सूचित आदेशले तोकिएको कृषि उद्योगकको काममा तोकिएको सर्तअनुसार लगाइएको सोही आदेशमा तोकिएको हदसम्मको जग्गा, त्यस्तो सर्तअनुसार सो कायम रहेसम्म' को जग्गा हदबन्दी छुट दिन सकिने उल्लेख छ ।

यो विधेयकले खण्ड (ड) अनुसार प्राप्त जग्गासमेत बिक्रीवितरणका लागि सहज पार्न गरिएको प्रयास हो भनेर प्रश्न उठेको छ । यसअघि विरोधको भएर राष्ट्रपतिबाट समेत स्थगित भएको अध्यादेशलाई हबहु विधेयकमा ल्याउँदा, संसदीय प्रक्रिया छल्दै ऐन पास गर्न सरकारबाट भएको द्रुत प्रयासले शंकालाई बल पुगेको छ । साथै हदबन्दी छुट लिई घरघडेरी बिक्री गर्ने व्यवस्थालाई छुट्टै उपदफामा नराखेर खण्ड (ड) को उपखण्ड (ड १) मा घुसाएर गरेको भूमिसम्बन्धी ऐनको आठौँ संशोधन र यसपछिको लगानी सहजीकरणसम्बन्धी केही नेपाल ऐन संशोधन २०८१ ले गरेको संशोधनले समेत नीतिगत छलछाम भक्तिकन्छ । यसबाट विधेयकमा सरकारको मुख्य ध्येय घरजग्गा कारोबार रहेको प्रस्ट छ ।

यसैगरी विधेयकले संशोधन गर्न खोजेको अर्को व्यवस्था हो दफा ५१ (ख) जसले नेपाल सरकारले एकपटकका लागि भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने उल्लेख गरेको छ । ५१ (ख) को उपदफा ४ मा भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउन नसकिने नकारात्मक सूचीको उल्लेख छ। सूचीको खण्ड (ग) मा रहेको नकारात्मक

सूची 'सार्वजनिक जग्गा, नदीकिनारको जग्गा, जोखिम स्थानमा बसोबास गरिएको जग्गा, राष्ट्रिय निकुञ्ज वा आरक्षको जग्गा, हाल रूखविरुवाले ढाकिएको वनको जग्गा र सडक सीमाभित्रको जग्गा' रहेको छ । प्रस्तावित विधेयकले खण्ड (ग) मा थप स्पष्टीकरण गर्दै 'तर सुरु नापी हुँदाका बखत क्षेत्रीय नापी किताब वा लगतमा गौचर, हाट, हाटघाट वा बजार उल्लेख भएको जग्गामा दफा ५२ (ग) मा तोकिएको समायबधिभन्दा अगाडिदेखि बसोबास घरटहरा बनाई आवाद कम्पौद गर्दै आएका रहेछन् र त्यस्तो जग्गा शुरु नापी हुँदाका बखत क्षेत्रीय नापी किताबको विरह महल वा लगतमा उल्लेख भएबमोजिम हाल उपयोगमा छैन भन्ने व्यहोरा स्थानीय तहको कार्यपालिकाको निर्णयसहित लेखी आएमा त्यस्तो जग्गा भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीलाई उपलब्ध गराउने बाधा पर्नेछैन' भन्ने उल्लेख छ ।

यो स्पष्टीकरण आयोगको कामलाई थप सहजीकरण गर्न उपयुक्त छ । यो तीनवटै आयोगको कार्य अनुभवले सुझाएको व्यावहारिक समाधान पनि हो। भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको व्यवस्थापनमा यो प्रावधानको विरोध गर्नुपर्ने खास कारण छैन । यसले भइरहेको भोगचलन सम्बोधन गर्दै समस्या समाधानमा आयोगको कामलाई थप प्रभावकारी बनाउँछ। तर विरोधको नाममा विरोध पनि हुँदै छ । गलत काम रकेट गतिमा हुने र राम्रो काम कछुवा गतिमा पनि नहुने नेपालको समस्या छँदै छ ।

यसैगरी उपदफा ४ को नकारात्मक सूचीमा बसोबास गरेका भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई लक्षित गरी उपदफा ४.क थपिएको उपदफा (४) मा उल्लिखित जग्गामा वा नदीकिनार, ताल तलैयाको किनार, राष्ट्रिय निकुञ्ज, आरक्ष, वन क्षेत्र, सडकको मापदण्डभित्र वा अन्य जोखिमपूर्ण स्थानमा बसोबास गरिरहेका भूमिहीन दलित वा भूमिहीन सुकुम्बासीलाई अन्यत्रै बसोबासको व्यवस्था मिलाउनुपर्नेछ भन्ने व्यवस्था थपेको छ । यसमा वन क्षेत्रको अगाडि रूखले ढाकिएको थपन जरुरी छ भने अन्य प्रावधान स्वागतयोग्य छन् ।

विधेयकमा अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थापन गर्ने ५२.ग. को उपदफा १ मा अभिलेखमा वन क्षेत्र जनिएको भन्ने शब्दको सट्टामा अभिलेखमा वन क्षेत्र र मध्यवर्ती

क्षेत्र जनिएको क्षेत्र थपिएको छ। यसले पूर्व भाषादेखि पश्चिम कञ्चनपुरसम्म राष्ट्रिय निकुञ्जको आसपासको जग्गामा मध्यवर्ती क्षेत्र घोषणा हुनुभन्दा पनि वर्षौं अगाडिदेखि बसोबास गरिरहेका भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थापन गर्न सहयोग पुग्नेछ। जुन अहिलेसम्म हुन सकेको छैन। यसैगरी यही दफाको उपदफा ३ मा अव्यवस्थित बसोबासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउँदा लिइने राजस्वको आधारलाई संशोधन गर्ने प्रावधान थपिएको छ। जसमा हाल अव्यवस्थित बसोबासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउँदा नीजको आर्थिक अवस्था, बसोबासको स्थिति, जग्गाको प्रकृति, क्षेत्रफल, मूल्यांकन, आवाद कसरी अबाध र अन्यत्र जग्गा भए-नभएको आधारमा तोकिएबमोजिम वर्गीकरण गरी सोहीअनुसारको दस्तुर लिई जग्गाको स्वामित्व उपलब्ध गराउने भन्ने व्यवस्था छ।

प्रस्तावित विधेयकले अव्यवस्थित बसोबासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउँदा जग्गाको प्रकृति, क्षेत्रफल र मूल्यांकनसमेतलाई हेरी तोकिएबमोजिम दस्तुर लिई जग्गाको स्वामित्व उपलब्ध गराउन सक्नेछ भनी उल्लेख गरेको छ। ऐनमा हाल रहेको प्रावधान न्यायिक भए तापनि व्यावहारिक छैन। किनभने ऐनबमोजिम तोकिएको अव्यवस्थित बसोबासीको आर्थिक हैसियत, बसोबासको स्थिति मापन कसरी गर्ने, कसले गर्ने र त्यसको विश्वसनीयता कसरी मापन गर्ने भन्ने अन्योल थियो। यो व्यक्तिको स्वघोषणालाई आधार मानेर गर्दा आर्थिक हैसियतको सूचना लुकाइने अधिक सम्भावना रहेको छ। यसले सामाजिक न्याय स्थापना गर्न सक्दैन।

यसै पनि आर्थिक हैसियत जग्गा, घर मात्र नभएर बैंक मौज्जात, सेयर कारोबार, पेसा व्यापार र बहुमूल्य धातु वा गरगहनासमेत हुने भएकाले यसरी मापन गरेर जग्गा उपलब्ध गराउनु भनेको यो समस्यालाई अर्को तीन वटा पाँचवर्षे चुनावसम्म यही काम गरिरहनुहुनेछ। त्यसैले विधेयकले ल्याएको अहिलेको प्रावधान वैज्ञानिक र न्यायपूर्ण नभए तापनि व्यावहारिक छ। यसै गरी ऐनको दफा ६१ मा नियम बनाउने अधिकारमा ६१.क थपेर यस ऐन र यस ऐनको नियममा अधीनमा रही मन्त्रालयले आवश्यक निर्देशिका र कार्यविधि बनाउन

सक्नेछ भनी प्रस्ताव गरेको छ जुन उपयुक्त छ।

विवादको घेरा रहेको र विधेयकले राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन २०२९ को दफा ३.ख मा मध्यवर्ती क्षेत्रको संरक्षण तथा व्यवस्थापनसम्बन्धी उपदफा १ मा हाल रहेको मध्यवर्ती क्षेत्रको व्यवस्थापन तथा संरक्षणसम्बन्धी कार्य सम्बन्धित उपभोक्ता समितिको परामर्शमा संरक्षकले राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु विभागले स्वीकृत गरेको व्यवस्थापन योजनाअनुसार गर्नुपर्नेछ उल्लेख छ।

यसको प्रतिबन्धात्मक वाक्यांशमा तर यसरी तोकिएको व्यवस्थापन र संरक्षण गर्दा स्थानीय जनताको भूस्वामित्वलाई कुनै असर पारिने छैन भन्ने उल्लेख छ। तर व्यवहारमा मध्यवर्ती क्षेत्रमा बस्ने किसान तथा भूमिहीनले राष्ट्रिय निकुञ्ज प्रशासनबाट भोगेका अनेक सास्ती, आफ्नै जमीनको रूख काट्न, पात टिप्न र कन्दमूल खोज्नसमेत प्रतिबन्ध भोग्नुपरेको परिवेश छ। साथै यस क्षेत्रमा बसोबास गर्ने भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीले भूमि आयोगमार्फत जग्गा नापजाँच त के लगत संकलनसमेत गर्न नदिएको पीडा मध्यवर्ती क्षेत्रमा बस्ने पूर्व तराईदेखि पश्चिम तराईसम्म भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीहरूले भोगिरहेका छन्।

प्रस्तावित विधेयकले यही प्रतिबन्धात्मक वाक्यको सट्टा 'तर यसरी व्यवस्थापन वा संरक्षण गर्दा उक्त क्षेत्रमा रहेको जनताको भूस्वामित्वलाई कुनै असर नपर्ने गरी अभिलेखमा वन, वन क्षेत्र वा बुट्यान क्षेत्र जनिएको जग्गालाई एकपटकका लागि पुनः नक्साङ्कन गरी वन क्षेत्रबाट छुट्ट्याई नेपाल सरकारको नाममा कायम गर्न बाधा पर्ने छैन' भन्ने उल्लेख छ। अहिले विवाद भएको विषय यही पुनः नक्साङ्कन गरी नेपाल सरकारका नाममा ल्याउने प्रावधान उपर छ।

यस संशोधनमा संरक्षणविद्, सांसदहरू र वन क्षेत्रमा सरोकार राख्ने आमनागरिकले सरकारले आवाद कसरी नभएको मध्यवर्ती वन क्षेत्रको खुला चौर, खाली जग्गासमेत ल्याउन सक्ने र त्यसमा सरकार पक्षधर दलका नेताकार्यकर्ताहरूले स्थानीय तहमा चलखेल गर्न सक्ने आशंका बढिरहेको छ। संसद्मा सत्ता पक्षकै सांसदहरूको समेत यसमा प्रतिबन्धात्मक वाक्यांश संशोधन परेको छ।

यो नीतिगत छिद्र टाल्न विधेयकमा प्रतिबन्धात्मक वाक्यांश थप स्पष्ट बनाई एकपटकका लागि आमोद कसरी भएको क्षेत्र मात्र पुनः नक्साङ्कन गरिनेछ भनेर उल्लेख गर्नुपर्दछ। यसले एकातिर सरकारले वा स्थानीय समुदायले गर्न सक्ने चलखेल रोक्न सक्छ भने अर्कोतर्फ वर्षौंदेखि मध्यवर्ती क्षेत्रमा बसोबास गरेका भूमिहीन, सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीले जमिनको स्वामित्व पाउन सक्छन्।

यसै गरी विधेयकमा गरिएको अर्को प्रस्ताव वन ऐन २०७६ को संशोधन हो। वन ऐनको दफा ३ को उपदफा १ मा हाल रहेको व्यवस्था 'राष्ट्रिय वनको भूस्वामित्व नेपाल सरकारको मातहत रहनेछ।' उपदफा २ मा 'नेपाल सरकार मन्त्रपरिषदको निर्णय बिना राष्ट्रिय वन क्षेत्रको भू-उद्योग परिवर्तन गर्न, राष्ट्रिय वन क्षेत्रको भोगाधिकार कसैलाई उपलब्ध गराउन, धितो बन्धकी, सट्टापट्टा वा अन्य किसिमको हक हस्तान्तरण गर्न सकिने छैन' भन्ने प्रतिबन्धात्मक प्रावधान छ।

विधेयकले यो प्रतिबन्धात्मक वाक्यांशको सट्टा 'तर अभिलेखमा वन, वन क्षेत्र वा बुट्यान क्षेत्र जनिएको जग्गालाई एकपटकका लागि पुनः नक्साङ्कन गरी अद्यावधिक गर्न बाधा पर्ने छैन भनी प्रस्ताव गरिएको छ। यो प्रावधान ऐनअनुसार गठन भएका भूमि आयोगहरूले काम गर्न नसकेको, भूमि ऐनले वन क्षेत्रको जग्गाको बारेमा कानुनी रूपले सम्बोधन गरे पनि र आयोगको कार्यविधिमा वन कार्यालयका प्रतिनिधिहरू रहने संरचनागत व्यवस्था भए तापनि वन ऐनको प्रावधानलाई देखाएर डिभिजन वन कार्यालयहरूबाट असहयोग निरन्तर रहिरहेको छ। यसबाट राष्ट्रिय भूमि आयोगका जिल्ला समितिहरूले काम गर्न नसकेको, धेरै जिल्लामा आयोगले उठिबास नगर्न पत्राचार गरिरहँदासमेत भूमिहीन, सुकुम्बासीहरू उठिबासमा भइरहेको छ। जबकि विकल्पबिनाको उठिबास संविधानविरुद्धको कार्य हो।

यो उपयुक्त प्रस्ताव भए तापनि केही अस्पष्टताको कारण विवादित भएको छ। संसद्मा सत्ता पक्षकै माननीयहरूको समेत यो प्रावधानमा संशोधन परेको छ। साँच्चिकै भूमि समस्या समाधान गर्ने हो भने यसमा केही स्पष्टसहित संशोधन हुन जरुरी छ। खासगरी वन क्षेत्रको जग्गा पुनः नक्साङ्कन गर्दा आमोद कसरी भएको जग्गा मात्र गर्ने कुरा प्रतिबन्धात्मक वाक्यांशले स्पष्ट

राष्ट्रिय खाद्य बैंकले ३० करोडको आईपीओ निष्काशन गर्दै

पारिनुपर्दछ। यसो गरेमा अहिलेको विवाद समाधान हुन सक्छ। सरकारप्रतिको आशंका पनि निवारण हुन्छ। भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासीको जग्गा प्राप्ति र अव्यवस्थित बसोबासीको व्यवस्थापन सहज हुनेछ।

ऐन ल्याउने सरकारको उद्देश्य घरजग्गा कारोबारीलाई सहजीकरण र भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको व्यवस्थापन रहे तापनि यस मूल विवाद कृषि प्रयोजनका लागि लिएको हदबन्दी छुट जग्गासमेत घडेरीकरण हुन सक्ने भय छ। विभिन्न स्वार्थ समूहको चलखेल, सरकारको हतार, भूमि ऐन आठौँ संशोधनमार्फत र त्यसपछि सुक्ष्म रूपले सरकारले ऐन संशोधनमा गरेको योजनाबद्ध चलाखी र छलछद्म, अनेक जग्गा घोटाला काण्ड अनि भर्खरै संसदीय समितिमा पास भएको निजामती कर्मचारी विधेयकमा भएको छेडखानी र शिक्षा विधेयकमा भएको अवरोधका उदाहरणहरूले सरकार र राज्यका अंगहरू स्वार्थ समूहहरूको चंगुलमा फसिरहेको तथ्य घामजस्तै छर्लंग छ। यसले नागरिकहरूमा निराशा व्याप्त बनाएको छ। अहिलेको ऐनमा भूमिहीन दलितलाई जग्गा उपलब्ध गराउने सम्बन्धी धारा ५२.क भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने सम्बन्धी धारा ५२.ख र अव्यवस्थित बसोबासीको व्यवस्थापनसम्बन्धीको धारा ५२. ग मा उल्लेख गरेको छ। प्रस्तावित विधेयकको व्याख्यात्मक टिप्पणी र संशोधनले ५२.क. को प्रावधानमा कुनै संशोधनको प्रस्ताव गरेको छैन। यो धारा काम नलाग्ने भनेर खारेज गरको पनि छैन। ५२.ख मा भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीलाई एकै ठाउँमा मिसाएको छ भने ५२. ग. मा अव्यवस्थित बसोबासीको व्यवस्थापनका बारेमा हुनुपर्नेमा सो कुरा ५२.ख मा राखियो।

यसबाट के स्पष्ट हुन्छ भने विधेयकको संगति मिलेको छैन। यसले भविष्यमा थप जटिलता ल्याउनेछ। राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन र राष्ट्रिय वन ऐन संशोधनमा पनि केही शंका गर्ने प्रावधान छन्। फेरि पनि देशलाई स्वार्थ समूहको चंगुलबाट बाहिर ल्याउने, जनतालाई आशाको सन्देश दिने र राज्यले संरक्षण गर्नपर्ने भूमिहीन दलित भूमिहीन सुकुम्बासीजस्ता भुइँ तहका नागरिकको सुरक्षित आवास, दिगो जीविका र मर्यादित बाँकी पृष्ठ २६....

काठमाडौँ भाद्र ६, राष्ट्रिय खाद्य बैंक लिमिटेडले तिस करोड रुपैयाँ बराबरको आईपीओ निष्काशन गर्ने भएको छ। यसका लागि बैंकले इश्यू म्यानेजरको जिम्मेवारी



ग्लोबल आईएमई क्यापिटल लिमिटेडलाई दिने सम्झौता गरेको हो।

शुक्रवार काठमाडौँको कोटेश्वर-३२, नरेफाटस्थित कार्यालयमा आयोजित विशेष कार्यक्रममा सम्झौतापत्रमा राष्ट्रिय खाद्य बैंक लिमिटेडका संस्थापक अध्यक्ष शंकरनाथ उप्रेती, कम्पनी सचिव डा. जिवनाथ धिताल र ग्लोबल आईएमई क्यापिटल लिमिटेडका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत मन्दप लुईटेलले हस्ताक्षर गरेका थिए।

समारोहमा संस्थापक अध्यक्ष उप्रेतीले भने, “हाम्रो खाद्य बैंकलाई अझै सशक्त बनाउन र सर्वसाधारणलाई शेयरमार्फत जोड्ने उद्देश्यले आईपीओ ल्याउन लागिएको बताए। यसले संस्थागत पारदर्शिता र जनविश्वास दुबैलाई मजबुत पार्नेछ।”

त्यस्तै, कम्पनी सचिव धितालले आईपीओ मार्फत आमजनताले खाद्य बैंकमा लगानी गर्ने अवसर पाउने बताए। “हाम्रो लक्ष्य स्वदेशी पुँजीलाई उत्पादनमुखी क्षेत्रमा परिचालन गर्नु हो। यस प्रक्रियाले हाम्रो दीर्घकालीन योजनामा गति ल्याउने छ।”

ग्लोबल आईएमई क्यापिटल लिमिटेडका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत लुईटेलले भने, “यस संघका कार्यले गरेका हैसियतमा हामीले यस आईपीओलाई सफ्ट, पारदर्शी र लगानीकर्तामैत्री बनाउनेछौँ। खाद्य बैंक जस्तो संस्थाको विस्तारमा सघाउन पाउनु हाम्रा लागि गर्वको विषय हो।”

खाद्य बैंकले आफ्नो स्थापना काल देखिनै कृषि क्षेत्रको विकास र विस्तार गर्ने उद्देश्यले उत्पादनमा पनि जोड दिँदै आएको छ।

खाद्य बैंकको विकास र विस्तारको लागि अझ संस्थागत बलियो बनाई आम किसान, उपभोक्ता सम्म स्वास्थ्य खाना, उपभोक्तासम्म पुऱ्याउने उद्देश्य लिएको छ।

खाद्य बैंकका अध्यक्ष शंकरनाथ उप्रेतीले खाद्य बैंक उत्पादन, भण्डारण, बजारीकरण, तिनै वटा भागलाई अगाडि बढाउँदै आएको छ। किसानलाई उचित प्रतिफल पाउने गरि

उपभोग र उत्पादन बढाउँदै राज्यलाई धनी बनाउने उद्देश्यले स्वास्थ्यवर्द्धक खानेकुरा उत्पादन गर्ने बैंकको मुख्य उद्देश्य रहेको बताउनु भयो।

कृषिमा सफल मोडालिटी अपनाउँदै जग्गाको चक्कावन्दी, एउटै बाली उत्पादनमा जोडदिने, पिता पुर्खाले गर्दै आएको खेती प्रणालीमा जोडिँदै आफ्नै माटोमा उम्रिने कृषि उत्पादनमा जोडिने बताउनु भयो। आयातित विउविजन नेपाली माटोसँग सुहाउँदो नभएले आफ्नै माटोमा उम्रिने विउविजनको आवश्यक रहेको बताउँदै खाना, दाना, र विउविजनमा खाद्य बैंक अघि सरेको बताए।

अध्यक्ष उप्रेतीले हालसम्म ७०० शेयर सदस्य आवद्ध रहेको छ। २ अर्ब पुँजी पुऱ्याउने लक्ष्य अनुसार ३० करोड अर्थात ३० लाख कित्ता शेयर निष्काशन गर्ने अधिकार यही असोज २५ गते हुन गईरहेको साधारण सभाबाट अधिकार प्राप्त गरि अगाडि बढ्ने बताउनु भयो।

साथै ग्लोबल आईएमई क्यापिटलको सहयोगमा यो पब्लिक शेयर निष्काशन गर्ने अवसर दिएकोमा ग्लोबल आईएमई गुपुप्रति धन्यवाद व्यक्त गर्नु भएको छ। सम्झौता हस्ताक्षर कार्यक्रममा खाद्य बैंकको तर्फबाट कम्पनी सचिव धितोपत्र बोर्डका पूर्व अध्यक्ष रामकृष्ण धिताल, हरिकृष्ण दाहाल, कुलचन्द्र सिलवाल, ग्लोबल आईएमई क्यापिटलबाट पवित्रा पौडेल, गीता पौडेल लगायत को प्रतिनिधीहरू सहभागी भएका थिए।

किसानको खेतबाट कसले चोर्छन ट्रान्सफर्मर ?

काठमाडौं भाद्र १८, भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिवी निवारण मन्त्रालयले आइतबार प्रतिनिधिसभा अन्तर्गतको कृषि, सहकारी तथा प्राकृतिक स्रोत समितिमा विधेयकको प्रस्तावित मस्यौदा प्रतिवेदन पेश गरेको हो ।

विधेयकको प्रस्तावित मस्यौदामा समितिमा थप छलफल हुनेछ । प्रस्तावित मस्यौदामा सार्वजनिक वा निजी प्रयोजनार्थ हदबन्दीभन्दा बढी जग्गा उपयोग गर्नुपर्ने भएमा विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन (डीपीआर) र वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनको प्रमाणित प्रतिलिपि पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था गर्ने उल्लेख छ ।

यस्तै घर जग्गा व्यवसाय गर्न अनुमति लिएको कम्पनीले सरकारको सूचित आदेशद्वारा तोकिएको हदसम्मको जग्गामा जग्गा विकास गरी घडेरी वा त्यस्तो घडेरीमा घर वा आवास इकाई अपार्टमेन्ट निर्माण गरी बिक्री गर्न सक्ने प्रावधान विधेयकमा थप गर्न प्रस्ताव गरिएको छ ।

यस्तै विद्यमान ऐनको उपदफा (३) मा रहेको 'जग्गाको प्रकृति, क्षेत्रफल र मुल्यांकनलाई समेत हेरी' भन्ने शब्दहरूको सट्टा 'जग्गाको प्रकृति, क्षेत्रफल, मुल्यांकन, आवाद कमोदको अवधि र अन्य शहरी क्षेत्रमा निज वा निजको परिवारको नाउँमा घर वा आवासीय प्रकृतिको जग्गा भए नभएको समेतको आधार' भन्ने वाक्य राखेर संशोधन गर्न प्रस्ताव गरिएको छ ।

ट्रान्सफर्मरभित्र हुने तामाको तार १२०० रुपैयाँ प्रति किलोमा बिक्री हुन्छ र चोरीमा संलग्न पक्राउ पर्ने संख्या ज्यादै कम हुने हुँदा यो क्रम रोकिएको छैन ।

२१ साउन, काठमाडौं/जनकपुर । खडेरीले मधेश आक्रान्त भएका बेला पर्साको जगरनाथपुर गाउँपालिका-३, जमुनियामा डिप बोरिङका लागि जोडिएको ५० केभीको विद्युत् ट्रान्सफर्मर एकाएक गायब भयो । स्थानीय एक व्यक्तिले भुण्डिएर आत्महत्या गरेपछि गाउँले एकठाउँ भेला भएका थिए । तर, सिंगो जमुनिया शोकमा रहेको समय चोरीमा गर्ने नियत भएकाहरूका लागि भने अवसर बन्यो ।

'गाउँका सबैजना मरिमराउ भएको ठाउँमा जम्मा गएका थिए, भोलिपल्ट हेर्दा मुख्य सडक छेऊमै भएको ट्रान्सफर्मर गायब छ,' वडाध्यक्ष सुभाषकुमार यादव भन्छन्, 'सबै एकैठाउँमा भएका बेला उनीहरूले लाइन

काटेर चोरी गरेछन् ।'

यादवका अनुसार, स्थानीयवासीले थाहा पाउँदा त्यहाँ ट्रान्सफर्मरको खोक्रो बट्टा मात्र बाँकी थियो । 'भित्र भएको तामाको तारजति सबै निकालेछन्, क्वाइल केही बाँकी राखेनन्,' उनले भने, 'तामा निकालेर बाँकी सामान चाहिँ त्यही छाडेर हिँडेको पाइएको थियो ।'

यो घटनाको पृष्ठभूमि हेर्दा चोरीमा संलग्न व्यक्ति विद्युत् सम्बन्धी राम्रो प्राविधिक ज्ञान भएको हुनसक्ने देखिन्छ ।

२०८१ कात्तिक अन्तिममा भएको यो घटना गाउँको पहिलो ट्रान्सफर्मर चोरी थिएन ।



वडाध्यक्ष यादवका अनुसार, डेढ वर्षअघि सिचाईका लागि उपभोक्ता समितिको पहलमा धान खेतमा राखिएको ट्रान्सफर्मर पनि उस्तै शैलीमा गायब पारिएको थियो । 'त्यो घटनामा चाहिँ वरिपरि घरहरू नभएको ठाउँमा भएको थियो, विशुद्ध कृषि प्रयोजनले राखिएको ट्रान्सफर्मर थियो,' । 'प्रहरीलाई समेत खबर गरियो, तर कुनै पत्तो नलागेपछि नयाँ जडान गर्यौं ।'

मधेश प्रदेश प्रहरी कार्यालयका प्रमुख उमाप्रसाद चर्तुवेदीका अनुसार, विद्युत् ट्रान्सफर्मर चोरीका घटना प्रदेशका अधिकांश जिल्लामा रिपोर्ट भएका छन् ।

'तराईमा खेतहरू टाढा हुने र आसपासमा मान्छेको बसाइ पनि नहुने हुँदा त्यहाँ राखिएका ट्रान्सफर्मरहरू रातको समयमा चोरी हुने गरेको देखिन्छन्,' प्रहरी नायब महानिरीक्षक (डीआईजी) चर्तुवेदी भन्छन्, 'राति भएको घटनाको बिहान सूचना आउँछ, त्यतिञ्जेल भागेर कोही पारितर पुगिसकेका

हुन्छन्, कोही अर्को प्रदेशतिर जाने गरेको देखिन्छ ।'

तराईमा खेतहरू टाढा हुने र आसपासमा मान्छेको बसाइ पनि नहुने हुँदा त्यहाँ राखिएका ट्रान्सफर्मरहरू रातको समयमा चोरी हुने गरेको देखिन्छन् । उमा चर्तुवेदी, मधेश प्रहरी प्रमुख प्रहरी युनिटसम्म पुगेको सूचनाका आधारमा मधेश प्रदेशमा आर्थिक वर्ष ०८१/८२ मा २७, ०८०/८१ मा १३ र ०७९/८० मा ५ वटा ट्रान्सफर्मर चोरी भएको छ ।

मधेशलाई प्रदेश सरकारले विपद् संकटग्रस्त घोषणा गरेपछि विभिन्न जिल्लामा स्थलगत अध्ययनका लागि गएको कार्यदलले पछिल्लो

वर्ष मात्र ५० वटा ट्रान्सफर्मर चोरी भएको भन्दै मुख्यसचिव एकनारायण अर्याललाई केहीअघि प्रतिवेदन बुझाएको थियो ।

ट्रान्सफर्मर चोरी हुँदा मधेशमा खनिएका ३ सय डिप बोरिङ समेत प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन हुन नसकेको कार्यदलले प्रतिवेदनमा उल्लेख गरेको थियो । प्रहरी रेकर्डले पनि अधिकांश चोरीका घटना कृषिलाई लक्षित गरेर ट्रान्सफर्मर राखिएका स्थानमा भएको देखाउँछ ।

कतिसम्म भएको छ भने डिप बोरिङ सञ्चालनका लागि जडान गर्न ठिक्क पारेर राखेको ट्रान्सफर्मर समेत गायब पारिएको छ ।

धनुषाको बटेश्वर गाउँपालिका(३) का रामचन्द्र शाहको खेतमा पोल गाडेर ट्रान्सफर्मर राखिएको थियो । विद्युत् प्रवाह हुने गरी तार जडान गर्न मात्र बाँकी थियो । तर, गएको १० साउनमा ट्रान्सफर्मर चोरी भएको

स्थानीय बताउँछन् । स्थानीयले यसबारे प्रहरीलाई जानकारी त गराए, तर संलग्नहरू पक्राउ परेका छैनन् । गाउँपालिकाले पाँच वर्षअघि त्यहाँ बोरिङ गाडेको भए पनि सञ्चालनमा आउन सकेको थिएन । यसपाली खडेरीका कारण घर बनाएर सञ्चालनमा ल्याउन तीब्रता दिइएको थियो । तर, सञ्चालनको अन्तिम तयारीमा रहेका बेला चोरीको घटना भएको थियो । ट्रान्सफर्मरको बढ्दो चोरी नेपाल विद्युत् प्राधिकरणका लागि समेत टाउको दुखाइको विषय बन्दै आएको छ । विद्युत् प्राधिकरण वितरण केन्द्र महेन्द्रनगर सखुवाका प्रमुख प्रविनकुमार मिश्र चोरी बढेपछि यसको सुरक्षाका लागि सिचाईमा प्रयोग भएका ट्रान्सफर्मरलाई वेल्डिङ गर्न थालिएको बताउँछन् ।

‘गाउँमा वेल्डिङ गर्नुबाहेक अरु विकल्प नै भएन,’ उनले भने, ‘वेल्डिङ भएकोमध्ये पनि एउटा चोरीको प्रयास भएको थियो, तर उनीहरू सफल भएनन् ।’

विद्युत् प्राधिकरण मधेश प्रदेशका प्रमुख शम्भु कुशियत यादव चाहिँ प्रदेशमा हालसम्म ट्रान्सफर्मर चोरीमा संलग्न व्यक्ति पक्राउ नपरेको बताउँछन् । ‘अहिले यो समस्या एकदमै बढेपछि प्रहरी प्रशासनसँग समन्वय गरेर सामान कसरी बरामद गर्न सकिन्छ, कसरी यसमा संलग्न गिरोहसम्म पुग्न सकिन्छ भनेर छलफल गरिरहेका छौं,’ उनी भन्छन्, ‘पछिल्लो पटक यो समस्या धेरै देखिएको हो ।’

प्रहरी भने आफूहरूले यो विषयलाई प्राथमिकता दिएर आरोपीलाई समात्ने प्रयास गरिरहेको बताउँछ । मधेशका प्रहरी प्रमुख चतुर्वेदीले तत्काल सूचना नआउँदा आरोपीसम्म पुग्न गाह्रो हुने गरेको उल्लेख गर्दै भन्छन्, ‘यद्यपि, अहिले निगरानी बढाइएको छ ।’

चोरीको समस्या बढेपछि यसलाई हल गर्न मधेश प्रहरीले वेग्लै किमिसले अनुसन्धान गरिरहेको र चाँडै नतिजा देखिने उनी बताउँछन् ।

धनुषाको बटेश्वर गाउँपालिका-३ मा डिप बोरिङ सञ्चालनका लागि जडान गर्न ठिक्क पारेर राखेको ट्रान्सफर्मर समेत गायब पारिएको छ ।

ट्रान्सफर्मर चोरीको समस्या कोशी प्रदेशमा पनि छ । प्रहरी अधिकृतहरूका अनुसार, खासगरी भारतसँग सीमा जोडिएको दक्षिणी क्षेत्रमा यो समस्या बढी छ ।

भारतको विहारसँग सीमा जोडिने क्षेत्र नजिक

भापाको कन्काई नगरपालिका-५, चप्रामारीमा २०८० कात्तिक अन्तिम साता ११ हजार भोल्टको विद्युत् लाइनको ट्रान्सफर्मर नै चोरी भएको थियो ।

स्थानीयका अनुसार, उनीहरूले विद्युत्को लाइन काटेर रातको समयमा ट्रान्सफर्मर निकालेका थिए । भापा, मोरङ र सुनसरीका अन्य स्थानमा समेत ट्रान्सफर्मर चोरीका थुप्रै घटनाहरू भएका छन् ।

तर, हालै कोशी प्रदेश प्रहरी कार्यालयले चाहिँ ट्रान्सफर्मर चोरीमा संलग्न ७ जनालाई समातेको छ । प्रदेश प्रहरी प्रमुख ईश्वर कार्कीका अनुसार, चोरीको सामान खरिद गरेको आरोपमा समेत ५ जना पक्राउ परेका छन् ।

‘पक्राउ परेका व्यक्तिहरूबाट विभिन्न परिमाणमा तामाको तार समेत बरामद भएको छ,’ डीआईजी कार्कीले भने, ‘साथमा चोरी गर्न प्रयोग भएका विभिन्न सामानहरू समेत उनीहरूको साथमा फेला पारेका छौं ।’

तराईमा विद्युत् ट्रान्सफर्मर चोरीको घटना

बढेपछि आफूहरूले विशेष अभियान नै चलाएर यसमा संलग्नलाई समातेको उनी बताउँछन् । प्रहरीले चोरीमा संलग्न व्यक्तिबाट विभिन्न किसिमका डायल रेन्च, पिलास, पेचकस, ह्याक्सो ब्लेड, खन्ती, ब्याट्रीसहितको इलेक्ट्रिक ग्रण्डर, पिकअप गाडी लगायत बरामद गरेको छ ।

‘उनीहरू मोरङ, सुनसरी र भापाका विभिन्न स्थानमा भएको ट्रान्सफर्मर चोरीका घटनामा संलग्न थिए,’ कार्कीले थपे । प्रहरीका अनुसार, तामाको तार कम्तिमा १२०० रुपैयाँ प्रति किलोमा विक्री हुने गरेको छ । त्यही कारण यसको चोरी हुने गरेको अधिकृतहरू बताउँछन् ।

कोशी प्रदेश प्रहरीले यसमा संलग्नहरू समात्न सीसी टिभीमार्फत निगरानीसँगै चोरिएका सामान खरिद विक्री हुनसक्ने सम्भावित कवाडी पसल, भाँडा पसल र तामा उद्योगहरूमा निगरानी गरेको थियो । त्यसका साथै कतिपय शंकास्पद स्थानमा खनतलासी समेत गरिएको अधिकृतहरू बताउँछन्

केन्द्रीय दूध

राखेका छैनै समाधान पनि दिएका छौं । निजी डेरीलाई पनि सुभाब दिएका छौं । केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ लि. नेपालको ११ वुँदे मागहरू

नेपाल सरकारसँग केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ लिं नेपाल मिति २०८१ असार १६ गते ११ वुँदे माग पुरा गर्न सम्झौता भएकोमा उक्त माग कार्यान्वयन नभएकोले विगतमा ११ वुँदे माग यथासिद्ध पूरा गरियोस् ।

१. दुग्ध किसानहरूको सहकारी स्वामित्वमा रहेको डिडिसी लगायतका अन्य डेरी उद्योगीहरूले विगत ३ देखि ५ महिना अघिसम्म रहेको ३.५ अर्ब भन्दा बढीको भुक्तानी बक्यौता यथासिद्ध भुक्तानी गरियोस् । साथै चक्रिय किसान कोषको व्यवस्था गरियोस् ।

२. हाल किसानले भोगिराखेको मिल्क होलिडे तुरुन्त रोकियोस् ।

३. सिमा नाकाबाट भित्रीने अवैध दूध तथा दुग्धजन्य पदार्थ पूर्ण रूपमा रोकियोस् ।

४. स्टक रहेको दुग्धजन्य पदार्थ नेपाल सरकारको कुटनीतिक पहलद्वारा अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा अविलम्ब विस्तार गरियोस् ।

५. नेपाल सरकारले ताकेको न्यूनतम कृषक समर्थन मूल्य रु.६५ भन्दा कमीमा दूध

खरिद गर्ने कार्यलाई रोकी न्यूनतम मूल्य नदिने उद्योगीहरूलाई अविलम्ब कारवाही गरियोस् ।

६. दूध किसानहरूलाई यस पेशामा जोगाइ राख्ने कृषि कर्जा अनुदान कार्यक्रम विगतका वर्षहरूमा भैं यथासिद्ध उपलब्ध गरियोस् ।

७. लागत मूल्य घटाउने कार्यक्रम विगतमा दिइदै आएको प्रतिलिटर प्रोत्साहन अनुदान कम्तीमा पनि रु.५ सवै पद्रेशमा लागु गर्ने र पशुआहार, पशु औषधी लगायत पशुपालनसँग सम्बन्धी विषयमा वस्तुको मूल्य राज्यले अविलम्ब नियन्त्रण गरियोस् ।

८. विमा कार्यक्रमलाई सहकारी मार्फत गर्न गराउन प्राथमिकतामा राख्ने नीति नै बनाएर कार्यान्वयन गरियोस् ।

९. निर्यातित दुग्धजन्य पदार्थहरूमा अनुदानको व्यवस्था अविलम्ब गरियोस् ।

१०. उद्योगहरूमा रहेको स्टकहरूको यथासिद्ध अनुगमन गरि स्टकलाई धितो मानी ऋण उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरियोस् ।

११. दुग्ध विकास संस्थानमा केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ लि.नेपाल संस्थागत प्रतिनिधित्व रहने गरि पुनसंरचना गरि आमूल सुधार गरियोस् ।

भूमि विधेयकमा अस्पष्ट भाषा प्रयोग भएको भन्दै सांसदहरू असन्तुष्ट

काठमाडौं साउन २५, प्रतिनिधिसभा अन्तर्गतको कृषि, सहकारी तथा प्राकृतिक स्रोत समितिको बैठकमा भूमि विधेयकको प्रतिवेदन पेस भएको छ। प्रतिवेदनमा आएको भाषा अस्पष्ट रहेको भन्दै सांसदहरूले असन्तुष्टि जनाएका हुन्।

भूमि सम्बन्धी केही नेपाल एन संशोधन विधेयकमा अस्पष्ट भाषा प्रयोग भएको भन्दै सांसदहरूले असन्तुष्टि जनाएका छन्।

जग्गा लिएर पछि बेच्न दिने गरी भूमि सम्बन्धी केही नेपाल एन संशोधन विधेयकको प्रतिवेदन तयार भएको छ।

भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिवी निवारण मन्त्रालयका अनुसार करिव दुई सय स्थानीय तहले भूमिको वर्गीकरण गरेको तथ्यांक छ। ७५३ स्थानीय तहमध्ये ठूलो संख्याका स्थानीय तहले जग्गाको वर्गीकरण नगर्दै संघ सरकारले वर्गीकरण अधि हदबन्दी

छुट स्वीकृति लिएको जग्गा सम्बन्धित निकायबाट घरजग्गा व्यवसाय गर्ने अनुमति लिएको कम्पनीको नाउँमा रहेको नेपाल सरकारको सूचित आदेशद्वारा तोकिएको हदसम्मको जग्गा सम्बन्धित स्थानीय भू-उपयोग परिषद्बाट आवासीय वा व्यावसायिक क्षेत्रमा वर्गीकरण भएको रहेछ भने त्यस्तो जग्गा विकास गरी घडेरी वा त्यस्तो घडेरीमा घर वा आवास इकाइ (

अपार्टमेन्ट) निर्माण गरी विक्री गर्नु पर्नेछ।'

वर्गीकरण अधि हदबन्दी छुटमा जग्गा लिएर पछि बेच्न दिने गरी कानून बनाए यसको दुरुपयोग हुन सक्ने शंका सांसदहरूले गरेका छन्। ७५३ स्थानीय तहमध्ये २ सय स्थानीय तहले मात्रै जग्गाको वर्गीकरण गरेको अवस्थामा प्रस्तावित व्यवस्था उचित नहुने कतिपयको राय छ।

भूमिको वर्गीकरण नभएको स्थानीय तहमा गएर हदबन्दी छुटको



प्रतिनिधिसभा अन्तर्गतको कृषि, सहकारी तथा प्राकृतिक स्रोत समितिको बैठकमा भूमि विधेयकको प्रतिवेदन पेस भएको छ। प्रतिवेदनमा आएको भाषा अस्पष्ट रहेको भन्दै सांसदहरूले असन्तुष्टि जनाएका हुन्। कांग्रेसका सांसद वीरबहादुर बलायारले भूमि विधेयकमा थाहा हुने डरले हो की दुविधायुक्त भाषा प्रयोग गरिएको बताए। उनले भने, 'हामीले थाहा पाउँछौं की भनेर पो की! दुविधायुक्त भाषा प्रयोग विधेयक राखिएको छ।' उनले विधेयकमा प्रयोग हुने भाषा प्रस्ट पार्नु पर्ने बताए। 'विधेयकमा दिनका लागि दिएजस्तो, यता हो की उता हो की जस्तो भाषा प्रयोग गरियो, जुन विल्कुलै भएना' उनले असन्तुष्टि व्यक्त गरे।

वर्गीकरण अधि हदबन्दी छुटमा जग्गा लिएर पछि बेच्न दिने गरी भूमि विधेयकको प्रतिवेदन तयार

काठमाडौं साउन २६, स्थानीय सरकारबाट भूमिको वर्गीकरण हुनुअघि हदबन्दी छुटमा

छुटमा जग्गा लिएर पछि बेच्न दिने गरी एन बनाउने प्रस्ताव गरेको हो।

भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिवी निवारण मन्त्रालय र वन तथा वातावरण मन्त्रालयले तयार पारेको भूमि विधेयकको प्रतिवेदनमा यस्तो व्यवस्था प्रस्तावित छ।

सांसदहरूलाई वितरित भूमि विधेयकको प्रतिवेदनमा भनिएको छ, स्थानीय भूउपयोग परिषद्बाट भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरण हुनु अगावै स्वीकृति लिई खरिद गरेको जग्गा भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरण हुँदा आवासीय वा व्यावसायिक क्षेत्र बाहेकको अन्य क्षेत्रमा वर्गीकरण भएमा त्यस्तो वर्गीकरण भएको भन्दा फरक क्षेत्रमा प्रयोग नहुने शर्तमा नेपाल सरकार, मन्त्रपरिषद्को स्वीकृति लिई सिसिम वा किताकाट गरी विक्री गर्न बाधा पर्ने छैन।'

यसमा थप लेखिएको छ, 'यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि दफा १२क. को उपदफा (२) बमोजिम हदबन्दी

जग्गा लिने र वर्गीकरण भएपछि कृषि क्षेत्रमा परे पनि आवासको रूपमा किताकाट गरेर बेच्न चाहनेलाई सहज हुने गरी सरकारले एन बनाउन खोजेको विपक्षी दलका सांसदहरूको शंका छ। यो विषयमा समितिको बैठकमा उठाउने उनीहरू बताउँछन्।

भूमि सम्बन्धी केही नेपाल एन संशोधन विधेयकको मस्यौदामाथि छलफल गर्ने गरी बस्ने भनेको संसदीय समितिको बैठक भने पछिल्लो समय निरन्तर स्थगित हुँदै आएको छ।

प्रतिवेदनमाथि छलफल गर्न हिजो विहान १० बस्ने तय भएको प्रतिनिधिसभा अन्तर्गतको कृषि, सहकारी तथा प्राकृतिक स्रोत समितिको बैठक आज विहान १० बजेका लागि तोकिएको थियो। तर आज विहान बस्ने भनिएको बैठक पनि स्थगित भएको छ। अर्को बैठकको मिति र समय तय भएको छैन।

अमरावतीका किसानहरूले प्रधानमन्त्री मोदीलाई अमेरिकी दबावप्रति कडा हुन आग्रह

काठमाडौं साउन २६, अमरावतीका किसानहरूले प्रधानमन्त्री नरेन्द्र मोदीलाई अमेरिकी दबाव विरुद्ध कडा अडान लिन आग्रह गरेका छन् ।
किसानहरूले मोदीको नेतृत्व र आन् प्रदेशको

नायडुको नेतृत्वमा आशावादी रहेको बताउँदै राज्यमा जमीनको एकीकरण योजना अन्तर्गत किसानहरूले अमरावतीको विकास गर्न जमीन दिएका थिए भने केन्द्रीय अर्थमन्त्री निर्मला सीतारमणले पनि शहर र पोलावरम

अमेरिकासामु भुक्न हुँदैन । बरु हामीले आफ्नो सार्वभौमसत्तामा जोड दिनुपर्छ । मोदीले अमेरिकाले भनेका सबै कुरा सुने भने हाम्रो देश तिनीहरूको गुलाम बन्दैन ? किसानहरूले भने ।



“गएको विहीवार, संयुक्त राज्य अमेरिकाद्वारा लगाएको कर विरुद्ध एक सन्देशमा, प्रधानमन्त्री नरेन्द्र मोदीले किसानहरू भारतको सर्वोच्च प्राथमिकता रहेको र देशले उनीहरूको हितमा कहिल्यै सम्झौता नगर्ने दावी गरेका थिए ।

“हाम्रो लागि हाम्रा किसानको हित हाम्रो सर्वोच्च प्राथमिकता हो । भारतले किसान, माछा मार्ने र दुग्ध किसानको हितमा कहिल्यै सम्झौता गर्दैन । मलाई थाहा छ, हामीले यसका लागि ठूलो मूल्य चुकाउनु पर्छ, र म यसको लागि तयार छु । भारत यसको लागि तयार छ,” प्रधानमन्त्री मोदीले एमएस स्वामीनाथन शताब्दी अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलनलाई सम्बोधन गर्दै उक्त कुरा बताएका हुन् ।

ट्रम्प प्रशासनले भारतबाट आउने सामानमा ५० प्रतिशत कर लगाउने गरी दोब्बर बनाउने क्रममा उनको भनाई आएको हो । व्यापार वार्ताको क्रममा, संयुक्त राज्य अमेरिकाले भारतको कृषि बजारमा विशेष गरी मकै, भटमास र कपासको लागि निर्यात गर्न जोड दिइरहेको थियो ।

यद्यपि, भारतले हालसम्म घरेलु जीविकोपार्जन र किसानहरूमा पर्ने सम्भावित प्रभावका कारण अनुमति दिएको छैन ।

हालै अमेरिकी राष्ट्रपति डोनाल्ड ट्रम्पले रुसबाट भारतले कच्चा तेल किनीरहेको र त्यसबाट रुसलाई आर्थिक रुपमा सहयोग पुगेको र त्यसले युकेन रुसको लडाईंलाई लम्ब्याउन सहयोग पुग्ने बताउँदै ५० प्रतिशत भारतीय उत्पादनमा कर लगाउने निर्णय सँगै अमेरिका र भारतबीचको व्यापार तनाव बढ्दा भारतको आन्ध्र प्रदेश राज्य को किसानहरूले ट्रम्प प्रति नरम नहुन आग्रह गरेको छ ।

आन्ध्र प्रदेशका किसानहरूले देशमा कृषि उत्पादन बढाई अर्थतन्त्रलाई बलियो बनाउने प्रधानमन्त्री नरेन्द्र मोदीलाई अनुरोध गरेको छ ।

स्रोत : इकोनोमिकटाइम्स

विकासमा विश्वास देखाए मोदीले सहयोग पुऱ्याउने विस्वास व्यक्त गर्दै । अमरावतीको विकासमा सहयोग पुऱ्याउन सम्झाएका छन् । एक किसानले अमेरिकी राष्ट्रपति ट्रम्पलाई पूर्व मुख्यमन्त्री जगनमोहन रेयीसँग तुलना गरेका छन् ।

प्रधानमन्त्री नरेन्द्र मोदीले भारतका किसानहरूलाई सरकारको “उच्च प्राथमिकता” भएको आश्वासन दिएपछि आन्ध्र प्रदेशको अमरावतीका किसानहरूले घरेलु कृषि बजारहरू खोल्ने अमेरिकी मागको कडा विरोध कायमै राखेको छ । किसानहरूले प्रधानमन्त्रीको नेतृत्वमा आफ्नो आग्रहलाई पुनः पुष्टि गरेका छन् ।

सहरका एक किसान, राममजनेयुलुले प्रधानमन्त्री मोदीको भनाइलाई समर्थन गर्दै अमेरिकी राष्ट्रपति “डोनाल्ड ट्रम्पले मोदी डराउदैन” भनी टिप्पणी गरेका छन् । आन् प्रदेशको विकासमा विश्वास व्यक्त गर्दै, किसानले थपे, “हाम्रो सरकारले राम्रोसँग काम गरिरहेको छ । मोदीको उपस्थितिमा, हामी विश्वास गर्छौं कि आन् प्रदेश भारतको महत्वपूर्ण हिस्साको रूपमा विकसित हुनेछ । हामी दृढ विश्वास गर्छौं कि यो समृद्ध र भव्य हुनेछ ।”

अर्का किसान सीता रामय्या होपले प्रधानमन्त्री मोदी र मुख्यमन्त्री चन्द्रबाबु

परियोजनाको विकासका लागि केन्द्रीय सरकारले अनुदान दिने वाचा गरेका छन् । “प्रधानमन्त्री मोदी र मुख्यमन्त्री चन्द्रबाबु नायडुको नेतृत्वमा अमरावतीको विकास हुन्छ भन्ने हामीले विश्वास लिएका छौं । हामीले जमीन एकीकरण अन्तर्गत ६.५ एकड जग्गा दियौं । केन्द्र सरकार, विश्व बैंक, र एसियाली विकास बैंकबाट अमरावतीलाई विश्वस्तरीय शहर बनाउने आश्वासन दिएका थियौं । अर्थमन्त्री निर्मला सीतारमणले पनि केन्द्रीय सरकारले ऋण उपलब्ध गराउने बताएकी थिइन् ।

किसानले अमेरिकी राष्ट्रपति डोनाल्ड ट्रम्प र आन् प्रदेशका पूर्व मुख्यमन्त्री जगन मोहन रेयीको बीचको तुलना गरेका थिए । तर पछि रुसबाट तेल खरिद गरेको निहंमा भारतलाई तर्साउने “अप्रत्याशित र अरूलाई तर्साउने प्रयास” गरेको भनेर टिप्पणी गरेका छन् ।

अप्रत्याशित र लगातार अरूलाई तर्साउने प्रयास गरेको जस्तो लाग्छ । उनले भारतलाई नियन्त्रण गर्न खोजिरहेको हुन् कि भन्ने लाग्छ ।

“रुसबाट तेल किन्ने हो भनेर के अमेरिकाले अनुमति दिन्छ ? के हामीले सधैं उहाँहरूको कुरा सुन्नुपर्छ ? के भारतले अमेरिकाको सेवकको रूपमा काम गर्नुपर्छ ? मोदीले

गाउँ गाउँमा रैथाने कृषि उत्पादनमा बढ्दै गएको छ। सचेत नागरिकहरूको पहलमा रैथाने उत्पादन प्रवर्द्धन गर्नु पर्छ भनेर बढ्दै गरेको जनचाँसो वृद्धि हुनु निकै राम्रो कुरा

रैथाने कृषि उत्पादन गाउँ-गाउँमा बढ्यो जागरण



हो। हुम्ला, जुम्ला, बागलुङ, पर्वत, मनाङ, रसुवा, मुस्ताङ लगायत हिमाली र पहाडी क्षेत्रमा यसको विस्तार हुन लागेको थाहा भएको छ।

जाँतो ग्रामीण वस्तीहरूमा दुःख तथा कडा परिश्रमका प्रतिक थिए। जतिबेला हामीले दैनिक उपभोग गर्ने खाद्यन्न तयार पार्नका लागि आधुनिक मेसिन तथा औजार र तिनलाई सञ्चालन गर्न चाहिने इन्धन एवं विजुलीको सर्वसुलभ उपलब्धता थिएन ग्रामीण वस्तीका महिलाहरू ढिकी जाँतो गरेर नै खाद्य सामग्री तयार पार्थे। धान, चिउरा कुट्न परम्परागत ढिकी प्रयोग गरिन्थ्यो भने कुनै चिज पिस्नु पर्थ्यो भने हातैले जाँतो घुमाउनु पर्थ्यो।

कृषि क्षेत्र अर्थतन्त्रको मेरुदण्ड हो। कृषि क्रान्ति मार्फत देशलाई आर्थिक रूपमा आत्मनिर्भर गराउन वा तीव्र आर्थिक विकासको आधार तयार गर्न सकिन्छ। नेपालमा अधिकांश मानिस अर्थोपार्जन तथा जीविकाको लागि कृषिमा निर्भर छन्। कृषिमा वैज्ञानिक उपकरणहरूको न्युन प्रयोग हुनु, स्रोत साधनको अभाव, वैदेशिक रोजगारको प्रभाव तथा उत्पादित उत्पादनको उपयुक्त बजार अभावको कारणले मानिसहरू शहर पसेका छन्, विदेशिएका छन्। कृषिप्रधान देश हुँदाहुँदै पनि हामी कृषिमा आत्मनिर्भर हुन सकेको छैनौं र दैनिक कृषिजन्य वस्तुहरू अबौं मा आयात भइरहेको छ। उपलब्ध कृषिजन्य वस्तुहरूमा अत्याधिक किटनासक प्रयोगभई

रहेको र त्यसले मानिसको स्वस्थमा गम्भीर प्रभाव पारिरहेको छ।

यिनै कुराहरूलाई मध्यनजर गर्दै, यही परम्परागत औजार “ढिकी जाँतो” को नामबाट केही युवाले काठमाडौंमा स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने खाद्य सामग्रीलाई संकलन गरेर शहरवासीको भान्सामा पुऱ्याउने काम जोडतोडले गरिरहेका छन्। विशेष गरि विभिन्न हिमाली तथा पहाडी क्षेत्रका कृषकहरूको स्थानीय रैथाने उत्पादनलाई उचित मूल्य प्रदान गरी उक्त उत्पादित कृषिजन्य वस्तुहरूलाई शहरी क्षेत्रका उपभोक्तासम्म पुऱ्याउने हेतुले ढिकी जाँतो “फार्म फ्रम होम” अवधारणाले मुर्त रूप लियो।

‘स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने खाद्य सामग्रीहरूलाई संकलन एवं प्रशोधन गरी उपभोक्तहरूको भान्सामा पुऱ्याउन हामीले छुट्टै प्रणाली स्थापित गरेका छौं,’ सञ्चालक शर्मा भन्छन्, ‘ढिकी जाँतो वेबसाइट मार्फत उत्पादक र उपभोक्तालाई सिधै जोड्ने प्रणालीको विकास गर्ने योजना गरेका छौं।’ स्थानीय उत्पादन भन्ने वित्तिकै प्रायः सबैले अग्रानिक भन्दै बजारीकरण गरिरहेको देखिन्छ। तर, ढिकी जाँतोले स्थानीय उत्पादन भनेर नै बजारीकरण गर्दै आइरहेको छ। ‘अग्रानिक मुखले भनेर मात्र हुने कुरा होइन, उत्पादन प्रक्रियादेखिनै अनुगमन हुनुपर्ने र सर्टिफाई गर्ने प्रक्रिया एवं विधि पनि लामो हुने भएकाले हाम्रो अहिलेको प्राथमिकता रैथाने उत्पादनलाई

उपभोक्तामाभ पऱ्याउनु रहेको छ, सञ्चालक शर्मा भन्छन्। जुन भूगोलमा उत्पादन भएको खाद्य सामग्री हो त्यसलाई त्यही भूगोलकै भनेर जेन्यून खाद्य सामग्री उपभोक्ताको भान्सामा पुऱ्याउने गरिएको कम्पनीको दाबी छ।

जुम्ला, मुस्ताङ लगायत हिमाली जिल्ला र उच्च पहाडी जिल्लामा उत्पादन हुने खाद्य सामग्री संकलन गरेर ल्याउने त्यसलाई प्रशोधन गरेर जुन जिल्लाको उत्पादन हो त्यो उपभोक्तालाई जानकारी दिएर विक्री वितरण गर्ने गरिएको छ।

जतिबेला बाली भित्र्याउने समय हुन्छ त्यति नै बेला ढिकी जाँतोले स्थानीय किसानहरूबाट खाद्य वस्तुहरूको संकलन गरेर ढिकी जाँतो संकलन केन्द्रमा ल्याउने गरेको छ। यसरी संकलन गरेको खाद्य सामग्री ढिकी जाँतो प्रशोधन केन्द्रमा पुऱ्याइन्छ।

ढिकी जाँतोले किसानले उत्पादन गरेका खाद्य सामग्री उपभोक्तसम्म पुऱ्याउने काम मात्र गरिरहेको छैन। युवालाई कृषिमा आकर्षित गराउन, किसानलाई रैथाने बाली लगाउन अभिप्रेरित गर्न तथा किसानले उत्पादन गरेका कृषि उपजको बजारीकरणको व्यवस्था गर्ने काम एकसाथ गरिरहेको छ। ढिकी जाँतोले आफूले बजारीकरण गर्ने कृषिबाली लगाउन किसानलाई प्रोत्साहित गर्दै आइरहेको छ। कम्पनीले औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठानबाट सहूलियतपूर्ण स्टार्टअप कर्जा पनि प्राप्त गरिसकेको छ। ढिकी जाँतोले चामल, दाल, गेडागुडी, पिठो, च्याख्ला एव परम्परागत खाद्य वस्तुहरू जस्तै गुन्द्रुक, मसेउरा लगाएत अन्य रैथाने उत्पादनलाई उपभोक्तको भान्सासम्म पुऱ्याउँदै आइरहेको छ। साथै उत्पादनहरू विभिन्न थकाली तथा अन्य रेस्टुरेन्ट मार्फत उपभोक्तामाभ पुऱ्याउँदै आएको छ। ढिकी जाँतो ले विशेष गरि मुस्ताङको स्याउ, आलु, लसुन, कालो सिमि, कर्णालीको सिमि, मकै, जौ, कोदो, मासी चामल, चिनो, कागुनो, ओखर, जिम्बु, बेसार आदी, बागलुङको भुटेकोमकै, भांगो, पर्वतको जेठो बुढो चामल लगायत विभिन्न रैथाने खाद्य वस्तुहरूको प्रशोधन, प्रवर्द्धन र विक्री वितरण गरि रहेको छ।

दूध किसानको बक्यौता भुक्तानी गराउन डिडिसी कार्यालयमा किसान महासंघको धर्ना

काठमाडौं भाद्र १५, देशको किसानहरु सधैं समस्यामा छन् । कहिले मल, कहिले उन्नत विउविजन, कहिले कृषिलाई दिइने अनुदान , कहिले जलवायु परिवर्तनको प्रकोप बाढी

पनीर लगायत उत्पादनमा समेत कमी आएको छ । घाँसको व्यवस्थापन हुन नसक्दा लागत बढेको किसानहरुको भनाई रहेको छ ।

पुगेका थिए ।

उक्त धर्ना कार्यक्रममा अखिल नेपाल किसान महासंघका महासचिव सरिता भुसालले केही उपाय नलागे पछि सडकमा आउनु परेको बताउन भयो । सरकारलाई धेरै पटक किसानको समस्या समाधान गर्नु पर्‍यो भनेर आग्रह गरियो तर कुनै सुनुवाई गरेन । त्यसरी नै उप-महासचिव पिएन अधिकारीले आफ्नै पार्टीको सरकार भएपनि किसानको मुद्दामा कहिल्यै सम्झौता नगरेको बताउँदै, अहिले आफ्नै पार्टीको सरकार छ । त्यो भनेर हामीले किसानको मुद्दालाई छोड्ने कुरै भएन । सरकार जोसुकैको होस हामीलाई कुनै मतलब छैन । हामी किसानको माग पूरा हुनु पछि भनेको हौं । किसानको समस्या समाधान हुनु पर्नेमा जोडिदिदै माग पूरा गर्न ७ सुत्रीय मागहरु राखी डिडिसी प्रशासनलाई बुझाएका थिए ।



अखिल नेपाल किसान महासंघको आयोजनामा आइतबार डिडिसी कार्यालयमा किसान र प्रहरीबीच धकेलाधकेल भएको थियो । किसानहरुले दूध विकास संस्थानको मुख्य गेटमा धर्नादिन पाउनु पछि र गेटमा धर्ना बस्न पाइदैन भन्दै प्रहरी किसानहरुबिच घम्सा घम्सी भएका थिए ।

दूध विकास संस्थान सधैंका लागि किन घाटामा ?, दूधको भुक्तानी सोहीदिनमै गर्ने व्यवस्था गर, बाँकी दूधको बाँकी बक्यौता तुरुन्त भुक्तानी गर किसानलाई पैसा नतिर्ने डिडिसीलाई पाल्न सकिदैन भन्ने नारा लगाउँदै प्लेकार्ड बोकेर सडकमा धर्नामा बसेका थिए । भुक्तानी धेरै भयो किसानको भुक्तानी चाहियो भनेर केन्द्रीय

भूमि सम्बन्धी

जीवन सुनिश्चित गर्ने दायित्व पनि संसद् र सरकारकै हो ।

नेपालको संविधानले सुनिश्चित गरेको भूमिहीन र आवासविहीन दलितको हक, भूमिको द्वैध स्वामित्वको अन्त्य, अनुपस्थित भूस्वामित्वको निरुत्साहन, वैज्ञानिक भूमि सुधार, कृषि भूमिको संरक्षण, उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि तथा सामाजिक न्याय हक स्थापनाका लागि एक महत्त्वपूर्ण आधार हो। त्यसैले संसद्को कृषि सहकारी तथा प्राकृतिक स्रोत समितिका संसदहरूले यो विधेयकलाई थप समृद्ध र न्यायपूर्ण बनाउन महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्नुपर्नेछ। अतः विधायकी क्षमतामाथि उठिरहेका अनेक प्रश्न र भ्रमलाई चिर्न यो विधेयक परीक्षणमा छ ।

अहिलेको निराशा र भ्रम असत्य साबित गर्न दलीय मान्यता, अडान र स्वार्थ समूहहरूको दबावलाई चुनौती दिँदै संविधानले तीन वर्षभित्र पूरा गर्न भनेको भूमिहीन दलितको जग्गा प्राप्ति र आवासको अधिकार, भूमिहीन सुकुम्बासीको जग्गा प्राप्ति र अव्यवस्थित बसोबासीहरूको व्यवस्थापनका लागि यो विधेयक ऐनका रूपमा आउँदा कोसेढुंगा हुने गरी आउनुपर्छ ।

नेपाली भूमि अधिकारकर्मी हुनुहुन्छ ।

पहिरो , थुप्रै समस्या भोग्दै आएका यी किसानहरु अहिले भने आफ्नो दूध बेचेवापत भुक्तानी नपाउँदा सरकारको ढोकामा घर्घर्चाउनु परेको छ ।

यति मात्र होइन सरकारले अब त केही गरिदिन्छ कि, कृषिमा परेको लागतहरु कम हुन्छ र कृषि व्यवसाय नाफामा जान्छ भन्ने आशा किसानमा सधैं जमिरहेको देखिन्छ । तर, त्यसको ठीक उल्टो भएको छ । नेपालमा कृषि व्यवसाय गर्नेहरुका लागि पति त्यतिकै समस्या छ । किसानहरु सधैं सरकार केही सहयोग पुऱ्याउछ कि भनेर आशामा रहनु पर्ने अवस्थाको सिर्जना भएको छ । देशमा कृषि घट्दै गएको अनुमान गरिएको छ । पशुपालन गर्ने क्षेत्र खुम्चिएको छ ।

जमीनको अभावमा पशुपालनमा कमी आउँदा देशको अर्थतन्त्रमा असर त पारेको छ वन क्षेत्र बढेपनि चरिचरन क्षेत्र खुम्चिदा पशुपालनको क्षेत्र पनि खुम्चिएको छ । जसले गर्दा दुग्धजन्य पदार्थबाट बनेको घिउ, छुर्पि,

दुग्ध सहकारी संघले भाद्र १८ गते सम्म दूधको भुक्तानी नदिए सम्बन्धित निकायहरु कार्यालयहरुमा धर्ना र घेराउ गर्ने यही गत ६ भाद्रमा नै पत्रकार सम्मेलन गरि देशभर सातै प्रदेशमा आन्दोलन गर्ने चेतावनी दिएको थियो ।

कृषि प्रधान देश भन्ने तर किसानलाई भने पटक पटक आन्दोलन गर्नु पर्ने वाध्यता पार्ने अन्याय भयो भनेर किसानहरु र कृषि क्षेत्रसँग सम्बद्ध व्यक्तिहरुले ज्यादै दुखेसो पोख्नु परेको अवस्था देखिन्छ ।

लामो समयदेखि डिडिसीले दूधको भुक्तानी नगरेको भन्दै अखिल नेपाल किसान महासंघको नेतृत्वमा दुग्ध उत्पादक किसानहरु आन्दोलित भएका हुन् । सरकारले समेत किसानहरुको भुक्तानी रोकिदिदा अरुले के गर्लान भन्ने प्रश्न समेत उठाउँदै अब त्यस्तो अवस्था आउन नदिन आग्रह गरेका थिए ।

आइतबार दिउँसो किसानहरुले डिडिसीको कार्यालयमा धर्ना दिन किसानहरु लैनचौर

वार्षिक प्रगति विवरण सार्वजनिक

काठमाडौं साउन २९, खाद्य तथा गुण नियन्त्रण विभागले गत आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को वार्षिक प्रगति विवरण सार्वजनिक गरेको छ।

आम उपभोक्ताको स्वास्थ्य र सुविधा कायम राख्न खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर ऐन,



२०८१ तथा खाद्य नियमावली, २०२७ को प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्दै खाद्य प्रविधिको विकास तथा खाद्यमा आधारित पोषणको सुधारका लागि विभिन्न प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम संचालन, खाद्य पदार्थको नियमन, खाद्य पदार्थको विश्लेषण परिक्षणका लागि विश्वसनीय प्रयोगशाला सेवा प्रदान गर्ने र स्वच्छ व्यापार तथा व्यवसायमा सहजीकरण गर्ने कार्य खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभाग तथा मातहतका कार्यालयहरुबाट हुँदै आएको छ।

खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभाग तथा मातहतका कार्यालयहरुबाट आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को चौथो त्रैमासिक एवं वार्षिक अर्थात् २०८१ श्रावण १ देखि २०८२ असार मसान्तसम्ममा सम्पन्न मुख्य मुख्य कार्यहरु र सोबाट हासिल प्रगति यस प्रकार रहेका छन्।

१. खाद्य उद्योग तथा बजार निरीक्षण अनुगमन र गुणस्तर नियमन :

-आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को वार्षिक अवधिमा ३,३९४ नमूनाहरु संकलन भएको थियो। संकलित नमूनाहरु मध्ये २,७३९ वटा नमूनाहरुको विश्लेषण परिक्षण भएकोमा खाद्यान्न/दलहनका ८९५ वटा, तेल तथा घ्यूजन्य पदार्थका ३५१ वटा, फल तथा सागपात जन्य पदार्थका ३४० वटा, मसलाका ३२० वटा, प्रशोधित पिउने पानीका १६७ वटा, गुलियो पदार्थ/कन्फेक्सनरीका १५५ वटा, चिया/कफीका १५३ वटा, दुध तथा दुग्ध पदार्थका १०८ वटा, नुनका ५९ वटा, मासु तथा मासुजन्य पदार्थका १०

वटा, दाना पदार्थका १८ वटा र अन्य खाद्य पदार्थका १६३ वटा नमूनाहरु रहेका थिए। उक्त विश्लेषण परीक्षण प्रतिवेदन अनुसार खाद्यान्न/दलहनका ६२ वटा, तेल तथा घ्यूजन्य पदार्थका ३८ वटा, प्रशोधित पिउने पानीका १७ वटा, मसलाका १६ वटा, दुध तथा दुग्ध पदार्थका १३ वटा, फल तथा सागपात जन्य पदार्थका ११ वटा, चिया/कफीका ४ वटा, गुलियो पदार्थ/कन्फेक्सनरीका ४ वटा, मासु तथा मासुजन्य पदार्थका १ वटा र अन्य खाद्य पदार्थका ७ गरी जम्मा १७३ वटा (६.३२%) नमूनाहरु प्रतिकूल पाईएको थियो।

-यस वार्षिक अवधिमा खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर ऐन, २०८१ अनुसार न्यूनस्तर तथा दूषित उत्पादन तथा विक्री वितरण गरेको कसूरमा जम्मा १८६ वटा खाद्य तथा दाना व्यवसायीलाई मुद्दा विभिन्न जिल्ला प्रशासन कार्यालय तथा जिल्ला अदालतमा मुद्दा दायर गरिएको थियो। दायर गरिएका १८६ मुद्दा मध्ये तेल तथा घ्यूजन्य पदार्थका ४८ वटा, खाद्यान्न/दलहनका ४६ वटा, प्रशोधित पिउने पानीका २३ वटा, गुलियो पदार्थ/कन्फेक्सनरीका १९ वटा, दुध तथा दुग्ध पदार्थका १० वटा, चिया/कफीका ६ वटा, मसलाका ५ वटा, फल तथा सागपात जन्य पदार्थका ४ वटा, दाना पदार्थका ७ वटा र अन्य खाद्य पदार्थका १८ वटा रहेका थिए। उक्त १८६ मुद्दा मध्ये ११२ वटा मुद्दा न्यून गुणस्तरका खाद्य पदार्थ, २९ वटा मुद्दा दूषितका खाद्य पदार्थ, २६ मुद्दा ऐन नियम निर्देशिका उलंघन सम्बन्धी र १९ वटा मुद्दा

लेवल सम्बन्धिका थिए। खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर ऐन, २०८१ बमोजिम दूषित खाद्य पदार्थका मुद्दा सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा र अन्य मुद्दा सम्बन्धित जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा दायर हुने व्यवस्था रहेको छ।

-आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को वार्षिक अवधिमा ३,९१३ वटा खाद्य स्वच्छता सर्भिलेन्सका नमूना संकलन गरिएको थियो। -आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को वार्षिक अवधिमा खाद्य / दाना उद्योग, होटल रेष्टुरेण्ट, राजमार्गका होटल अनुगमन तथा उजूरी उपर तत्काल सम्बोधन टोली (Rapid Response Team) मार्फत कारवाही लगायत जम्मा ११,०५९ पटक निरीक्षण अनुगमन गरिएको थियो।

-यस वार्षिक अवधिमा ८४८ वटा उद्योगको अनुमतिपत्र जारी, ३,९९५ वटा उद्योगको अनुमतिपत्र नवीकरण तथा १,४३२ वटा खाद्य उद्योगको स्थापना गर्न सिफारिश गरी जम्मा ५,४७५ वटा उद्योगको अनुमतिपत्र जारी नवीकरण तथा उद्योग दर्ता सिफारीको कार्य गरिएको छ।

२. मोबाइल खाद्य प्रयोगशाला भ्यानद्वारा निरीक्षण अनुगमन :

मिति २०८१/०६/१६ गते कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयका माननीय मन्त्री रामनाथ अधिकारी तथा मन्त्रालयका सचिव डा. गोविन्द प्रसाद शर्माबाट विभागको मोबाइल खाद्य प्रयोगशाला भ्यान अवलोकन भई मोबाइल खाद्य प्रयोगशाला भ्यान बजार अनुगमन तथा निरीक्षणका लागि पुनः

सञ्चालनमा आएको थियो। मोवाइल खाद्य प्रयोगशाला भ्यानहरु समेत सञ्चालन ल्याई विभागमा रहेका ४ वटा मोवाइल प्रयोगशाला भ्यान मध्ये २ वटा मोवाइल खाद्य प्रयोगशाला भ्यान एक वटा खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यालय, विराटनगर तथा एक वटा खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यालय, धनगढीमा हस्तान्तरण गरी सो क्षेत्रमा समेत स्थलगत निरीक्षण परिक्षण कार्य सुचारु गरी खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर नियमन कार्य थप प्रभावकारी बनाईएको छ। यस अवधिमा मोवाइल खाद्य प्रयोगशाला भ्यान सञ्चालन गरी खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभागले ४१ पटकमा १६४ व्यवसाय अनुगमन गरी ७२३ वटा नमूना विश्लेषण गरेको छ। यस्तै खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यालय, विराटनगरले १२ पटकमा ४६ व्यवसाय अनुगमन गरी २४ वटा नमूना विश्लेषण गरेको छ र खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यालय, धनगढीले १० पटकमा १०० व्यवसाय अनुगमन गरी ९७ वटा नमूना विश्लेषण गरेको छ। कैफियत देखिएका नमूना जफत, नष्ट तथा तत्काल सुधारका लागि निर्देशन दिइएको र कैफियत देखिएको व्यवसायी उपर मुद्दा दायरी गरिएको छ। साथै, खाद्य व्यवसायी तथा उपभोक्तालाई सचेत एवं जागरुक समेत गराईएको छ।

३. खाद्य प्रयोगशाला स्तरीकरण तथा विश्लेषण सेवा

क) खाद्य प्रयोगशाला स्तरीकरण तथा सुदृढीकरण :

विगतमा सन् २०२४ सम्म विभागको राष्ट्रिय खाद्य तथा दाना रिफरेन्स प्रयोगशाला (NFFRL) को एक्रिडिटेसन क्षेत्र भित्र कुल २८६ वटा खाद्य विश्लेषण प्यारामिटर मात्र रहेकोमा यस वर्ष सन् २०२५ (वि. सं. २०८२) मा विभागले सो मा ब्यापक विस्तार गरी ६७२ वटा केमिकल पारामिटर तथा १४२ वटा माइक्रोबायोलोजिकल पारामिटर गरी कुल ८१४ वटा परिक्षण प्यारामिटरको लागि NABL बाट एक्रिडिटेसन क्षेत्र विस्तार गरी ISO-IEC १७०२५: २०१७ एक्रिडिटेसन प्रमाणपत्र प्राप्त गर्न सफल भएको छ। यसै गरी हालै विभागले ५३८ वटा केमिकल तथा १४२ वटा माइक्रोबायोलोजिकल गरी ६८० वटा प्यारामिटरको लागि FSSAI/NABL बाट एक्रिडिटेसन प्रयोगशाला मुल्याङ्कन (Inte-

grated Laboratory Assessment) भई FSSAI र NABL बाट मान्यता स्वरुप एक्रिडिटेसन प्रमाणपत्र (Integrated Accreditation Certificate) प्राप्त गरेको छ।

यसै वर्ष २०८२ मा विभागको राष्ट्रिय खाद्य तथा दाना रिफरेन्स प्रयोगशालामा परीक्षण हुने खाद्य तथा दाना पदार्थको २२ वटा खाद्य तथा दाना पदार्थ समूहहरु (Food Groups) का विभिन्न खाद्य तथा दाना पदार्थको प्रयोगशालामा परीक्षण गरिने सबै प्रकारका केमिकल तथा माइक्रोबायोलोजिकल परिक्षण प्यारामिटरहरुको लागि NABL बाट एक्रिडिटेसन प्रमाणपत्र प्राप्त गरेको छ। एक्रिडिटेसन क्षेत्र विस्तार भएका २२ प्रकारका खाद्य समूहहरु यस प्रकार रहेका छन् : Milk And Dairy Products, Edible Fats and oils, Vegetable And Vegetable Products, Fruit And Fruit Product, Herbs, Spices and Condiment Edible Salts, Honey And Honey Products, Sugar And Sugar Products, Cereals, Pulses Cereals Products, Bakery And Confectionary Products, Infant Foods, Tea And Tea Products, Coffee and Cocoa Products, Meat And Meat Products, Alcoholic beverage, Nonalcoholic beverage, Others -Gelatin and other gums e.g bubble gum, chewing gum, Water, Nuts and nut products, Fruits and vegetables, Dietary Supplement, Nutraceuticals & Functional Foods, & Animal foods and feeds त्यसै गरी विभागमा परीक्षण हुने सबै प्रकारका खाद्य पदार्थहरुको केमिकल तथा माइक्रोबायोलोजिकल परिक्षण प्यारामिटरहरुको लागि FSSAI/NABL बाट एक्रिडिटेसन प्रयोगशाला मुल्याङ्कन (Integrated Laboratory Assessment) प्राप्त गरी FSSAI बाट समेत एक्रिडिटेसनको क्षेत्र विस्तार भएको छ। राष्ट्रिय खाद्य तथा दाना रिफरेन्स प्रयोगशालाले फुड एडिडिभि तथा कन्टामिनेण्ट्स परीक्षण तर्फ १२३ वटा जीवनाशक विषादी अवशेषका प्यारामिटर,

११ वटा खाद्य रंगका प्यारामिटर, ३ वटा कृत्रिम गुलियो पदार्थ (Artificial Sweeteners) का प्यारामिटर, ६ वटा खाद्य परिरक्षी (Food Preservatives) का प्यारामिटर, ४ प्रकारका भिटामिनका प्यारामिटर, १९ वटा मेटल्स (Minerals and Heavy Metals) का प्यारामिटर, ८ वटा अफ्लाटक्सिनका प्यारामिटर लगायतका विभिन्न प्यारामिटर एक्रिडिटेसन क्षेत्र विस्तारमा अद्यावधिक भएको व्यहोरा जानकारी गराईन्छ।

यसका साथै विभाग अन्तर्गतका खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यालय, विराटनगरको खाद्य प्रयोगशाला पनि सन् २०२३ देखि विभिन्न ७ वटा खाद्य पदार्थको २३ वटा केमिकल प्यारामिटरमा अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त हुने गरी NABL बाट एक्रिडिटेसन भएकोमा यस वर्ष सन् २०२५ मा सो एक्रिडिटेसनमा निरन्तरता तथा प्रत्यायन क्षेत्र विस्तार गर्दै विभिन्न ९ प्रकारका खाद्य पदार्थको ४६ वटा प्यारामिटरमा एक्रिडिटेसन क्षेत्र विस्तारका लागि परीक्षणको कार्य सम्पन्न भएको छ।

यस अवधिमा खाद्य पदार्थमा औद्योगिक ट्रान्स फ्याट परिक्षणका लागि प्रयोगशालाको विश्लेषण क्षमता विस्तार गरि परिक्षण शुरुवात गरिएको छ। यसै गरी विभागले पशुजन्य खाद्य पदार्थमा ए एम आर तथा ए एस टी परिक्षण समेत शुरु गरी सकेको छ। साथै खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यालय, नेपालगन्जको माइक्रोबायोलोजी प्रयोगशाला सुदृढीकरण गरी सुक्ष्म जीवाणु परिक्षण कार्य सुरु भएको छ।

ख) प्रयोगशाला विश्लेषण सेवा :

आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को वार्षिक अवधिमा विभागको राष्ट्रिय खाद्य तथा दाना रिफरेन्स प्रयोगशाला तथा खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यालयका खाद्य प्रयोगशालाहरुबाट ऐन नियम कार्यान्वयनका क्रममा संकलित नमूना, खाद्य उद्योग अनुमतिपत्रका लागि संकलित नमूना लगायत सेवाग्राहीबाट अनुरोध भई आएका नमूना तथा आयात निर्यात नियमन समेत गरी ७९,२३५ वटा नमूनाहरुको प्रयोगशाला जाँच परिक्षण गरिएको थियो। यस अवधिमा आयात नियमनको क्रममा खाद्य आयात निर्यात गुणस्तर प्रमाणीकरण कार्यालयले जम्मा ४१ वटा नमूना प्रतिकूल रहेकोले आयातमा रोक लगाइएको थियो।

ग) आयातित तरकारी तथा फलफूलमा जीवनाशक विषादीको द्रुत परिक्षण (

RBPR)

नेपालमा आयात हुने ताजा तरकारी तथा फलफूलको नमूना १२ वटा खाद्य आयात निर्यात गुणस्तर प्रमाणीकरण कार्यालयहरू र ८ वटा खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यालयहरूबाट यस आर्थिक वर्ष २०८१/८२ मा ६५,८७१ वटा नमूनाको RBPR विधिबाट जीवनाशक विषादी अवशेष परीक्षण गर्दा २१ वटा नमूना प्रतिकूल पाइएको छ। प्रतिकूल पाईएका तरकारी तथा फलफूलमा आलु, आँप, सुन्तला, कागती, खर्बुजा, मेवा, कटहर, बेसर, गोलभेडा, बदाम, अनार, प्याज, अमला, केरा र फर्सिका नमूना रहेका थिए ।

४. खाद्य पदार्थ आयात नियमन :

-खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर ऐन, २०८१ को प्रावधान अनुरूप खाद्य पदार्थ पैठारी गर्नु अघि अनिवार्य रूपमा स्वीकृति लिनुपर्ने व्यवस्था गरिए बमोजिम आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को वार्षिक अवधिमा जम्मा २०,४३७ वटा खाद्य पदार्थको कन्साइन्मेन्टलाई पैठारीको लागि स्वीकृति पत्र दिएको थियो। यस अवधिमा आवश्यक कागजात पूरा नभएका ENO Powder, Spices, Crude Oil, Bakery Shortening, Sesame Oil, Vitamin Premix, Rice, Noodles, Liquid Glucose लगायतका विविध खाद्य पदार्थ गरी जम्मा २३० वटा कन्साइन्मेन्टको अनुमति अस्वीकृत गरिएको थियो । खाद्य पदार्थको पैठारी गर्नु अघि स्वीकृति पत्र दिने कार्य नेपाल राष्ट्रिय एकद्वार प्रणाली (Nepal National Single Window) बाट अनलाइन मार्फत भैरहेको छ ।

-आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को वार्षिक अवधिमा ६६७ वटा आहारपूरक खाद्य पदार्थको उत्पादन दर्ता र १,४१७ आहारपूरक खाद्य पदार्थको दर्ता नविकरण गरी जम्मा २,०८४ वटा आहारपूरक खाद्य पदार्थको नियमन गरिएको थियो ।

-यस आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को वार्षिक अवधिमा १२ वटा विभिन्न नाकामा रहेका खाद्य आयात निर्यात गुणस्तर प्रमाणीकरण कार्यालयहरूमा ५२,९९२ वटा प्राप्त भई सोको जाँच विश्लेषण गरी नियमन गरिएकोमा फुड सप्लिमेन्ट, चामल, मासको दाल, भटमास, राजमा दाल, चना दाल, मुंग दाल, दाल मोठ, मसुरोको दाल, फ्लेभोर ड्रिड्स, रोज वाटर, नर्माकिन लगायतका गरी ४१ वटा नमूना प्रतिकूल पाइएकोले आयात गर्न नमिल्ने भनी सम्बन्धित भन्सार

कार्यालयलाई पत्राचार गरेको थियो ।

५. खाद्य पदार्थ निर्यात सहजीकरण :

४ अप्रिल, २०२५ मा भारत को FSSAI बाट विभिन्न ९ किसिमका निर्यातजन्य खाद्य पदार्थको हकमा विभागको राष्ट्रिय खाद्य तथा दाना रिफरेन्स प्रयोगशालाको परिक्षण प्रतिवेदन (COA) लाई भारतको Food Safety and Standards Authority of India - FSSAI को Order बमोजिम मान्यता प्राप्त भएको छ। विभागमा निर्यात प्रयोजनका लागि प्राप्त नमूनालाई LIMS प्रणालीको माध्यमबाट छिटो विश्लेषण नतिजा प्राप्त हुने गरी प्रयोगशालामा व्यवस्था मिलाइएको र यस आ. व. देखी विभागबाट निर्यात प्रवर्द्धनका लागि Food safety and quality export certificate ÷ health certificate, Fit for human consumption certificate र Feed Quality Certificate जारी गर्न सुरुवात गरिएको छ ।

निर्यातका लागि Certificate या analysis सम्बन्धि विवरण:

-खाद्य पदार्थ निर्यात प्रयोजनका लागि प्राप्त नमूना संख्या: ८९८ थान

-नमूना: छुर्पी, फलफूलको पेय, दालचिनी, अलैची लगायतका मसलाजन्य पदार्थ, Dried fish, तयारी चाउचाउ, चिया, कफी, घ्यू, मह, दाल, कन्फेक्सनरी, हाजमोला, Molasses आदि

-निर्यात भएको देश: America, Japan India, Bangladesh, UAE, UK, HK, Austria, Australia, Taiwan, Cyprus आदि

६. विभाग तथा मातहत कार्यालयबाट भएको अनुगमन निरीक्षण तथा कारवाही :

यस आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को वार्षिक अवधिमा विभाग लगायत मातहतका कार्यालयबाट निरीक्षणका क्रममा उपभोग्य मिति समाप्त भएका, पूर्ण लेबल विवरण नभएका र खाद्य अनुमतिपत्र नलिएका रु. २,३१,५१,२८५ बराबरको खाद्य पदार्थ जफत तथा नष्ट गरिएको थियो । जफत नष्ट गरीएका खाद्य पदार्थमा म्याद गुज्रिएका, लेबल नगरिएका, न्यूनस्तरका तथा दूषित खाद्य पदार्थमा मसला, खाद्यन्न, वियर, दालमोट, चिप्स, मिट मसला, चिजवल्स, मैदा, सुजी, जुस, दालमोट, अचार हल्का पेय पदार्थ, तेल, बेसार लगायतका खाद्य

पदार्थ रहेका थिए।

७. खाद्य स्तर निर्धारण :

खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर ऐन, २०८१ प्रावधान बमोजिम गठित खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर सिफारिस समितिको प्रथम बैठक श्री कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयका सचिवको अध्यक्षतामा मिति २०८१/०५/३० गते बसेको थियो । यस आर्थिक वर्षमा समितिको बैठक जम्मा ४ पटक बसेको थियो । त्यस्तै खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर मापदण्डको मस्यौदा तयारी प्रावधिक उपसमिति बैठक ६३ पटक बसेको थियो । रोल्ड ओट्स, मस्यौरा, छुर्पी तथा सोया बरीको स्वीकृत मापदण्डलाई नेपाल राजपत्रमा प्रकाशन गर्न कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयमा अनुरोध गरी प्रकाशनको प्रक्रियामा रहेको छ ।

८. काठमाडौं महानगरपालिका लगायत स्थानीय तहसंगको सहकार्य :

मिति २०८१/१२/०४ गते विभाग र काठमाडौं महानगरपालिका बीच का.म.न.पा. भित्र खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर नियमनका लागि निरीक्षण अनुगमन सम्बन्धमा सहकार्यको लागि सहमति भएको र सो सहमति पश्चात् संयुक्त रूपमा मोबाइल ल्याब भ्यान परिचालन गरी अनुगमन निरीक्षण कार्य थप प्रभावकारी भएको छ। यसै गरी विभागले अन्य स्थानीय तहहरूसंग समेत समन्वय गरी खाद्य बजार, होटल, रेस्टुरेन्टको अनुगमन निरीक्षण कार्यहरू गरिएको छ ।

९. होटल लोगो स्तरीकरण :

यस आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को वार्षिक अवधिमा ३५ पटकमा २१४ वटा होटल रेस्टुरेन्टको स्तरीकरण गरी लोगो वितरण गरिएको थियो । स्तरीकरण कार्यक्रम अन्तर्गत ४१ वटा अति उत्तम, ५९ वटा उत्तम, ६१ वटा सतोषजनक, ३१ वटा सामान्य समूहमा होटल रेस्टुरेन्ट स्तरीकरण भएका र २२ वटा स्तरीकरणमा नपरेका थिए ।

१०. खाद्य प्रविधि विकास तथा पोषण र सचेतना कार्यक्रम :

विभाग तथा मातहतका कार्यालयबाट १५ पटक खाद्य प्रशोधन सम्बन्धि तालिम संचालन गरिएको थियो । खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर सम्बन्धि सचेतनामूलक कार्यक्रम १०४ पटक सम्पन्न गरिएको, होमस्टे/होटल रेस्टुरेन्ट/क्यान्टिन संचालकहरूलाई खाद्य स्वच्छता सम्बन्धि तालिम ३४ पटक सम्पन्न

गरिएको र खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर सम्बन्धी सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया ९० पटक सम्पन्न गरिएको थियो। यस वार्षिक अवधिमा पौष्टिक तत्व स्तरोन्नती गरेको चामल तथा अन्नमा आधारिक पूरक बाल आहारको पौष्टिक तत्वको अध्ययन, स्तर निर्धारण सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान (परम्परागत तथा स्थानीय खाद्य पदार्थ), खाद्य उद्योग/व्यवसायीको समस्या समाधानार्थ प्रविधि अध्ययन तथा परामर्श, व्यवसायमूलक कृषि उत्पादन टिमूरमा प्रशोधन प्रविधिमा आधारित प्रविधि विकास प्याकेज, जाती विशेष खाद्य परिकारको प्रोफाइल तयार (मिथिला तथा मैथली खाना) तथा सरल प्रशोधन विधि/पोषण जानकारी लिफलेट र खाद्य तथा पोषण सम्बन्धी पुस्तक प्रकाशन कार्यहरु गरिएको थियो।

११.अन्य उपलब्धि:

-खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर ऐन, २०८१ को व्यवस्था बमोजिम नेपाल राजपत्रमा २३ जना सार्वजनिक खाद्य विश्लेषक तोकिएको,

-पौष्टिक तत्व स्तरोन्नति गरिएको चामल (उत्पादन तथा विक्री वितरण) सम्बन्धि संहिता., GLP Guideline तथा प्रयोगशाला सूचीकरण सम्बन्धि कडए, निर्यातजन्य छुर्पिको गुणस्तर सुनिश्चितताका लागि असल उत्पादन अभ्यास तथा कडए सम्बन्धि संहिता तयार गरिएको,

- "LIMS" Digital Service System लाई पुर्णरूपमा संचालनमा ल्याइ विभागको प्रयोगशाला सेवा प्रवाह गरिएको,

-"NeFFILSÆ" Digital Service System मार्फत खाद्य अनुमति पत्र सेवा प्रवाहलाई सरलिकृत गर्न आवश्यक तयारी सम्पन्न,

-गौतम बुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल, भैरहवा र पोखरा अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलमा आयात निर्यात गुणस्तर प्रमाणीकरण कार्यका लागि सो स्थानमा कार्यालय स्थापना भएको,

अन्त्यमा, खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर सम्बन्धी विभिन्न समाचार सामाग्री महत्वका साथ प्रकाशन तथा प्रसारण गरी आम उपभोक्ताहरुलाई सुसूचित गर्न पत्रकार मित्रहरुले पुर्याउनु भएको योगदानको उच्च कदर गर्दै आगामी दिनमा पनि आम उपभोक्ता वर्गमा जनचेतना जगाउने कार्यमा सहयोग प्राप्त हुने विभागले आशा एवम् विश्वास लिएको छ।

अब नेपालमा एन्टीबायोटिक रहित अण्डा उत्पादन गर्ने



चितवन, भदौ १६, कुखुरा पालन व्यवसायीहरुले कुखुराको दानामा समेत एन्टिबायोटिक मिसाएर खुवाउने गरेको व्यापक जनगुनासो पछि सरकारले त्यसको नियमन गरेको छ।

पछिल्ला वर्षहरुमा नेपालमा उत्पादन हुने अण्डा एन्टीबायोटिकरहित हुने गरेको छ। सरकारले कुखुरामा एन्टीबायोटिक प्रयोग गर्न रोक लगाएपछि अन्य विधिबाट रोग नियन्त्रण गरेर अण्डा उत्पादन गरिएको हो। कृषि तथा वन विज्ञान विश्वविद्यालय रामपुरका उप-प्राध्यापक डा.अनन्त दाहालले नेपालका अधिकांश पोल्ट्री फार्महरुमा एन्टीबायोटिक प्रयोग गर्न छाडिएको बताए। आफूले अतिरिक्त समयमा परामर्श एवं पोषण हेर्दै आएको नवलपरासीको दाउन्ने एगो फार्ममा एन्टीबायोटिक पूर्णरूपमा निषेध गरिएको उनले बताए। उनले भने "सरकारले एन्टीबायोटिक प्रयोगमा रोक लगाएसँगै यो फर्ममा हामीले पूर्णरूपमा बन्देज गरेका छौं।"

देशका अन्य फार्महरुमा पोषण हेर्ने चिकित्सकले ती फर्ममा एन्टीबायोटिक प्रयोग नगरेकाले अधिकांश फार्मबाट उत्पादन भएका अण्डा एन्टीबायोटिकरहित भएको उनको भनाइ छ। यसअघि दाना र पानीमा एन्टीबायोटिक प्रयोग गरिन्थ्यो। जसलाई एन्टीबायोटिक ग्रोथ प्रमोटर (एजीपि) भनिन्थ्यो। यो रोक लगाएसँगै आफूहरुले कुखुरालाई खोप प्रयोग गर्ने गरेको उनले बताए।

दानामा जडिबुटीजन्य (हर्बल) खुराकहरु खुवाउने गरेको उनी बताउँछन्। पहिले सामान्य किसिमका ब्याक्टेरियल रोगहरु देखापर्दा एन्टीबायोटिक प्रयोग हुन्थ्यो। एन्टीबायोटिक प्रयोग गरेर उत्पादन भएको अण्डामा केही हिस्सा मानिससम्म पुग्ने उनी

बताउँछन्। "कुखुरालाई एन्टीबायोटिक प्रयोग गरेर पारेको अण्डामा रहलपहल एन्टीबायोटिक आउथ्यो, जसले मानव स्वास्थ्यमा असर गर्थ्यो।"

कुखुरामा अहिले प्रयोग भएको भ्याक्सिनले मानव स्वास्थ्यका लागि असर नगर्ने उनी बताउँछन्। "यसले रोग प्रतिरोधात्मक क्षमता वृद्धि गर्ने र

कुखुराको स्वास्थ्य राम्रो बनाउन मद्दत गर्दछ। जुन रोगको विरुद्धमा भ्याक्सिन दिइएको हुन्छ, यसले सो रोग नियन्त्रणमा आउँछ र असर अण्डासम्म पुग्दैन", उनले भने।

नियन्त्रणमा नै नआउने कुनै कुनै रोगको प्रयोगशालामा परीक्षण गरेर कुन प्रकारको ब्याक्टेरिया हो पत्ता लगाई त्यसलाई नियन्त्रण गर्न सीमित मात्रामा संवेदनशील खालको एन्टीबायोटिक पानीको माध्यमबाट प्रयोग गर्ने गरेको उनले बताए।

नेपाल लेयर्स कुखुरा पालक संघका केन्द्रीय अध्यक्ष विनोद पोखरेलले सड्ढाभित्रका फार्महरुमा एन्टीबायोटिकको प्रयोग नभएको बताए। सरकारका नीति निर्देशन अनुसार गुणस्तरीय अण्डा उत्पादनमा आफूहरु लागेको उनी बताउँछन्। उनले भने, "हाम्रा फार्म हेर्ने चिकित्सकहरुले मानव स्वास्थ्य असर नहुने गरी भ्याक्सिन र हर्बलहरुको प्रयोग गर्नुहुन्छ।" जोखिम र खर्च बढे पनि मानव स्वास्थ्यलाई ख्याल गर्दै एन्टीबायोटिकरहित अण्डा उत्पादनमा जोड दिइएको उनको भनाइ छ।

नेपाल अण्डा उत्पादक संघका केन्द्रीय पूर्वअध्यक्ष त्रिलोचन कँडेलले कुखुराको रोग प्रतिरोधी क्षमता बढाउन वैकल्पिक उपायहरु अवलम्बन गरिएको बताए। नेपालमा उत्पादन भएको अण्डा एन्टीबायोटिकरहित भएको भन्दै उनले सीमा क्षेत्रमा बाहिरबाट छिरेका अण्डाको गुणस्तर भने भन्न नसकिने बताए।

फिजिसियन डा.भोजराज अधिकारी कुखुरामा भएका रोगहरु अण्डामा नहुने बताउँछन्। एन्टीबायोटिक प्रयोग नहुँदा अण्डा थप स्वस्थकर बन्ने उनले बताए। मानव स्वास्थ्यका लागि अण्डा उपयोगी भएको उनको भनाइ छ।

नित्यराज राउत पेपिनो मेलोन उत्पादनमा सक्रिय, के हो पेपिनो मेलोन ?



-नित्यराज राउत

परिचय :

पेपिनो मेलोन सदावहार (स्वालानम) परिवारको बुट्यान हो । यो दक्षिण अमेरिकाबाट संसारका विभिन्न भागमा फैलिएको मानिन्छ, पेपिनो प्राकृतिक रूपमा जङ्गलमा पाइदैन, तर व्यवसायिक रूपमा पेरु, चिली, न्युजिल्याण्ड, दक्षिण अष्ट्रेलियामा खेती गरिन्छ । काँचोमा तरकारी खान मिल्ने रोपे पछि पलफुलको रूपमा प्रयोग गरिने यो फल मिठो वास्नादार हनिड्यु र क्युकम्बरसँग मिल्दोजुल्दो स्वाद छ ।

पेपिनो मेलोन एक सदावहार र बहुवर्षिया बुट्यान हो । गोलभेडा, भण्टा र आलु सरिनै यो पनि क्यबिलग परिवारमा पर्दछ । यसको फल सुगन्धित ठिक्क गुलियो, तिर्खा मेटाउने खालको र त्रिप्तीदायी हुन्छ ।

पेपिनो मेलोन प्राकृतिक रूपमा ३ फिट देखि ३ मिटरसम्म अग्लो हुन्छ । आलु, गोलभेडा र भण्टा जातिको पेपिनो मेलोन पनि बोट भएकाले यसको स्याहार सुसार लगाउने तरिका पनि मिल्दो जुल्दो छ ।

पेपिनो मेलोनको उपयोग तथा विशेषताहरू :

पेपिनो मेलोन फल बोक्रा देखि भित्र बिँयासम्म खान मिल्ने स्वास्थ्यवर्द्धक फल हो ।

न्युन क्यालोरी भएकाले तौल घटाउने प्रयोग गर्न सकिने,

प्रसस्त फाइबर युक्त भएकाले पाचन क्रियालाई मद्दत,

शुन्य कोलेस्ट्रॉल भएकाले उच्च रक्तचाप विरामीले फलको रूपमा खान सकिने,

सोडियमको मात्रा शुन्य भएको उच्च रक्तचापको विरामीले तथा किडनीको विरामीले प्रयोग गर्न सकिने,

चिनी र कार्बोहाइड्रेटको मात्रा न्युन रहेकाले मधुमेहको विरामले प्रयोग सकिने ।

प्राकृतिक वासस्थान :

प्राकृतिक रूपमा जंगलनमा नपाइएता पनि करिब ३००० वर्ष पहिलेको देखिनै यो बुट्यान आन्डीयना तटवर्ती सीमाहरू कोलम्बिया, पेरु र चिली जस्ता देशहरूमा मुख्य बालीको रूपमा लगाउने गरेको पाइएको छ । केही समय यता यसको व्यापक रूपमा खेती न्युजिल्याण्ड, चिली र दक्षिण अष्ट्रेलियामा रोपिने गरिन्छ, समुद्री सतह देखि ३००० मीटर (१००० फिट) सम्म खेति गर्न सकिन्छ ।

खेती प्रविधि :

यो पेपिनो मेलोन समुद्री सतह देखि तीनहजार मिटर (१००० फिट) सम्म गर्न सकिन्छ । यद्यपि यो विरुवा गर्मी तुसारो नपर्ने ठाउँहरूमा यसको राम्रो विकास हुन सक्छ ।

माटो :

तथस्तता माटोमा ६.५ देखि ७.५ सम्मको पी.एच, मान भएको, पानी नजम्ने तथा निकासको राम्रो प्रबन्ध भएको बलौटे

चिम्ट्याइलो माटोमा यो खेती राम्रो हुन्छ । माटोमा नुनिलोपन यस बोटले सहन सक्दैन गर्मी ठाउँहरूमा टप सोयल देखि सब सोयल ४० देखि ५० प्रतिशत सम्म सदा पानी चिस्यान चाहिन्छ ।

हावापानी :

यसको बोटलाई (२.५ से (२७ वा २८ डिग्री सम्मको तापक्रम सहन सकेता पनि २० डिग्री से. देखि ३७

पेपिनो मेलोनमा पाइने जैविक तत्वहरू

Calories	80	Sodium	0 mg
Total Fat	0 g	Potassium	0 mg
Saturated	0 g	Total Carbs	22 g
Polyunsaturated	0 g	Dietary Fiber	5 g
Monounsaturated	0 g	Sugars	0 g
Trans	0 g	Protein	0 g
cholesterol	0 g		
Vitamin A	0%	Calcium	0%
Vitamin C	0%	Iron	0%

डिग्री से सम्ममा यसले राम्रो फल दिन सक्छ । (२.५) डिग्री सेन्टिग्रेड सम्मको चिस्थान सहन सक्ने ।

जमिन तयारी तथा मल :

पेपिनो मेलोनको लागि ३० देखि ३५ सेमी गहिरो जोताई (२-३ पटक खनजोत गरी राम्ररी डल्ला फोरेर प्राङ्गारिक मल हाली जमिन तयार गर्नु पर्दछ, पानी नजम्ने गरी निकासको राम्रो व्यवस्था गर्नु पर्दछ, एक रोपनी जग्गाको लागि गोबर अथवा कम्पोष्ट मल १५०-२०० किलो हाल्नु पर्दछ ।

विरुवा रोपाई :

एक रोपनी जग्गाको लागि ५०० देखि ६०० बोट चाहिन्छ । २ देखि ३ महिनामा केही अग्लो भएपछि बाँसको भाटा राखी थाँक्रा हाल्दा फल ठूला, राम्रो र असल भै उत्पादन बढ्छ । प्लाष्टिक घर (टनेला) भित्र २ मिटरसम्म अग्लो हुन सक्छ ।

गोडमेल तथा सिँचाई :

आवश्यकता अनुसार हल्का गोडमेल गरी भारपात नियन्त्रण गर्नु पर्दछ । पराल खर वा प्लाष्टिक छोपी दिने गरे भार कम आई उत्पादन बढाउन गर्दछ । साथै माटोमा चिस्थान पनि बढी रहिरहन्छ । साधारणतया

माटोको अवस्था र मौसम हेरी ७ देखि १२ दिनको फरकमा सिँचाई दिनु पर्दछ ।

बाली उत्पादन तथा संकलन :

पेपिनो मेलोन ३ महिनामै तयार हुने बाली हो । परिपक्व पाकेको फल पहुँलो रहनुका साथै सुन्तला रङ्ग हुन्छ । फल टिप्न तयार हुन्छ । यसरी पाकेको फल ३ देखि ४ हप्ता ३८ डिग्री सेन्टिग्रेड तापक्रम र त्यही अनुसारको आद्रतामा भण्डारण गर्न सकिन्छ ।

खेती विकास सम्भावना तथा बजार :

दक्षिण अमेरिका, यूरोप तथा अन्या मुलुकको सफलतापूर्वक व्यवसायिक खेतीको रूपमा सञ्चालन भइरहेको छ । यस फल पोषक तथा स्वास्थ्यवर्द्धक फल भएकोले यसको माग संसार भरी फैलिदै गइरहेको छ । आकर्षक फल साथै लामो समयसम्म भण्डारण क्षमता भएकाले पनि कृषकहरू माझ यो खेती माग बढ्दो छ । यो फल घरघरमा गमलामा रोपेर राम्ररी मलजल गरेर फलाउने सकिन्छ । चिनी खानु नहुने, धेरै कोलेस्ट्रॉल खान नहुने उच्च रक्तचापको विरामी तथा मधुमेहका विरामीले पनि प्रयोग गर्न सक्ने भएकाले शहरी बजारमा यसको माग बढ्दो छ ।

रोगहरू :

गोलभेडामा लाग्ने रोगहरू र किराहरू यस विरुवामा लाग्ने गर्छ पछ्यौटे डडुवा, थोप्ले डडुवा, जरा सड्ने रोग, कागो रोग, पात दोबिन्ने भाइरस रोगहरू र ओइलाउने आदि मुख्य रोगहरू लाग्ने गर्दछ ।

कीराहरू :

पात र डाँठबाट रस चुस्ने किराहरू जस्तै लाही कीरा, कपासका फडके, मिलिबग, तथा सेतो भिडाहरू पर्दछन् ।

यसमा गोलभेडा, भण्टा र आलु सरिनै विटलस, सेतो पुतली र राता कमिलाले दुःख दिन्छ ।

प्रति के.जी. प्रचलित मुल्य : नेपालमा यस फलको भरखरै अनुसन्धान भएकाले यसको मूल्य अझै एकीन हुन सकेको छैन ।

घनश्याम अधिकारी (बैरागी जेठा)

सिन्धुपाल्चोक बाह्रविशे घर भई हाल ललितपुर भैसेपाटीमा ५ रोपनी जमिनमा पेपिनो मेलोनको खेती गरिरहनु भएका नित्यराज राउतसँग गरेको कुराकानीको संक्षिप्त अंश : कति वर्षदेखि पेपिनो मेलोनको खेतीमा आवद्ध हुनु हुन्छ भन्ने कुराकानी गर्दा आफूले २०६९ साल जेठमा काठमाडौंको हाल चन्द्रागिरी नगरपालिकास्थित सतुङ्गल, विष्णुदेवी मन्दिर नजिकै पेपिनो मेलोनको खेती यसै कृषि जर्नल मासिकका सम्पादक धनबहादुर मगरसँगै मिलेर काम गरेका थियौं । विचमा आफ्नै घरायसी काममा व्यस्त हुनु परेकोले छोड्नु पर्‍यो । यतिका वर्ष वितेछ । हाल यसको खेती कसैले प्रवर्द्धन नगरेको देख्दा मलाई लाग्यो अब मैले यतिका राम्रो खेती प्रविधिको विस्तार गर्नु पर्छ भनेर लाग्यो । र व्यवसायिक खेतीको रूपमा गर्न यसको विस्तार गर्नु पर्छ भनेर आएको छ ।

किन फेरि पेपिनो मेलोन खेतीमा फर्कनु भयो भन्ने प्रश्नमा, हामीले यो फलको सम्भावना देखेर नै परिक्षणको रूपमा व्यवसायिक खेतीको सम्भावना छ भनेर अनुमान गरेका थियौं । तर आफ्नै घरायसी कामको कारण घरतिरै बस्नु परेको कारण सम्भव हुन सकेन । विचमा छोड्नु पर्‍यो । फेरि धनबहादुर मगरसँग भेटभयो । कुराकानी हुँदा पेपिनो मेलोन खेती विस्तार हुन नसकेको बताए । मलाई लाग्यो १० वर्षको अवधिमा यो खेती प्रविधिको विस्तार व्यापक भइसक्यो होलानी भनेर सोचेको थिएँ तर भएको रहेन छ ।

मैले सोचे यतिको सम्भावना भएको खेती प्रविधि किन नगर्ने अब विस्तार गर्नेतिर लाग्नु पर्छ भनेर ललितपुरको भैसेपाटीमा ५ रोपनी जमीनमा पेपिनो मेलोन खेती गरिरहेको छु ।

मलाई लाग्छ यो खेतीको विस्तार राज्यस्तरबाट नै प्रवर्द्धन गर्ने कार्यक्रम राख्नु पर्छ तत्कालीन कृषि मन्त्री रामनाथ अधिकारीलाई यो खेतीको विषयमा जानकारी गराएको थियो र उहाँले पनि यो खेतीको विस्तारको लागि सहयोग गर्नु भनेर वचन दिनुभएको थियो । तर, दुर्भाग्यवस उहाँको सरकार जेनजी आन्दोलनको कारण गयो ।

अरु फलफूल र यो फलमा के भिन्नता छ भन्ने प्रश्नमा, अरु फलफूलहरू जसरी धेरैसमयसम्म कुर्नु पर्दैन । पेपिनो मेलोन फलफूल प्रजातिको भएपनि रोपन गरेको छोटो अवधिमा नै यसको फल लिन सकिन्छ । यसको व्यवसायिक खेती गर्नेले छोटै अवधिमा आर्थिक रूपमा लाभ लिन सकिन्छ ।

तपाईं पेपिनो मेलोन खेतीमा किन फर्कनु भयो भन्ने प्रश्नमा राउतले भन्नुभयो । पहिले आफूले हुर्काएको बढाएको फल, माया लागेर आयो । पेपिनो मेलोनको विषयमा अरु किसानहरूलाई पनि ज्ञान बाँड्न सकिएमा आर्थिक रूपमा उनीहरूको जीवनस्तरमा सुधार आउन सक्छ ।

हाम्रो देशमा पेपिनो मेलोनको सम्भावना ज्यादै छ ।

१० वर्ष अघि सिकेको ज्ञान विर्सनु भएको रहेन छ नि भन्ने प्रश्नमा कहाँ विर्सने आफूले प्राप्त गरेको ज्ञान :

अब यो प्रविधि र ज्ञान सबैलाई बाँड्ने हो, राउत भन्नु हुन्छ ।

केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघले गर्‍यो आन्दोलनको घोषणा

काठमाडौं भाद्र ६, केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघले, संघको कार्यालयमा पत्रकार सम्मेलन गरि लामो समयदेखि बाँकी रहेको भुक्तानी दूध किसानहरूलाई उपलब्ध गराउन आग्रह गरेको छ।

उक्त कुरा संघको भाद्र ४ गते बसेको केन्द्रीय समितिको बैठकले निर्णय गरेको हो।

संघले समयमा भुक्तानी नपाएका कारण देशभर दूध किसानहरू संघर्षमा उत्रनु परेको बताउँदै आन्दोलन घोषणा गरेको हो। संघले भनेको छ, वाध्यात्मक परिस्थिति भएको भन्दै उक्त निर्णय गर्नु परेको अध्यक्ष अम्बरबहादुर कुँवरले बताउनु भयो।

सबै निकायहरूमा भाद्र १९ गते देखि आन्दोलनको मिति तय गरेको छ। राज्यले किसानलाई नचिनेको बताउँदै किसानले उत्पादन गरेको वस्तु राज्यले जिम्मा लिनु पर्ने पनि बताउनु भयो।

सरकार लगायत उद्योगीहरूले पनि विगतमा भएको सम्झौता कार्यन्वयन गर्नु पर्ने कुरामा जोड दिँदै ११ बुँदे माग राखेर आन्दोलन गर्न लागेको बताए।

सरकारले पनि समयमा भुक्तानी नदिने र उद्योगीहरूको पनि विभिन्न वहाना बनाएर भुक्तानी दिन आलताल गरेको बताए। भारतमा समेत भुक्तानीको समस्या आएकोले सरकारले नै मद्दर डेरी स्थापना गरि किसानको दूध संकलन गरि बिक्री गर्ने गरेको बताउँदै। नेपाल सरकारको दुग्ध विकास संस्थानका कर्मचारीले पनि हाम्रो संस्था हो भनेर संस्थानलाई जोगाउने काम गर्नु पर्ने बताए।

युवाहरू खाडीमा गएका छन्। किसानहरू समेत खाडी मुलुक र यूरोप तिर गयो भने कसरी खाना जुटाउने ?

अध्यक्ष कुँवरले देशैभरि किसान नेताहरूसँग आन्दोलनको बारेमा परामर्श लिएका बताए।

आन्दोलन नगरेसम्म नहुने भयो। आन्दोलनमा उभिनै पर्छ। अब केन्द्रीय तहमा मात्र होइन देशभर धर्ना दिने हो।

२०८२ भाद्र १५ गतेसम्म भुक्तानीको व्यवस्थापन नभए उद्योगीहरूको संघ-संगठनमा धर्ना दिन्छौं। आशा छ त्यहाँसम्म उभिनु पर्ने अवस्था आउन दिनुहुन। साथै कुँवरले सरकार र निजी उद्योग

सहितको साँढे ३ अर्ब बाँकी रहेको बताउनु भयो।

दूधजन्य उत्पादन निर्यात गर्ने व्यवस्था गरियोस्। उद्योगीहरूले हामीसँग स्टक सामान छन् भनेर घुर्की लगाउनु भएको छ। स्टक छ कि छैन सरकारको विज्ञ टोली



खटाएर छानविन गरियोस्। दूध विकास संस्थान किसानसँग जोडिएको संस्था हो। केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघको प्रतिनिधीत्वमा पुनसंरचना गरियोस् भन्न चाहन्छु। चिलिङ सेन्टरहरूलाई सुधार गरियोस्।

सरकारले बजेट र कार्यक्रम नै बनाएर खोरेत मुक्त देशको घोषणा गरियोस्।

कृषि मन्त्रीज्यूले भुक्तानीको लागि पहल गर्नु भएन कि भन्ने पत्रकारहरूको प्रश्नमा 'त्यति धेरै उग्र हुने अवस्था आएको छैन। उहाँले नै ९० करोड दूधको भुक्तानी दिलाउन पहल गर्नु भएको थियो। संस्थानको बढिनै भुक्तानी दिन भएपनि सरकारले जिम्मा लिन्छ। निजी क्षेत्रबाट आउने गाह्रो हुने हो कि भन्ने आशंका कुँवरको छ। 'उहाँहरूको स्टक सामान प्रति हामीलाई शंका छ।' बजार भएन होला, बजार व्यवस्थापनमा सरकारले सहजीकरण गर्नु पर्छ भनिरहेका छौं।

पशु बीमा प्रति राखेको प्रश्नमा, बीमा कम्पनीहरूले पशु बीमा गर्न छोड्दै गएका छन् र सरकारले अब सहकारी संघलाई

विगतमा जसरी अख्तियार दिए बीमा कार्यक्रम अगाडि बढ्ने बताए। अख्तियार दिनु पर्‍यो। विगतमा पनि यो काम कृषि बैंक मार्फत गरेको थियो।

दूध किसान कति छन् भन्ने प्रश्नमा देशभर ६ दूध किसान रहेको र ३० लाख आश्रित परिवार रहेको बताए। भुक्तानी गर्ने र नगर्ने उद्योगीहरूको पनि वर्गीकरण गर्नु पर्ने बताए।

उत्पादन लागत बढी नै भएकाले लागत

घटाउन पहल गर्नु पर्ने बताए। ४ डिग्री भन्दा माथिको तापक्रम पुग्नासाथ दूध विग्रीन्छ।

जिल्ला प्रशासन मार्फत भुक्तानीको पहल गर्ने भन्नु भएको थियो, के भयो भन्ने प्रश्नमा धेरै पैसा त त्यसरी पनि उठ्यो। किसानमैत्री धेरै प्रशासकहरूबाट सहयोग भयो।

उद्योगीहरूले सरकारसँग कुरा राख्नु पर्छ। आयात रोकिनु पर्छ। नेपाली उत्पादनले बजार पाउनु पर्छ।

रासायनिक मल भन्दा प्राङ्गारिक मलका राम्रो हुन्छ भनेर भनिरहेको छौं।

संघका वरिष्ठ उपाध्यक्ष कृष्णप्रसाद सापकोटाले गत वर्ष असार ७ गते दुग्ध विकास संस्थानबाट ९० करोड भुक्तानी आएको बताउँदै निजी क्षेत्रको पनि बाँकी बक्यौता घटाएको बताउनु भयो। आशा छ छिट्टै भुक्तानी पाउने छ।

संघका महासचिव रामप्रसाद आचार्यले समयमा भुक्तानी नगरे संस्थानको ६ वटै आयोजनाहरूमा धर्ना दिने बताउनु भएको छ। आचार्यले हामीले समस्यामा मात्र बाँकी २२ पृष्ठमा

नेपालमा भेडा, च्याङ्ग्रापालन र पश्मिना उत्पादनका असल अभ्यासहरू

हुमनाथ अर्याल

१. पृष्ठभूमि एशियाको अत्याधिक सुख्खा, न्यून आद्रता तथा कम वर्षा हुने ३००० मीटर देखि ५००० मीटरको उचाइका पर्वत तथा हिमाल पारीको क्षेत्रहरूमा पाइने च्याङ्ग्रा पश्मिना तथा अर्गानिक मासु उत्पादनको लागि प्रसिद्ध हिमाली याक हो। सुख्खा : बढी हावा लाग्ने र चिसो ठाउँमा हुने च्याङ्ग्राले त्यस क्षेत्रमा पाइने काँडे फारमा पलाएको पात, फूल, जरा र घाँसहरू खाएर जीवन निर्वाह गर्दछन्। च्याङ्ग्रा पश्मिना र नरम खालको न्यानो भुवा उत्पादनको लागि प्रसिद्ध छ। च्याङ्ग्राको शरीर बाक्लो लामो रौले ढाकेको हुन्छ। रौंको भित्री भागमा मसिनो भुवा रहेको हुन्छ जसलाई परिमना भनिन्छ। यसको सानो तर लामो टाउको, सीधा नाक, साँघुरो युतुनो र कसिलो शरीर तथा बटारिएको सिङ्ग हुन्छ। तिब्बती तथा कश्मिरी च्याङ्ग्रा ठूलो खालको हुन्छ भने नेपालको उत्तरी भेकमा पाइने च्याङ्ग सानो खालको हुन्छ। यिनीहरू अन्दाजी दुई वर्षको उमेरमा पहिले पटक व्याउने, वर्षमा एक पटक व्याउने र अधिकांशले एक पटकमा एउटा मात्र पाठापाठी पाउने गर्दछन्। वयस्क च्याङ्ग्राबाट वर्षमा ५० देखि २०० गाम सम्म पश्मिना उत्पादन हुने गर्दछ। वयस्क च्याङ्ग्राको तौल २५ देखि ३० किलोग्रामसम्म हुन्छ। यसको आफ्नो शारिरिक तौलको ३० प्रतिशत बराबर वजनको भारी बोक्न सक्ने क्षमता रहेको हुन्छ। दशैं, तिहार चाडपर्वको बेला मुस्ताङ्ग, डोल्पा तथा चीनको तिब्बतबाट ल्याई काठमाडौं तथा पोखरा जस्ता ठूला शहरहरूमा हजारौंको संख्यामा च्याङ्ग्राहरू मासुको लागि विक्री हुने गर्दछन्। मासुको लागि मात्र नभई पश्मिना जस्तो बहुमुल्य वस्तुको लागि पनि यसको उत्तिकै महत्व छ। हाल मुस्ताङ्ग, डोल्पा, मनाङ्ग, सुदूर हुम्ला आदि जिल्लाहरूमा करिब १ लाख १५ हजारको संख्यामा च्याङ्ग्रा रहेको अनुमान छ। पश्मिनाको कुरा गर्दा हाल नेपालमा वार्षिक १०० मे. ट. कच्चा पश्मिनाको आवश्यकता छ। तर पश्मिनाका तयार पार्न आवश्यक पश्मिना हाम्रो देशमा पर्याप्त उत्पादन छैन। अधिकांश कृषकहरूले च्याङ्ग्राबाट पश्मिना निकाल्ने अभ्यास अपनाएको पाइदैन। तिब्बतसँगको सिमाना क्षेत्रमा बाहेक अन्य

स्थानमा कृषकहरूले दशैं र तिहारलाई लक्षित गरेर मासु उत्पादनको लागि मात्र च्याङ्ग्रापालन गरेको पाइन्छ। भौगोलिक विकटताका कारण च्याङ्ग्रामा प्रशस्त लगानी तथा प्रचारप्रसार नहुँदा पश्मिना तथा डाई मिट, छाला लगायतका उत्पादनहरू बजारसम्म प्रयाप्तगरि



उपयोगमा ल्याउन सकिएको अवस्था छैन।

बहुमुल्य वस्तु पश्मिना :

जनावरहरूबाट उत्पादित हुने रेशाहरू मध्ये पश्मिना सबै भन्दा मसिनो, नरम र चमकदार प्राकृतिक रेशा हो। स्थानीय भाषामा पश्मिना भन्नाले “नरम सुन” बुझिन्छ। एशियाको अत्याधिक सुख्खा न्यून आद्रता र न्यून वर्षा हुने ३००० मीटर देखि ५००० मीटरको उचाइका पर्वत तथा हिमाल पछाडिको

क्षेत्रहरूमा पाइने च्याङ्ग्रा या कश्मिरी बाखा (Capra hircus) को शरीरको भित्री भागमा उत्पादन गर्ने भुषा (Down fibers) लाई पश्मिना भनिन्छ। विभिन्न रंग भएका च्याङ्ग्राको शरीरको भित्री भागमा रहेको भुषालाई वर्षमा एक पटक (वसन्त ऋतुको अन्तमा कोरेर फिकिन्छ र यसलाई प्रशोधन गरी धागो बनाईन्छ। पश्मिना धागोबाट उच्च गुणस्तरका पश्मिना तयार गरिन्छ। हाल विश्वमा वार्षिक १० हजार देखि १५ हजार मे.ट. पश्मिना उत्पादन हुने गर्दछ। कुल उत्पादनको ७० प्रतिशत चीनले २० प्रतिशत, मंगोलियाले ७ प्रतिशत,

अफगानिस्तान र बाँकी ३ प्रतिशत इरान, पाकिस्तान, भारत, नेपाल र अन्य देशहरूले उत्पादन गर्दछन्। नेपालले वार्षिक करिब १ अर्ब मुल्यको १०० मे.ट. पश्मिना आयात गरि २ अर्ब मुल्यको पश्मिनाजन्य वस्तुहरू निर्यात गरिरहेको अवस्था छ। नेपाली पश्मिना अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा प्रसिद्ध छ। पश्मिनाजन्य कपडाहरू जर्मनी, अमेरिका, फ्रान्स, बेलायत, इटली जस्ता विकसित देशहरूमा निर्यात हुँदै आएको छ।

सन् २०११ मा नेपाल पश्मिना :

उद्योग संघले नेपाली च्याङ्ग्रा पश्मिनाको ट्रेड मार्क समेत लिईसकेको भएतापनि नेपालमा पश्मिनाको बजारीकरणको अवस्था कमजोर रहेको छ। यसको उचित बजार व्यवस्थापन हुन सकिरहेको छैन। रौं हटाउने प्रविधि मित्र्याउन नसक्दा नेपाली पश्मिना उद्योगले यसलाई उपयोग गर्न नसकिरहेको अवस्था छ। साथै नगन्य मात्रमा पश्मिना उत्पादन भएकोले पनि यसमा व्यापारीहरूको आकर्षण देखिएको छैन। च्याङ्ग्राबाट पश्मिना निकाल्ने कार्य तिब्रतयन सिमाना क्षेत्रमा हुँदै आएको भएता पनि यसको परिमाण अत्यन्त न्यून छ। उत्पादित पश्मिना

सस्तो मूल्यमा तिब्बतियन व्यापारीसँग जिन्सी सामानसँग साटासाट गरिदै आएको र नेपालले चर्को मूल्यमा त्यही पशिमना तिब्बतबाट आयात गरिरहेको अवस्था छ। कृषकहरूमा पशिमना निकाल्ने प्रविधिको प्रसार र बजार नेटवर्क स्थापना गरि आन्तरिक बजारिकरणलाई सुदृढिकरण गर्नु पर्ने आवश्यकता रहेको छ।

च्याङ्ग्रापालक किसानहरूले व्यवसाय छोड्दै जानु व्यवसायीहरू दिनानुदिन घट्दै जानु र च्याङ्ग्राको संख्यामा पनि हास हुँदै जानुले नेपालको पशिमना उद्योगमा निराशा छाउँदै गएको मान्यता हुन लागेको छ। नेपालले विश्व व्यापार संगठन (WTO) को सदस्यता लिईसकेको अवस्थामा नेपाली उत्पादनलाई विश्व बजारमा लैजान कम्तिमा ८ प्रतिशत स्वदेशी कच्चा पदार्थ प्रयोग गरेको हुनुपर्ने प्रावधानले गर्दा र उपरोक्त अनुसार च्याङ्ग्राको संख्या तथा कच्चा पशिमना उत्पादनमा पशिमना उपयोगमा अन्योल सिर्जना हुने देखिन्छ।

समस्या तथा चुनौतिहरू :

-नीतिगत समस्या हुनाले पशु सेवा विभाग र वन विभाग बीचमा चरन खर्कको प्रयोग सम्बन्धी नीतिगत रूपमा समस्या देखिनु।
-राज्यका नीतिनिर्माता व्यवसायिक कृषकहरू पशिमना उधमीहरू बीच समन्वयको कमी हुनु।

-च्याङ्ग्रापालक कृषक तथा पशिमना व्यवसायी बीच संगठित मै व्यवसायलाई संगठित बनाउन नीतिगत तहसम्म पुगी यस बारे ठोस कार्यक्रम ल्याउन नसक्नु। (तिब्बतको चरन खर्कमा चरीचरन गराउन सम्भौता भए पनि कार्यन्वयन रोक लगाईएको अवस्था

चरनको समस्या हुनु।

-उच्च पहाडी क्षेत्रको चरन तथा खर्कको उत्पादन हास हुनु।

-व्यवस्थित तथा क्षति परिचरन (इखभच Grerung) गरेका विषालु खाएर च्याङ्ग्रा मर्नु।

-चरनमा गोरेटो बाटो खानेपानी आदिको समस्या हुनु।

-च्याङ्ग्रा घरमा जाँदा शरीरमा भएको पशिमनालाई काँडे शुद्धपानीले धुने। वस्तु गोठालामा जनशक्तिमा कमि

-च्याङ्ग्रापालन हिमाली क्षेत्रमा मात्र हुने र यसमा खास गरि युवाहरूको आकर्षण कम हुई जानुले गर्दा गोठाला तथा जनशक्तिको कमि हुनु।

-च्याङ्ग्रापाल योजना आवश्यक पूर्वाधार तथा भौतिक सुविधाको कमि हुनु।

-युवा जनशक्तिलाई आकर्षण गर्ने कार्यक्रमहरू नहुनु।

-युवा जनशक्तिको विदेश पलायनको प्रभाव यो व्यवसायमा प्रत्यक्ष रूपमा पर्नु।

-विषय विज्ञ खास गरी च्याङ्ग्रा सम्बन्धी विषयको कमि हुनु।

-सरकारी तथा गैर सरकारी तथा निजीबाट भेटेरिनरी सेवाको प्रयास विस्तार हुन नसक्नु अन्य समस्या।

-भौगोलिक विकटताले गर्दा सरकारी सेवा सुविधाहरू वास्तविक सेवाग्राही सम्म पुग्न नसक्नु र प्रभावकारी रूपमा कार्यक्रम सम्पादन हुन नसक्नु।

-पशिमना उल प्रशोधनको लागि आवश्यक प्रविधिको प्रविधिको साथै यस किसिमको उन्नत प्रविधि कृषकहरूमा हस्तान्तरण हुन नसक्नु।

-माग अनुसारको उन्नत नश्लका च्याङ्ग्राहरूको उपलब्धता नहुनु।

-हाडनाता प्रजनन (Inbreeding) को समस्या

च्याङ्ग्राहरूमा नश्ल सुधार हुन नसक्नु।
Migratory System मा राहत तल्लो भेगमा लाँदा सरुवा रोगहरू लिएर जाने तथा पिपिआर जस्ता महामारी रोगको सङ्क्रमण हुनु।

८ यसको विकास तथा विस्तारको लागि प्रयाप्त बजेट तथा कार्यक्रम नल्याईनु।

च्याङ्ग्रापालनका असल अभ्यासहरू :

१. स्वाग्री खोर तथा घुम्ति गोठ व्यवस्थापन

-खोर तथा घुम्ति गोठ निर्माण सुधार गरी च्याङ्ग्राहरूको लागि व्यवस्थित वासस्थानको प्रबन्ध मिलाउने। खोर निर्माण गर्दा सकेसम्म स्थानीयस्तरमा उपलब्ध हुने सामग्रीको प्रयोग गर्ने र बोका तथा विभिन्न उमेर समूहका च्याङ्ग्रालाई मल राख्न मिल्ने गरी सम्बन्धित प्राविधिकहरूले सिफारिस गरेअनुसारको मोडेल र नाम(साइनमा गराउनु पर्दछ साथै खोरमा घाँस खानका लागि राम्रो र प्रशस्त पानी दिने प्रबन्ध मिलाउनु पर्दछ।

-हिँउ चितुवा, भालु जस्ता जंगली हिंस्रक जनावरबाट बचाउन गोठ तथा घुम्ति गोठ वरिपरि तारवार गरि तारमा घण्टी भुण्प्याईदिनु र गोठमा सोलार बतिको व्यवस्था तथा गोठालालाई मोबाइल सेटको व्यवस्था गरिदिनु पर्दछ।

-पशिमनाको गुणस्तर र उत्पादनमा च्याङ्ग्रा वथानको व्यवस्थापनले ठूलो महत्व राख्छ।

घुम्तिगोठ प्रणालीमा च्याङ्ग्रापालन गर्दा पशिमनाको गुणस्तर तथा उत्पादन भइ हालसम्म पनि घाँसको खोनी गर्न, जाडो छल्न र भारी बोक्नका लागि यहाँ घुम्ति गोठ प्रणाली चराउने गरिएकोले पशिमना उत्पादनमा सुधार आउन सकेको छैन। चरनमा बुट्यानले पशिमना लुछेर लिने र भारी बोकाउँदा पशिमना खिएर जाने हुने भएकोले यसको उत्पादनमा गिरावट आएको छ। तसर्थ घुम्तिगोठका च्याङ्ग्रालाई स्थिर गोठ प्रणालीमा ल्याउने र भारी बोकाउने काम बन्द गराउन सकेमा पशिमना उत्पादनमा वृद्धि ल्याउन सकिने कुरा निर्विवाद छ।

-तर घुम्तिगोठ प्रणाली ल्याउनु पर्ने भएमा चरन घोडेटो बाटोको प्रति विकास चरन खर्क व्यवस्थापन सुधार (गोरेटो घोडेटो बाटो निर्माणका काडेबुट्यान हटाएर उन्नत तथा स्थानीय घाँस खेती विस्तार खर्कमा खानेपानी व्यवस्थापन आदि। घुम्ति चरणको लागि (इखभच नचवशप्लन) वाट बचाउन घुम्ति चरनको लागि रुटिन बनाई सोही बमोजिम चरिचरन गराउने।

२. आहारा व्यवस्थापन :

-कुनैपनि पशुपालन व्यवसाय सञ्चालन गर्दा कुल लगानीको सबैभन्दा बढि पशु आहारमा हुने त्यसैले उत्पादन लागत घटाउन सकेमा घाँसमा आधारित रहेर व्यवसाय सञ्चालन गर्नु राम्रो हुन्छ। त्यसैले सकेसम्म वर्षैभरी पोषिलो हरियो घाँस उपलब्ध हुने गरि आफ्नो जग्गा तथा चरन खर्कमा उन्नत र स्थानीय प्रतिको खेती गर्नु पर्दछ।

-च्याङ्ग्रालाई दैनिक रूपमा अन्न (दाना) हरियो घाँस (कोशे आकाशे दुबै वा है साइंसेज आवश्यक मात्रामा नुन, मिनरल, विटामिन तथा प्रयाप्त सफा पिउने पानीको व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ।

-वर्षादको समयमा बढि भएको कोटे हिमची ह्वाइट क्लोभर, राई ग्रास टल फेस्कू जस्ता स्थानीय तथा उन्नत घाँसहरूलाई हे बनाई संरक्षण गरि राख्ने र हिउँदको सुख्खा समयमा खुवाउने व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ।

-हिउँदको समयमा च्याङ्ग्रा व्याउने र सोहि बेला अत्यधिक ठण्डी तथा हिउँ पर्ने भएकोले चरनमा लैजान नसकिने र लगे पनि चरनमा हिमपात केहि नहुने हुँदा करिब ३ महिना गोठमै राख्नु पर्ने हुन्छ। त्यसैले त्यतिको लागि विशेष आहाराको व्यवस्था मिलाउन समयमै बाहिरबाट साईलेज टि एम आर

तथा मिनरल ब्लक भिक्काई राख्नु पर्छ र आवश्यकता अनुसार आफूले तयार गरी राखेको हे सँग मिलाएर खुवाउने तथा मिनरल चटाउने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने हुन्छ। च्याङ्गाले जाडोको बेलामै पशिमना उत्पादन गर्ने हुँदा सो को लागि पनि थप दाना आहाराको व्यवस्था : मिलाउनु पर्दछ। यसो गर्दा गुणस्तरीय पशिमना लिन सकिन्छ।

३. च्याङ्गाले छनौट, प्रजनन व्यवस्थापन तथा नश्ल सुधार :

-नयाँ तथा शुरुवाती च्याङ्गालेन व्यवसाय सञ्चालन गर्नेका लागि च्याङ्गाले छनौट गर्दा पाठापाठी राम्रोसँग हुँकाउन सक्ने ठूलो राम्रो दूधको फाँचो, राम्रो थुन प्रयाप्त दूधको उत्पादन भएको जातीय हिसाबले शुद्ध, सपाङ्ग, फुर्तिलो, नउल्टिने, नत्हाउने, राम्रोसँग व्याउने, चाँडो वाली जाने वैतान्तर (एक वेत देखि अर्को वेतको अवधि कम भएको) निरोगी मोटो शरीर आदि जस्ता गुण भएका च्याङ्गाले प्रजननका लागि बोका छनौट गर्दा उपरोक्त बमोजिम गुण भएका माउ च्याङ्गाले जन्मेका प्रजनन सँगहरु राम्रोसँग विकास भएका बोकाहरुलाई छान्नु पर्दछ।

च्याङ्गालेन व्यवसाय गरिरहेका कृषक आफ्नो बथानमा भएका च्याङ्गालेमध्ये माथि उल्लेख गरिएका गुण भएका च्याङ्गाले तथा बोकाहरुलाई माउ छनौट गरि पालन गर्ने र कमसल खालका हटाउने। अनुत्पादक तथा कमसल खालका च्याङ्गालेलाई हटाउने।

-प्रजननका लागि राखिएका बोका लगाई जन्मेका च्याङ्गाले पाठीहरु तथा तिनका सन्तानहरुमा सोहि बोकाबाट प्रजनन गराउनु हुँदैन। त्यस्तै बथानका माउबाट जन्मेका पाठाहरु तथा त्यसका नाता पर्ने पाठीहरुमा प्रजनन नगराउने व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ।

-सामान्यतया ३० देखि ४० च्याङ्गालेका लागि १ बोका हुने गरी बोकाको व्यवस्था गर्नु उपयुक्त हुन्छ।

-प्रजननका लागि उपयुक्त समय नपुगेका पठेङ्गी तथा व्याएका बाखामा हुने अनियन्त्रित प्रजनन जोगाउन प्रजनन बोकालाई बधुवा गरी पाल्ने गर्नुपर्दछ। साथै प्रजननका लागि अनुपयुक्त बोकाहरुलाई खसी पार्नु पर्दछ।

-हाडनाता प्रजननबाट जोगाउन प्रजनन शुरु भएको १ देखि डेड वर्षको अवधिमा प्रजननका बोकाहरुलाई हटाई अरु नयाँ बोकाहरुबाट प्रजनन गराउनु पर्दछ।

-च्याङ्गालेको उचित व्यवस्थापन र उत्पादन क्षमता मुल्याङ्कनका लागि तिनीहरुलाई दयाग लगाई अभिलेख राख्नु गर्नु पर्दछ।

-च्याङ्गाले आफ्नै क्षमताको आधारमा वा सन्ततीको आधारमा सन्ततीको क्षमताको आधारमा उच्च शारीरिक वृद्धिदर पशिमना उत्पादन क्षमता जातीय गुणको प्रष्टता जस्ता वंशाणुगत उत्पादन गुणहरुको मुल्याङ्कन गरि छनौट प्रक्याबाट नै सुधार गर्दै जानु पर्दछ।

-नेपाली च्याङ्गाले अनय विदेशी जातका च्याङ्गाले भन्दा शारीरिक हिसाबले साना हुने र मासु तथा पशिमना उत्पादन क्षमता पनि कम हुने भएकाले सकेसम्म तिब्वत तथा अन्य मुलुकबाट ठुला र उच्च उत्पादन क्षमता भएका बोकाहरु भिक्काई तिनीहरुबाट नश्ल सुधार गर्दै जानु उपयुक्त हुन्छ।

४. स्वास्थ्य व्यवस्थापन :

-बथानमा भएका च्याङ्गालेलाई एक एक गरि छुटे बाहिर जुता ठाउँमा ल्याई नियमित वाह्य रूपमा भएपनि सरसर्ती निरीक्षण गर्नु पर्दछ। यसरी निरीक्षण गर्दा स्वस्थ देखिएमा तिनीहरुलाई बथानबाट घुटाई समयमामै सम्बन्धित प्राविधिकहरुबाट उपचार गराउनु पर्दछ।

-बाहिरबाट किनेर ल्याएका च्याङ्गालेलाई सोभै बथानमा नमिसाई केहि दिन निगरानीमा राखि रोग नलागेको निक्कैल भएपछि मात्र बथानमा मिसाउनु उपयुक्त हुन्छ।

-पि.पि.आर बाखा तथा च्याङ्गाले लाग्ने सबैभन्दा खतरनाक सरुवा रोग हो। यस रोगबाट बचाउन ५ महिना उमेर भन्दा माथिका स्वास्थ्य पाठापाठीलाई पि.पि.आर. रोगविरुद्धको खोप लगाउनु पर्दछ। रोग बारम्बार फैलिरहने क्षेत्रमा प्रत्येक वर्ष खोप दोहोर्नाउनु उपयुक्त हुन्छ।

-सकेसम्म च्याङ्गालेको बड्कौला परिक्षण गराई प्राविधिकको सल्लाह अनुसार हरेक ४ महिनामा आन्तरिक परजीवि विरुद्ध औषधि खुवाउनु पर्दछ। परीक्षण गराउन नसकेको खण्डमा बजारमा उपलब्ध औषधि मध्ये प्राविधिकको सल्लाह अनुसारका औषधि र मात्रा प्रत्येक ४ महिनामा एक पटक खुवाउने गर्नुपर्दछ।

-च्याङ्गालेमा उपियाँ जुम्ना तथा अन्य वाह्य परजीविको क्षतिमा हुने त्यसको नियन्त्रणका लागि सर्वे च्याङ्गालेलाई वर्षको १ पटक

-बैशाख देखि असार महिनामा) १ प्रतिशत साईपरमेथ्रिन वा मालाथिएन भोल

मिलाइएको पानीमा डिपिङ्ग (डुवाउनु) गराउनु पर्दछ र हिउँदको समयमा प्राविधिकको सल्लाह तथा सहयोगमा माईनरमेक्टिन इंजेक्सन दिनु पर्दछ।

खोरेत :

-वा घुम्ति गोठमा पुर्ण रूपमा जैविक सुरक्षा -वायो सेक्युरिटी) को व्यवस्था मिलाउनुपर्दछ

५. अन्य व्यवस्थापन :

(खासगरि जाडो महिनामा जन्मेका पाठापाठीहरुको मृत्युदर बढी हुने गरेको पाइएकोले उक्त समयमा च्याङ्गाले व्याउने गरि प्रजनन नगराउनु उपयुक्त हुन्छ। यदि त्यो समयमा पाठापाठी जन्मीहालेमा वर्षा र जाडोबाट बचाउन आवश्यक व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ।

-पाठापाठीहरुमा रोग प्रतिरोधात्मक क्षमता विकास गराउन बिगुती दूध खुवाउनु वा घुसाउनु ज्यादै महत्वपूर्ण हुन्छ। विगौति दूधमा रोगसँग लड्ने क्षमता भएको प्रोटीन हुन्छ। पाठापाठी जन्मेको आधा घण्टा मित्र विगौती दूध खुवाउन शुरु गर्नु पर्दछ। यो दूध दैनिक २-४ पटक गरि २-३ दिनसम्म खुवाउनु पर्दछ।

-व्याएका च्याङ्गाले चरनमा पठाउँदा पाठापाठी आवश्यक मात्रामा दूध खान नपाई मृत्यु हुने गरेको पाईन्छ। तसर्थ व्याएको १२ महिनासम्म व्याएका च्याङ्गाले आहाराको व्यवस्था गरी घरमै बँधुवा प्रणालीमा पाली वा खोरको नजिकमा चरनको व्यवस्था मिलाई पाठापाठीलाई दिनको ३-४ पटक दु वाउने व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ।

प्रति च्याङ्गाले १०० ग्राम पशिमना उत्पादन हुने गरेकोले हाल रहेको च्याङ्गालेको संख्याबाट कुल पशिमना उत्पादन ६ मे.ट. देखि १० मेट्रिक टनसम्म हुन सक्ने देखिन्छ। पशिमना उत्पादनका लागि च्याङ्गालेको संख्या बढाउनुपर्ने टड्कारो आवश्यकता रहेको छ भने हाल हुँदै आएको उत्पादनलाई गुणस्तरयुक्त बनाउन आवश्यक कार्यहरु जस्तो प्रजनन व्यवस्थापन, आहारा व्यवस्थापन, चरन तर्फ व्यवस्थापन स्वास्थ्य तथा बजार व्यवस्थापन कार्यलाई ध्यान दिई च्याङ्गाले पालनको लागि उपयुक्त जिल्लाहरु मुस्ताङ, डोल्पा, मनाङ हुम्ला, जस्ता जिल्लाहरुमा च्याङ्गाले पालक कृषकहरुलाई यस व्यवसाय प्रति आकर्षण गराउने गरी च्याङ्गाले प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ।

साभार : कृषि त्रैमासिक पत्रिका वर्ष ५९ अंक ४

आन्तरिक पर्यटन प्रवर्द्धन गरौं

- ◆नेपालको हिम श्रृंखला, तालतलैया, निकुञ्ज तथा आरक्षा, धार्मिक एवम् पर्यटकीय स्थलहरूको भ्रमण गरौं,
- ◆जात्रा, नाँचगान भेषभुषा, साहित्यकला लगायत नेपाली संस्कृतिको संरक्षण एवम् प्रवर्द्धन गरौं,
- ◆पर्यावरणमैत्री पर्यटनको विकास गर्दै जैविक विविधताको संरक्षण गरौं,
- ◆ ग्रामीण पर्यटनको आधारको रूपमा रहेका होमस्टे, रैथाने खाना एवम् संस्कृतिक केन्द्रको विकास गरौं,
- ◆पर्यटकको सेवा, सुरक्षा र सद्भावमा ध्यान दिऔं,
- ◆स्वादेशी पर्यटकलाई प्रोत्साहन दिऔं,
- ◆आन्तरिक पर्यटनमार्फत रोजगारीकोसिर्जना गरौं ।

पर्यटक हाम्रा पाहुना हुन सहयोग र सम्मान गरौं ।



नेपाल सरकार
विज्ञापन बोर्ड